

Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας

Μελέτες Περίπτωσης

Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε

Εργαστήριο Συγκριτικής Παιδαγωγικής,
Διεθνούς Εκπαιδευτικής Πολιτικής
και Επικοινωνίας

Φάκελος Συμπληρωματικού Υλικού για το μάθημα

«Εκπαίδευση και περιφερειακή ανάπτυξη:
Ευρωπαϊκές πολιτικές και η Ελληνική εμπειρία»

**Η εκπαίδευση
από τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας
στην προώθηση της επιχειρηματικότητας**

Δημήτριος Ματθαίου

Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Αθήνα 2011

Εισαγωγή

Δημήτριος Ματθαίου

Οι συνθήκες που οδήγησαν στην καθιέρωση των δημόσιων συστημάτων εκπαίδευσης στην Ευρώπη κατά τον 19^ο αιώνα προσδιόρισαν επίσης το χαρακτήρα και τις προτεραιότητές τους. Βασικός σκοπός τους ήταν αφενός η διαμόρφωση και διάχυση της εθνικής ταυτότητας στα εθνικά κράτη που αναδύονταν την εποχή εκείνη στο προσκήνιο της ιστορίας και αφετέρου η παραγωγή του ανθρώπινου δυναμικού που θα στελέχωνε τον διοικητικό μηχανισμό των νεοσύστατων κρατών και θα ικανοποιούσε τις ανάγκες της κοινωνίας σε νομικούς, γιατρούς, και στα λοιπά ελευθέρια επαγγέλματα. Ήταν η εποχή ενός ορμητικού εθνικισμού που τον συνόδευαν σημαντικές ανακατατάξεις στην πολιτική, κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική ζωή σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και τις μεγάλες πολυεθνικές αυτοκρατορίες της. Παράλληλα, σε πολλές περιπτώσεις, εξίσου πρωταρχικό σκοπό αποτελούσε επίσης αφενός η υποστήριξη της προϊούσας βιομηχανικής ανάπτυξης και η ικανοποίηση των αναγκών που δημιουργούσε το διάχυτο κλίμα του διεθνούς εμπορο-βιομηχανικού ανταγωνισμού και αφετέρου ο έλεγχος των κοινωνικών εντάσεων που προκαλούσαν οι απαράδεκτες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης στις βιομηχανικές περιοχές. Οι εντυπωσιακές για την εποχή πρόοδοι των φυσικών επιστημών και η σημασία των πολλών τεχνολογικών τους εφαρμογών, από την ανακάλυψη του ηλεκτρισμού και την κατασκευή των ατμομηχανών ως την ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και των πρώτων χημικών βιομηχανιών, υπαγόρευαν και αυτές αλλαγές στη διάρθρωση και στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης που μέχρι τότε αποτελούσε μονοπώλιο των Εκκλησιών.

Οι συνθήκες λοιπόν της εποχής οδήγησαν στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών συστημάτων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Για τη μεγάλη μάζα του πληθυσμού, τους εργάτες και τους αγρότες, το σχολείο στοιχειώδους εκπαίδευσης προσέφερε βασικές δεξιότητες, ανάγνωση, γραφή και αριθμητική – τα τρία R (reading, writing, arithmetic) της διεθνούς βιβλιογραφίας – ώστε αφενός να είναι σε θέση να διαβάζουν τις οδηγίες χρήσης των μηχανών που προοδευτικά γινόταν πιο πολύπλοκες και να αναβαθμίζουν τις τεχνικές τους ικανότητες και αφετέρου να έχουν άμεση επαφή με τα ιερά κείμενα και τον πατερναλιστικό λόγο των αρχών να θα τους καλλιεργούσε ένα κλίμα αυτοσυγκράτησης και υπακοής στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Για τους λίγους αντίθετα, τους γόνους των ευγενών και των μεγαλοαστών που προορίζονταν να καταλάβουν υψηλές θέσεις στον κρατικό μηχανισμό και να ενταχθούν στα ελευθέρια επαγγέλματα, το μέσο σχολείο είχε άλλες προτεραιότητες. Στο πρόγραμμα σπουδών του προέχουσα ήταν η θέση των ανθρωπιστικών γραμμών, της αρχαίας κυρίως

ελληνικής και λατινικής γραμματείας, των μαθηματικών και προοδευτικά και των φυσικών επιστημών. Εδραία ήταν η πεποίθηση ότι τα γνωστικά αυτά αντικείμενα, πέραν της σοφίας τους και των αξιών που μεταλαμπάδευαν στα επίδοξα μέλη των αυριανών ελίτ, καλλιεργούσαν παράλληλα χαρακτήρες και ηγετικές ικανότητες, μέσα από την αυτοπειθαρχία, τη συστηματική δουλειά, την επίπονη προσπάθεια που απαιτεί η προσπέλαση σε αυτά και η κατανόηση του περιεχομένου τους. Υπό την έννοια αυτή στα ανθρωπιστικά γράμματα συνυπήρχαν και συνυφαίνονταν η πνευματική, ηθική και αισθητική καλλιέργεια με την χρησιμότητα και τις ικανότητες που απαιτούσε η αγορά εργασίας της εποχής. Η τελευταία χρειαζόταν εργατικό δυναμικό περιορισμένων προσόντων που τα πρόσφερε το στοιχειώδες σχολείο, στελεχιακό δυναμικό για το κράτος που το προετοίμαζε το μέσο σχολείο και ασφαλώς τα πανεπιστήμια σε ακόμη υψηλότερο επίπεδο, την ίδια στιγμή που η πηγαία δημιουργικότητα βιοτεχνών, εμπόρων, χρηματομεσιτών κλπ ήταν από μόνη της αρκετή για να αντιμετωπίσει τις απαιτήσεις και τις προκλήσεις της εποχής – άλλωστε η βιομηχανική επανάσταση είχε ξεκινήσει στην Αγγλία του τέλους του 18^{ου} αιώνα χωρίς τη συνδρομή της εκπαίδευσης και το ίδιο είχε συμβεί με την ανάπτυξη του εμπορίου μετά την Αναγέννηση.

Η κατάσταση αυτή έμελλε ασφαλώς να αλλάξει με την είσοδο στον 20^ο αιώνα, ιδιαίτερα μάλιστα μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η συμβολή της εκπαίδευσης στη δημιουργία του «ανθρώπινου κεφαλαίου» που απαιτούσε η οικονομική ανασυγκρότηση αναγνωρίστηκε ως καθοριστική και τα κράτη αναζήτησαν ανθρώπινους πόρους από ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, από εκείνα που μέχρι τότε έμεναν αποκλεισμένα από τα μορφωτικά αγαθά που προσέφεραν η μέση και η ανώτατη εκπαίδευση. Προς την ίδια κατεύθυνση οδηγούσε και η αναγνώριση της εκπαίδευσης ως δικαιώματος όλων και όχι ως προνόμιο των λίγων. Και οι δύο επιδιώξεις, η αύξηση του ανθρώπινου κεφαλαίου και ο εκδημοκρατισμός, οδήγησαν στην μαζικοποίηση της εκπαίδευσης, που συνοδεύτηκε, από πολιτικές όπως η υπέρβαση των στεγανών μεταξύ στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης και η ένταξή τους ως αυτοτελείς βαθμίδες στο πλαίσιο όμως ενός ενιαίου εκπαιδευτικού συστήματος, η επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και δωρεάν παροχή της, η διευκόλυνση της πρόσβασης προς τις ανώτερες βαθμίδες της κ.ο.κ. Παρά τις αλλαγές στους στόχους στη διάρθρωση και τη στελέχωση της εκπαίδευσης ορισμένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητα. Ανάμεσά τους η έμφαση στο γνωστικό χαρακτήρα του περιεχομένου του προγράμματος σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις ίδιες τις επιστήμες που συνθέτουν τη σχολική γνώση. Στη διάρκεια των πρώτων τριών ή τεσσάρων δεκαετιών μετά τον πόλεμο η εκπαίδευση έμοιαζε έτσι να

μένει προσηλωμένη στην πεποίθηση περί εγγενούς ικανότητας του γνωστικού κεφαλαίου να υπηρετήσει τις ανάγκες της παραγωγής και της αγοράς εργασίας.

Οι εκτεταμένες όσο και ραγδαίες αλλαγές στο περιβάλλον της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα η επέλαση της κοινωνίας της γνώσης και της παγκοσμιοποίηση που δημιουργήσαν μια πρωτοφανή ρευστότητα στην αγορά εργασίας προκάλεσαν μια προϊούσα αμφισβήτηση της εν λόγω πεποίθησης. Προϊόν της αμφισβήτησης αυτής είναι μεταξύ των άλλων οι πολιτικές για τη δια βίου εκπαίδευση και η σταδιακή μετάθεση της έμφασης των σχολικών προγραμμάτων σπουδών από την παροχή γνώσεων στην καλλιέργεια δεξιοτήτων που και οι δύο έρχονται να αποκαταστήσουν το συνεκτικό ιστό που συνυφαίνονταν στο σχολικό πρόγραμμα του 19^{ου} αιώνα ανάμεσα στην πνευματική καλλιέργεια και στην επαγγελματική αξιοποίηση στις προσφερόμενες γνώσεις και που διέρρηξαν τα νέα αυτά ρεύματα της εποχής. Στην πρώτη ενότητα του ανά χείρας βοηθήματος παρουσιάζονται και αναλύονται συνοπτικά όλες οι προαναφερθείσες εξελίξεις κατά τους δύο τελευταίους αιώνες.

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται συνοπτικά και επιλεκτικά πτυχές μιας από τις σύγχρονες προσεγγίσεις συναίρεσης του γνωστικού με το χρηστικό. Παρουσιάζονται οι θέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανάγκη και τους τρόπους προώθησης της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση. Θα πρέπει εδώ να διευκρινισθεί ότι η προώθηση της επιχειρηματικότητας ιδίως στα χέρια των οικονομολόγων και των ανθρώπων των επιχειρήσεων αποβλέπει κυρίως στην ενημέρωση των νέων για τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς, τους κανόνες που τη διέπουν, τις ευκαιρίες επιχειρηματικής δράσης που παρουσιάζονται στο πλαίσιο της, τον τρόπο οργάνωσης των επιχειρήσεων κλπ. Πρόκειται για μια ενημέρωση χρήσιμη καθεαυτή, ιδιαίτερα σε μια εποχή που ο ρόλος του δημόσιου τομέα ως εργοδότη περιορίζεται, την ίδια στιγμή που ο ιδιωτικός τομέας χαρακτηρίζεται από μια πρωτοφανή ρευστότητα. Όμως για το δάσκαλο η επιχειρηματικότητα πρέπει και μπορεί να αντιμετωπιστεί ως μια ευκαιρία για μια παιγνιώδη εν πολλοίς ανάπτυξη μιας σειράς δεξιοτήτων, όπως η ανάληψη πρωτοβουλιών, η αναγνώριση ευκαιριών, η διαχείριση κινδύνων, η ανάλυση προβλημάτων, η συνεργασία, η διαπραγμάτευση, η επικοινωνία με ανθρώπους κ.ο.κ. Παρέχει επίσης αφορμή προβληματισμού σε σημαντικά θέματα που σπανίως αντιμετωπίζονται στο δημόσιο λόγο, όπως η ηθική του επιχειρείν, οι σχέσεις κράτους και αγοράς, η ευθύνη και οι υποχρεώσεις της επιχείρησης απέναντι στην κοινωνία κ.ο.κ. Και είναι υπ' αυτό το πρίσμα που η επιχειρηματικότητα ως δραστηριότητα στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Ποιότητα στην Εκπαίδευση Εννοιολογικός επαναπροσδιορισμός και σύγχρονες πολιτικές

Δημήτριος Ματθαίου

Ο 19^{ος} αιώνας, ο αιώνας της θεμελίωσης των δημόσιων συστημάτων εκπαίδευσης, υπήρξε μια δημιουργικά ταραχώδης εποχή· όπως ταραχώδεις είναι πάντοτε οι εποχές που κυφορούν την αλλαγή. Στο οικονομικό πεδίο η βιομηχανική επανάσταση ανέτρεπε τις παραδοσιακές παραγωγικές δομές και λειτουργίες. Διαμόρφωνε μια νέα αγορά εργασίας, στην οποία καθοριστικός ήταν ο ρόλος των εξειδικευμένων τεχνικών δεξιοτήτων και ενός εργασιακού ήθους βασισμένου στην πειθαρχία και στην αυστηρή εφαρμογή οδηγιών και κανόνων. Δημιουργούσε μεγάλα αστικά κέντρα που πρόσφεραν εργασία στη βιομηχανία και στο εμπόριο στους αγρότες τους οποίους η εκμηχάνιση της γεωργίας είχε αποδιώξει από τους αγρούς. Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας στις πόλεις προκαλούσαν έντονη κοινωνική δυσφορία, διαμορφώνοντας έτσι τις προϋποθέσεις για την ευδοκίμηση ανατρεπτικών ιδεολογικών ρευμάτων, όπως ο σοσιαλισμός και ο αναρχισμός, και για την ανάπτυξη νέων μορφών οργάνωσης της πάλης των εργατών κατά της εκμετάλλευσης (εργατικά συνδικάτα) και προετοιμάζοντας το έδαφος για δυναμική αμφισβήτηση της καθεστηκίας τάξης πραγμάτων. Οι επαναστατικές εκρήξεις, με κορύφωση εκείνες που σάρωσαν την Ευρώπη το 1848, ήταν συχνές και βίαιες. Από την άλλη μεριά, η συσσώρευση πλούτου από το εμπόριο, τις χρηματοπιστωτικές εργασίες και τη βιομηχανία ωθούσε την ανερχόμενη αστική τάξη να διεκδικήσει από τους ευγενείς και την εκκλησία τον πολιτικό ρόλο που της αναλογούσε. Και αυτή η διεκδίκηση συνοδευόταν επίσης και νομιμοποιείτο από ιδεολογικά ρεύματα. Ο φιλελευθερισμός, τόσο στην πολιτική (ατομικές ελευθερίες, συνταγματικές διασφαλίσεις, θρησκευτική ανοχή, σεβασμός της ιδιοκτησίας κ.ο.κ.) όσο και στην οικονομική (*laissez faire*, ελεύθερο εμπόριο κ.τ.λ.) εκδοχή του, και ο ωφελιμισμός αμφισβητούσαν στο πεδίο των ιδεών τις αρχές του συντηρητισμού. Παράλληλα, το μείζονος σημασίας εγχείρημα της δημιουργίας των εθνικών κρατών βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη. Η διαμόρφωση και σε πολλές περιπτώσεις η επινόηση της εθνικής ταυτότητας, της νέας αυτής ισχυρής νομιμοποιητικής βάσης της κρατικής εξουσίας, αποκτούσε απόλυτη προτεραιότητα.

Από την άλλη πλευρά, εντυπωσιακές όσο και κατατρεγμένες ήταν οι εξελίξεις στις επιστήμες. Τα πειράματα του Oersted και του Faraday οδήγησαν γρήγορα στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Η ηλεκτρομαγνητική θεωρία του Maxwell και οι ιδέες του Hertz έθεταν το θεμέλιο λίθο για τις τηλεπικοινωνίες. Ο Mendeleev ταξινομούσε τα χημικά στοιχεία στο Περιοδικό Σύστημα, ερμηνεύοντας με τον τρόπο αυτό τις ιδιότητές τους. Ο

Δαρβίνος, με την αιρετική θεωρία του για την καταγωγή των ειδών, δεν άνοιγε απλώς νέες προοπτικές στη βιολογία αλλά και δυναμίτιζε τα θεμέλια των εκκλησιαστικών δογμάτων περί της δημιουργίας του κόσμου. Εντυπωσιασμένος από τις επιτυχίες των φυσικών επιστημών στην αποκάλυψη των νόμων που διέπουν το φυσικό κόσμο, ο Compté φιλοδόχησε να κάνει το ίδιο με την κοινωνία: ο θετικισμός στη φιλοσοφία και μια νέα επιστήμη, η κοινωνιολογία, είχαν μόλις γεννηθεί. Παραδόξως, οι επιτυχίες της επιστήμης δεν πρόσφεραν μόνο μια αισιόδοξη προοπτική προόδου. Δημιουργούσαν παράλληλα μια μέθη αλαζονείας στους ισχυρούς, που εκδηλωνόταν με τον εξανδραποδισμό των γηγενών στις αποικίες (Welch, 2007), τη χειραγώγηση των λαών στην ευρωπαϊκή περιφέρεια και την καταπίεση των αδύναμων κοινωνικών στρωμάτων στο εσωτερικό. Για πολλές δεκαετίες η Ευρώπη και ο κόσμος έδινε την εντύπωση ενός σημείου όπου συναντιόταν με ορμή και συγκρούονταν πολιτικο-ιδεολογικά ρεύματα και κοινωνικο-οικονομικές διεκδικήσεις δημιουργώντας στροβίλους και δίνες, πριν η κοίτη της σύνθεσης απορροφήσει την ορμή τους. Τα δημοκρατικά ιδεώδη συγκρούονταν με τις αξιώσεις της θεοφύλακτης μοναρχίας, ο ορθολογισμός του Διαφωτισμού με το ξέσπασμα του ρομαντισμού, η αυθεντία της Βίβλου με την προκλητική αμφισβήτηση της επιστήμης, ο εθνικισμός με την εξουσία των υπερεθνικών δυνάμεων της εκκλησίας και των πολυεθνικών αυτοκρατοριών, ο σοσιαλισμός με την απεριόριστη ελευθερία δράσης του ατόμου και την εθνικιστική περιχαράκωση, ο πραγματισμός της αγοράς και της εκβιομηχάνισης με τον ουμανισμό της ευπορίας. Η θεσμική μορφολογία και οι παραδόσεις κάθε χώρας, μαζί με την ιστορική συγκυρία, ήταν οι παράγοντες εκείνοι που έδωσαν σε κάθε περίπτωση στο συνονθύλευμα αυτό την τελική του μορφή. Μια μορφή που διέφερε συνεπώς στα επιμέρους ανάμεσα στα εθνικά κράτη, αλλά και ανάμεσα στις διαδοχικές φάσεις από τις οποίες πέρασαν οι εξελίξεις κατά το 19^ο αιώνα (Davies, 1997: 763).

Η εκπαίδευση βρέθηκε αναπόφευκτα στη δίνη αυτή. Ιδεολογικά ρεύματα και εθνικές επιδιώξεις σημάδεψαν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, την ταυτότητά της. Σε γενικές γραμμές πρωταρχικός στόχος της σχολικής εκπαίδευσης – αν και στο σημείο αυτό οι ιστορικοί δε φαίνεται να ομνοούν (Green, 1990) – κατά το 19^ο αιώνα ήταν η διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας και η ενίσχυση των θεσμών και της εξουσίας του εθνικού κράτους. Η εκπαίδευση κλήθηκε να προβάλλει και να προωθήσει την ιδέα μιας συλλογικότητας, τα μέλη της οποίας μοιράζονταν την ίδια πολιτιστική καταγωγή και συνέπιπταν στην επιθυμία τους να ζήσουν μαζί με αλληλεγγύη, παρά τις μεγάλες ανάμεσά τους κοινωνικές ανισότητες (Davies, ό.π.: 812). Στην προετοιμασία του εγχειρήματος αυτού είχαν κινητοποιηθεί άνθρωποι των γραμμάτων, των τεχνών και της πολιτικής, ο καθένας από το δικό του μετερίζι: ο ιστορικός

για να αποδείξει τα अपαράγραπτα ιστορικά δικαιώματα του λαού στη συγκεκριμένη περιοχή· ο γλωσσολόγος για να τεκμηριώσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και τη διαχρονική συνέχεια του γλωσσικού του ιδιώματος· ο λαογράφος για να βεβαιώσει περί της ιδιαιτερότητας των ηθών και των εθίμων του· ο ιερωμένος για να ευλογήσει τον αγώνα για αυτοδιάθεση· ο λογοτέχνης, ο μουσικός και ο ζωγράφος για να δημιουργήσουν τους εθνικούς μύθους, τα εθνικά ακούσματα και τις εθνικές αναπαραστάσεις.

Σε κάθε περίπτωση η εθνική ταυτότητα που καλλιεργούσε η εκπαίδευση έφερε τη σφραγίδα «της ιδεολογικής ηγεμονίας των κυρίαρχων τάξεων» (Green, ό.π.: 309)· αντανakλούσε τις προτεραιότητές τους και τους αναγκαστικούς συμβιβασμούς μεταξύ τους, την ιστορική συγκυρία και τις κατά τόπους συνθήκες. Στη Δυτική Ευρώπη των ταξικών διακρίσεων, της παρατεινόμενης πολιτικής ηγεμονίας των ευγενών και της όλο και πιο έντονης διεκδίκησης πολιτικού ρόλου από την ανερχόμενη αστική τάξη, το δευτεροβάθμιο σχολείο και το πανεπιστήμιο ανέλαβαν την προετοιμασία της ηγεσίας του εθνικού κράτους και τη διαμόρφωση της πολιτισμικής φυσιογνωμίας του, ενώ η στοιχειώδης εκπαίδευση την κοινωνικοποίηση των μαζών σε μια κουλτούρα σεβασμού της κοινωνικής ιεραρχίας και πρόταξης του εθνικού απέναντι στο ατομικό και το ταξικό συμφέρον. Στις ΗΠΑ, αντίθετα, όπου οι αριστοκρατικές καταβολές ήταν ουσιαστικά απύρακτες και το Αμερικανικό Όνειρο που διακινούσε η διευρυνόμενη αστική τάξη ήταν ανοιχτό σε όλους, οι προτεραιότητες των πολιτικών και οικονομικών ελίτ συνηγορούσαν υπέρ της δημιουργίας ενός «κοινού σχολείου» (common school) για όλους και υπέρ μιας πραγματιστικής εκπαίδευσης. Όσο εγγύτερα στην επίτευξη των στόχων της ήταν η εκπαίδευση τόσο περισσότερο πετυχημένη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, συγκεντρώνοντας ευλόγως την καθολική αποδοχή και το δημόσιο έπαινο.

Οι εγκωμιαστικές συνεπώς αναφορές στα περιώνυμα ιδρύματα και στη γενική εκπαίδευση που αυτά παρείχαν κάθε άλλο παρά αξιωματικές μπορούν να θεωρηθούν. Εκπορεύονταν αντίθετα από την αναγνώριση της επιτυχημένης συμβολής τους στην επίτευξη της αποστολής που τους είχε ανατεθεί. Η επιτυχία αποτελούσε από την άποψη αυτή χειροπιαστό κριτήριο ποιότητας. Τα αγγλικά, ας πούμε, *public* και *grammar schools* – όπως και τα πανεπιστήμια της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ – παρείχαν εκπαίδευση υψηλής ποιότητας, γιατί προετοίμαζαν με επιτυχία τον Άγγλο *gentleman*, εμφυσούσαν ένα αίσθημα τιμής στις ενέργειές του και διαμόρφωναν, πάνω απ' όλα, το χαρακτήρα του ανθρώπου που ήταν έτοιμος να θέσει εαυτόν στην υπηρεσία του βασιλιά και του έθνους (McLean, 1995· King, 1976). Τα γαλλικά *lycée*, όπως και οι *grandes écoles*, αποτελούσαν το αγγλίσμα της γαλλικής εκπαίδευσης, ακριβώς γιατί έφερναν με επιτυχία σε πέρας την αποστολή που

απαρχής τους είχε αναθέσει ο ιδρυτής τους: την παραγωγή υψηλού επιπέδου ανώτατων κρατικών λειτουργιών και στελεχών του δημόσιου βίου από τη μια, και την ανάπτυξη και διάδοση του απaráμιλλου γαλλικού πνεύματος από την άλλη (Halls, 1976). Με ανάλογα κριτήρια, η συμβολή του πρωσικού σχολείου στην άρτια γραφειοκρατική οργάνωση του κράτους και στη δημιουργία ισχυρού στρατού αποτέλεσε το βασικό κριτήριο που το ανέδειξε σε πρότυπο ποιοτικής εκπαίδευσης στα μάτια των άλλων ευρωπαίων αλλά και των αμερικανών (Green, ό.π.). Ομοίως, ποιοτικό θα έπρεπε να χαρακτηρίζεται – αν και ο δίκαιος έπαινος σπανίως του αποδίδεται – το «πανίσχυρο ελληνικό σχολείο» (Βερέμης, Κολιόπουλος, 2006), το οποίο κατόρθωσε όχι μόνο να διαμορφώσει την εθνική ταυτότητα με τη συναίρεση των ετερόκλητων στοιχείων της αρχαιοελληνικής κληρονομιάς και της βυζαντινής οικουμενικής παράδοσης, αλλά και να αφυπνίσει το εθνικό αίσθημα σε πληθυσμούς της καθ' ημάς Ανατολής που κινδύνευαν να αφομοιωθούν γλωσσικά και πολιτισμικά (Κιτρομηλίδης, 1997· Ματθαίου, 2007β). Ανάλογες ιστορίες πετυχημένης, και υπό την έννοια αυτή ποιοτικής εκπαίδευσης, μπορεί να αναφέρει κανείς πολλές: για την Ιταλία, όπου μετά τη δημιουργία του εθνικού κράτος το 1870 η εκπαίδευση κλήθηκε να δημιουργήσει τον Ιταλό (Palomba, 2006)· για τις ΗΠΑ, όπου η εκπαίδευση αποτέλεσε το χωνευτήρι λαών, θρησκειών και γλωσσών διαμορφώνοντας τον αμερικανό πολίτη (Petronicolos, 2006)· για την Ολλανδία, όπου αυτή συνέβαλε στη διασφάλιση της εθνικής ενότητας παρά τις ισχυρές φυγόκεντρες δυνάμεις που δημιουργούσε η αντιπαλότητα καθολικών και προτεσταντών (Becker, 2006).

Η επιτυχία στην εκπλήρωση της αποστολής ως κριτήριο ποιοτικής εκπαίδευσης δεν περιορίζεται ασφαλώς μόνο στην επίτευξη του «εθνικού σκοπού». Επεκτείνεται και σε τομείς, όπως η παροχή επαγγελματικής εξειδίκευσης για τις ανάγκες της βιομηχανίας, η πειθαρχηση των μαζών και η ενσωμάτωση του προλεταριάτου στις διαδικασίες ανάπτυξης του καπιταλισμού (η μαρξιστική θεώρηση), η διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και του καταμερισμού εργασίας (η δομολειτουργική θεώρηση), η κοινωνική απελευθέρωση και πρόοδος (η φιλελεύθερη θεώρηση), τους οποίους η κάθε σχολή σκέψης θεωρεί σημαντικότερους ερμηνευτικούς παράγοντες. Υπό την έννοια αυτή, η συμβολή, για παράδειγμα, της γαλλικής και της γερμανικής εκπαίδευσης στην κάλυψη της απόστασης που χώριζε τις δύο αυτές χώρες από την Αγγλία στην κούρσα του βιομηχανικού ανταγωνισμού κατά το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα ήταν σημαντική και γι' αυτό η τεχνική τους εκπαίδευση θεωρήθηκε ποιοτική – άλλο αν η ουμανιστική παράδοση κράτησε στο περιθώριο της δημόσιας προβολής τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της τεχνικής εκπαίδευσης.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις κριτήριο ποιότητας θεωρήθηκε λοιπόν η επίτευξη ενός συγκεκριμένου και κοινωνικά προσδιορισμένου στόχου. Ένα κριτήριο δηλαδή με καθαρά

λειτουργικές και εν πολλοίς εργαλειακές διαστάσεις. Η διαπίστωση αυτή δίνει εκ των πραγμάτων απάντηση στις αντιλήψεις που θέλουν την παραδοσιακή εκδοχή της ποιότητας να έχει πρόδηλο νοηματικό περιεχόμενο, όπως ας πούμε η αλήθεια ή η ομορφιά, και να παρουσιάζει ιδεολογική ουδετερότητα. Στο σύγχρονο, αντίθετα, λεξιλόγιο για την ποιότητα θα την εντάσσαμε σε εκείνη την κατηγορία που συχνά αποκαλείται «ποιότητα για την επίτευξη ενός σκοπού» (Quality as fitness for purpose), ενός σκοπού που πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι είχε *ευρύτερα πολιτικά χαρακτηριστικά.*

Παρά την προφανή αξία της αποτελεσματικής επίτευξης ενός βασικού στόχου ως κεντρικού κριτηρίου για την αποτίμηση της ποιότητας του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου, η έμφαση στις περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές για την ποιότητα κατά την εξεταζόμενη περίοδο δόθηκε κατά κύριο λόγο σε δύο άλλα κριτήρια: στο πρόγραμμα σπουδών – στο οποίο συμπεριλαμβάνονται το περιεχόμενο, οι διδακτικές προσεγγίσεις και το κλίμα μάθησης – και στην ανθρώπινη και υλικοτεχνική υποδομή. Πεδίο αναφοράς εν προκειμένω ήταν κατά κύριο λόγο η δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση και φυσικά τα πανεπιστήμια. Για το σύνολο σχεδόν των ανθρώπων της διάνοησης, αλλά και κοινωνικών και πολιτικών κύκλων της εποχής εκείνης, βασικό στοιχείο ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης ήταν η διδασκαλία των ανθρωπιστικών γραμμάτων που εν πολλοίς συνέπιπτε με τη μελέτη των κειμένων της αρχαίας κλασικής γραμματείας. Κατά την κρατούσα τότε αντίληψη, η αντιπαράθεση με το αρχαίο κείμενο δεν έκανε απλώς το σπουδαστή κοινωνό ενός πνεύματος με διαχρονική αξία και δημιουργική πνοή, όπως περίτρανα είχε αποδείξει η Αναγέννηση και είχε επιβεβαιώσει ο Διαφωτισμός. Η μεγάλη προσπάθεια την οποία απαιτούσε από το σπουδαστή η υπέρβαση των δυσκολιών κατανόησής του, η αυστηρή από μέρους του εκπαιδευτικού ιδρύματος εποπτεία της προσπάθειας αυτής και η επιφόρτιση του σπουδαστή με την ευθύνη του μαθησιακού αποτελέσματος – ένα ιδιαίτερα απαιτητικό κλίμα διδασκαλίας και μάθησης, που προσδιοριζόταν όχι από τις δυνατότητες του μαθητή αλλά από το ίδιο το αντικείμενο της μάθησης – σφυρηλατούσαν το χαρακτήρα του σπουδαστή, καλλιεργούσαν τις έμφυτες πνευματικές του ικανότητες και του επέβαλαν την πειθαρχημένη και συστηματική θεώρηση των πραγμάτων, προετοιμάζοντάς τον με τον τρόπο αυτό για την άσκηση του ηγετικού του ρόλου στην κοινωνία.

Η αποθέωση της εγγενούς μορφωτικής αξίας της αρχαίας κλασικής γραμματείας και οι δοξαστικές αναφορές στην πρωτοκαθεδρία του πνεύματος έναντι των τεχνικών δεξιοτήτων έδιναν στους σύγχρονους αλλά και στους μεταγενέστερους μελετητές την εντύπωση ότι οι ανθρωπιστικές σπουδές αποτελούσαν απόλυτο και θεμελιακό κριτήριο εκπαιδευτικής ποιότητας. Κριτήριο δηλαδή απαλλαγμένο από «εγκόσμιες υστεροβουλίες». Η

πραγματικότητα όμως ήταν κάπως διαφορετική. Ο ανθρωπισμός ασκούσε βέβαια μεγάλη γοητεία στη σκέψη πολλών. Όμως οι ανθρωπιστικές σπουδές δεν εξασφάλιζαν απλώς μόνο πνευματική καλλιέργεια και ηθική τελείωση. Είχαν παράλληλα και πρακτική χρησιμότητα. Σύμφωνα με τις επικρατούσες τότε αντιλήψεις, παρείχαν επίσης τα επαγγελματικά εφόδια και διαμόρφωναν τις στάσεις ζωής που απαιτούσε η άσκηση δημόσιου λειτουργήματος (Ματθαίου, 2007β). Γιατί δε θα πρέπει εν προκειμένω να παραβλέπεται το γεγονός ότι στις περισσότερες χώρες κατά το 19^ο αιώνα η δημόσια διοίκηση και τα ελευθέρια επαγγέλματα αποτελούσαν τους πλέον επίζηλους κοινωνικά τομείς της αγοράς εργασίας: επίζηλους, ακόμη και για τις αστικές οικογένειες που φιλοδοξούσαν να δουν τους γόνους τους να σπουδάζουν στα περιώνυμα εκπαιδευτικά ιδρύματα και να καταλαμβάνουν στη συνέχεια πολιτικά και διοικητικά αξιώματα ή να διαπρέπουν ως γιατροί ή δικηγόροι. Κοντολογίς, η παρουσία των ανθρωπιστικών γραμμάτων στο πρόγραμμα σπουδών αποτελούσε κριτήριο εκπαιδευτικής ποιότητας τόσο για καθαρά πνευματικούς όσο και για πολύ πιο πρακτικούς λόγους.

Κριτήριο ποιότητας, με ιδιαίτερα προβεβλημένη μάλιστα σημασία, αποτελούσε τέλος η ανθρώπινη και η υλικοτεχνική υποδομή ενός ιδρύματος. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι από την πρώτη στιγμή, τα επιβλητικά κτήρια, τα εργαστήρια, οι βιβλιοθήκες και οι χώροι άθλησης αποτέλεσαν σύμβολα κύρους για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τεκμήρια ποιότητας του επιτελούμενου σε αυτά έργου. Το ίδιο ίσχυε και για το διδακτικό προσωπικό. Οι σπουδές του εκπαιδευτικού, η ενεργός συμμετοχή του στις δραστηριότητες της επιστημονικής κοινότητας στην οποία ανήκε, το ήθος και οι ηγετικές του ικανότητες και, πάνω απ'όλα, η βαθειά γνώση της επιστήμης του αποτελούσαν κριτήρια ποιότητας με αντικειμενική αξία. Εθεωρείτο δηλαδή περίπου αυταπόδεικτο ότι οι ευνοϊκές συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης και η επιστημονική εμβρίθεια του εκπαιδευτικού αποτελούσαν αδιαμφισβήτητα εχέγγυα ποιότητας.

Αν για τον καθορισμό των εκπαιδευτικών στόχων – η επιτυχία στην επίτευξη των οποίων αποτέλεσε το πρώτο κριτήριο ποιότητας – πρωταγωνιστικό ρόλο διαδραμάτιζαν κατά βάση οι πολιτικές και διοικητικές αρχές, με τη συναίνεση και την (όχι πάντοτε πρόθυμη) συνδρομή των ελίτ, για την επιλογή του συγκεκριμένου προγράμματος σπουδών ως κριτηρίου ποιότητας πρωταγωνιστικός, αν όχι μονοπωλιακός, ήταν ο ρόλος των εκπαιδευτικών και της πνευματικής ηγεσίας του κάθε τόπου. Η μακρά παράδοση αυτοτέλειας στη διαχείριση των υποθέσεών τους από τα πανεπιστήμια, η αναγνώριση της συμβολής των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην ικανοποίηση των αναγκών του κράτους και της κοινωνίας σε μορφωμένο ανθρώπινο δυναμικό και η εμπιστοσύνη που απολάμβαναν την εποχή εκείνη οι επιστημονικές επαγγελματικές κοινότητες (*professions*) γενικά, άρα και η ακαδημαϊκή και

εκπαιδευτική κοινότητα ειδικότερα – η μόνη που διατηρούσε άλλωστε επαγγελματική σχέση με τη γνώση και την πνευματική εργασία – εξηγούν τα προνόμια που απολάμβανε εν προκειμένω το σώμα των εκπαιδευτικών.

1. Η οικοδόμηση του κράτους πρόνοιας και η αμφιλεγόμενη αναθεώρηση του νοηματικού και ιδεολογικού χαρακτήρα της ποιότητας

Στα χρόνια που μεσολάβησαν από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι αντιλήψεις περί ποιότητας δεν άλλαξαν σημαντικά, όπως δεν άλλαξε άλλωστε γενικότερα η κατάσταση στην εκπαίδευση. Η ενίσχυση της εθνικής αντιπαλότητας μεταξύ 1871 και 1914 (Davies, ό.π.: 763), ο Μεγάλος Πόλεμος, ο ανήσυχος Μεσοπόλεμος της ανόδου των αυταρχικών καθεστώτων και της οικονομικής κρίσης και τέλος ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Mazower, 2001) δεν προσφέρονταν για εκπαιδευτικές αλλαγές. Η μόνη αξιομνημόνευτη ίσως αλλαγή που αφορούσε την ποιότητα της εκπαίδευσης ήταν η διαφοροποίηση του κριτηρίου του σχολικού προγράμματος σπουδών. Στα χρόνια αυτά ενισχύθηκε η παρουσία των φυσικών επιστημών στο πρόγραμμα – αποτέλεσμα της εντυπωσιακής προόδου τους και της αυξημένης πίεσης που άσκησε ο θετικισμός και ο πραγματισμός – και υιοθετήθηκαν διδακτικές προσεγγίσεις εγγύτερες στο κλίμα της προοδευτικής παιδαγωγικής που είχε στο μεταξύ αρχίσει να αμφισβητεί με επιτυχία τη συντηρητική ερβαρτιανή προσέγγιση. Θα χρειαζόταν να φράσουμε στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια για να σημειωθεί κάποια αξιολογή αναθεώρηση στο νοηματικό και ιδεολογικό περιεχόμενο της ποιότητας.

Τα χρόνια αυτά σημαδεύτηκαν από καταλυτικές εξελίξεις (Ματθαίου, 2007α). Οι λαϊκές προσδοκίες για ένα καλύτερο και δικαιότερο αύριο αμφισβητούσαν την προπολεμική τάξη πραγμάτων. Η κατακόρυφη αύξηση των γεννήσεων (*baby boom*) προοιωνιζόταν προβλήματα για την εκπαίδευση και την παιδική μέριμνα σε μια Ευρώπη με κατεστραμμένες τις βασικές υποδομές της. Η τεχνολογία και οι εφαρμοσμένες επιστήμες που είχαν συμβάλει ουσιαστικά στη θετική έκβαση του πολέμου έβγαιναν ενισχυμένες από αυτόν, σε αντίθεση με τις ανθρωπιστικές που για δεύτερη φορά μέσα σε ένα τέταρτο του αιώνα είχαν αποτύχει οικτρά να αποτρέψουν την αγριότητα. Η οικονομική ανασυγκρότηση της καθημαγμένης Ευρώπης, αλλά και των Ασιατικών χωρών, και η επούλωση των ψυχικών πληγών που είχε ανοίξει ο πόλεμος αποτελούσαν έργο ύψιστης προτεραιότητας. Ο Ψυχρός Πόλεμος και ο ιδεολογικοπολιτικός ανταγωνισμός των δύο κόσμων υπαγόρευε στη Δύση τη διασφάλιση της ηρεμίας στο εσωτερικό μέτωπο. Όλα μαζί μεταφράζονταν στην υιοθέτηση πολιτικών

εκδημοκρατισμού και οικονομικής ανάπτυξης που οδηγούσαν στην οικοδόμηση κράτους πρόνοιας. Για την εκπαίδευση αυτό σήμαινε τη διεύρυνση των εκπαιδευτικών ευκαιριών, με την επέκταση και τη δωρεάν παροχή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, την ενοποίηση των συστημάτων στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης (όπου αυτά ήταν προηγουμένως μεταξύ τους ανεξάρτητα), την άρση των εξεταστικών φραγμών μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων και την αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των επιπέδων. Σηματοδοτούσε τη «μαζικοποίηση της εκπαίδευσης»: περισσότεροι νέοι και για περισσότερο χρόνο έπρεπε να παραμένουν στα μαθητικά θρανία και τα σπουδαστικά έδρανα, χωρίς κοινωνικούς ή άλλους περιορισμούς.

Σε ό,τι αφορά την ποιότητα, η εξέλιξη αυτή σήμαινε ότι στον πνευματικό και τον εθνικό στόχο (ο τελευταίος με εντονότερη την ιδεολογικοπολιτική παρά την πολιτισμική του διάσταση) προστίθετο πλέον και ο κοινωνικός και οικονομικός. Η εκπαίδευση αντιμετωπιζόταν ως μηχανισμός προώθησης της κοινωνικής δικαιοσύνης και ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης. Η εκπαίδευση έπρεπε να θεωρείται ποιοτική αν, εκτός από την εκπλήρωση της εθνικής και πνευματικής της αποστολής, είχε ουσιαστική συμβολή και στην επιτυχή διεκπεραίωση του κοινωνικού και αναπτυξιακού εγχειρήματος. Οι νέοι τύποι σχολείων γενικής εκπαίδευσης, όπως για παράδειγμα τα ενιαία σχολεία, ή τα νέα ειδικά προγράμματα, όπως αυτά της παιδικής μέριμνας, της αντισταθμιστικής εκπαίδευσης, της ψυχο-κοινωνικής στήριξης κτλ, είχαν ως βασικό στοιχείο ποιότητας τη συμβολή τους στον περιορισμό των κοινωνικών ανισοτήτων και στη διασφάλιση προοπτικών οικονομικής βελτίωσης.

Οι νέες πολιτικές διεύρυνσης της εκπαίδευσης και τα νέα κριτήρια ποιότητας δεν άργησαν να επισύρουν την κριτική από όλο το ιδεολογικο-πολιτικό φάσμα. Η αριστερή διανόηση θεωρούσε ότι, παρά τις μεταρρυθμίσεις και τις ευγενείς προθέσεις ή διακηρύξεις, το σχολείο εξακολουθούσε να αποτελεί μηχανισμό κοινωνικής αναπαραγωγής, μηχανισμό διαλογής και κατάταξης των νέων σε ρόλους που υπηρετούσαν την καπιταλιστική οικονομία (Gintis, 1973· Carnoy, 1974). Άλλωστε, ο ιδεολογικός προσανατολισμός του είχε μείνει ουσιαστικά αμετάβλητος, ενώ ο από μέρους του ορισμός «της κουλτούρας και των κανόνων καθώς και της διδασκαλίας συγκεκριμένων γνωστικών δεξιοτήτων» υπηρετούσε κατά βάση τη μεταβίβαση της «κοινωνικής και οικονομικής δομής από γενιά σε γενιά» (Carnoy, ό.π.: 13). Από την πλευρά τους οι συντηρητικοί κύκλοι έβλεπαν στις νέες μεταρρυθμίσεις τον κίνδυνο υποβάθμισης της ποιότητας της εκπαίδευσης (αν και η χρήση του ίδιου του όρου εξακολουθούσε να είναι περιορισμένη). Ο κίνδυνος προερχόταν κατά βάση από τη μαζικοποίηση της εκπαίδευσης που έφερνε στα εκπαιδευτικά ιδρύματα νέους χωρίς την

απαραίτητη μαθησιακή προδιάθεση και χωρίς την απαιτούμενη γνωστική υποδομή. Η επιδίωξη της ισότητας ως κεντρικού σκοπού της εκπαίδευσης οδηγούσε, κατά την άποψή τους, στη χαλάρωση του αυστηρού κλίματος πειθαρχίας και της σκληρής προσπάθειας που απαιτεί η κατάκτηση της γνώσης και στην υιοθέτηση παιδαγωγικών μεθόδων που έδιναν μεγαλύτερη σημασία στην ομαλή συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού μέσα σε κλίμα προστατευτισμού, από ό,τι στην καλλιέργεια ισχυρών χαρακτήρων που θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις μιας απαιτητικής αγοράς εργασίας (Bestor, 1953· Lynd, 1953). Ήταν φανερό ότι η ισότητα ως βασικό κριτήριο ποιότητας ήταν ασύμβατη, στη σκέψη των συντηρητικών κύκλων, με το παραδοσιακό όσο και δοκιμασμένο κριτήριο που ήθελε την εκπαίδευση να είναι ποιοτική, αν στο περιεχόμενό της την πρωτοκαθεδρία είχαν τα ανθρωπιστικά γράμματα – όχι πλέον αναγκαστικά η αρχαία κλασική γραμματεία – και οι επιστήμες και αν το κλίμα διδασκαλίας και μάθησης ήταν απαιτητικό σε προσπάθεια και σε πνευματική πειθαρχία (Cox & Dyson, 1969 & 1970). Οι θεματοφύλακες του κριτηρίου αυτού ποιότητας, ανάμεσά τους εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, επισήμαιναν την διευρυμένη αδυναμία των αποφοίτων της μέσης εκπαίδευσης να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των πανεπιστημιακών σπουδών, την υποχώρηση του ενδιαφέροντος των υποψήφιων σπουδαστών για τις απαιτητικές σε προσπάθεια σπουδές στις φυσικές επιστήμες – τη στιγμή μάλιστα που η Δύση βρισκόταν αντιμέτωπη με τη γεωστρατηγική πρόκληση που συνιστούσε η εκτόξευση του Σπούτνικ – και τη χαλάρωση των ηθών, ως τη φυσική συνέπεια και προέκταση του κλίματος χαλάρωσης στο σχολείο και της προοδευτικής παιδαγωγικής που τη νομιμοποιούσε (Husen, 1982). Το καίριο όμως πλήγμα κατά της ισότητας, ως ισότιμου με τα λοιπά κριτηρίου ποιότητας, θα κατάφερε όχι ο συντηρητισμός αλλά η νέο-φιλελεύθερη θεώρηση που θα κυριαρχούσε στη νέα εποχή που άρχισε να ανατέλει από τα τέλη ήδη της δεκαετίας του 1970.

2. Η ποιότητα της εκπαίδευσης στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας

Το έδαφος για την αλλαγή πορείας είχε βέβαια προετοιμαστεί νωρίτερα. Τα σημάδια της κρίσης του κράτους πρόνοιας ήταν ήδη ορατά από τη δεκαετία του 1960, αν και οι περισσότεροι «είχαν σταθεί ανίκανοι να δουν τα μηνύματα που ήταν γραμμένα στους τοίχους» (στο ίδιο: 10). Η εκπαίδευση συνέχιζε να διευρύνεται, να γίνεται περισσότερο γραφειοκρατική και πολυάνθρωπη, την ίδια στιγμή που οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης που την τροφοδοτούσαν με τους απαραίτητους πόρους υποχωρούσαν και την ευφορία των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών διαδέχονταν ο σκεπτικισμός και η απογοήτευση. Οι

πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970 θα οδηγούσαν απλώς την κρίση στην κορύφωσή της. Η έξοδος από αυτήν απαιτούσε νέες πολιτικές συμβατές με τις ανάγκες και τις δυνατότητες μιας νέας εποχής, με εμφανείς όσο και ουσιαστικές διαφορές στα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της από τις προηγούμενες φάσεις της νεωτερικότητας.

Πράγματι, η οικονομική κρίση της δεκαετίας αυτής σήμανε το τέλος της εφαρμογής των κεϋνσιανών πολιτικών, στις οποίες είχε στηριχθεί κατά την προηγούμενη περίοδο η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Ένα νέο μίγμα πολιτικής βρισκόταν υπό διαμόρφωση. Συστατικά του στοιχεία αποτελούσαν (Ματθαίου, 2001· Ματθαίου, 2002) η απελευθέρωση και παγκοσμιοποίηση των αγορών, η αποκέντρωση και η διηπειρωτική διασπορά των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η ενίσχυση των πολυεθνικών κολοσσών μέσα από εξαγορές και συγχωνεύσεις, η ιδιωτικοποίηση κλάδων και δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα, η μεγέθυνση του τομέα των υπηρεσιών, η κατάργηση εργασιακών πρακτικών και ρυθμίσεων του παρελθόντος (μηχανική εργασία, αυστηρή οριοθέτηση ρόλων και δραστηριοτήτων, κατακόρυφο μάνατζμεντ, εργασιακή κουλτούρα παθητικής εφαρμογής οδηγιών κτλ) και η αντικατάστασή τους από νέες (υψηλή και διαρκώς ανανεούμενη εργασιακή ειδίκευση, δια βίου εκπαίδευση, ευέλικτη οριοθέτηση και εναλλαγή σε εργασιακούς ρόλους, οριζόντιο μάνατζμεντ, υιοθέτηση μιας εργασιακής κουλτούρας που τη διακρίνουν η πρωτοβουλία, η ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, η ταχεία λήψη αποφάσεων, η συνεργασία, η ευρηματικότητα και η ανάληψη και διαχείριση κινδύνου), η ευέλικτη εργασία (που εισάγει στην αγορά εργασίας τη νέα διάκριση του εργατικού δυναμικού σε εργαζόμενους και σε ανέργους ή σε εργαζόμενους πλήρους και μερικής απασχόλησης στη θέση της παραδοσιακής διάκρισης σε ανειδίκευτους και ειδικευμένους ή σε εργαζόμενους λευκού και μπλε κολλάρου), η εκχώρηση πρωταγωνιστικού ρόλου στον καταναλωτή και η έμφαση στις πρακτικές μάρκετινγκ. Θεμέλιο και προϋπόθεση για την υιοθέτηση και επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών αυτών αποτέλεσε αναμφίβολα η εντυπωσιακή και ραγδαία ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών καθώς και της τεχνοεπιστήμης που επέτρεψαν τη διείσδυση της επιστήμης σε νέα ερευνητικά πεδία (π.χ. μοριακή βιολογία) και την ανάπτυξη τεχνολογιών (π.χ. βιοτεχνολογία, νανοσωματιδιακή τεχνολογία) που ανοίγουν ταυτόχρονα νέους ορίζοντες επιχειρηματικής δραστηριότητας, σηματοδοτώντας την ανάδυση της αποκαλούμενης οικονομίας και κοινωνίας της γνώσης. Έρεισμα και ταυτόχρονα απότοκο των εν λόγω εξελίξεων αποτέλεσε επίσης η ανάδυση και σταδιακή εδραίωση νέων ιδεολογικών και επιστημολογικών θεωρήσεων. Ο φιλελευθερισμός και ο πρωταγωνιστικός ρόλος του ατόμου έρχονται πλέον να αντικαταστήσουν τα σοσιαλδημοκρατικά ιδεώδη, την αξία της αλληλέγγυας κοινωνίας και των συμπαγών κοινωνικών ομάδων που τις συνέχουν ταξικά

συμφέροντα ή/και κοινές πολιτισμικές καταβολές. Τα όρια ανάμεσα στην αντικειμενική αλήθεια και την υποκειμενική της θεώρηση γίνονται ασαφή, η πραγματικότητα κατασκευάζεται και εν πολλοίς σκηνοθετείται από τα ΜΜΕ, το φαντασιακό αναδεικνύεται σε στοιχείο της καθημερινότητας, σε υποκατάστατο του ορθολογισμού και σε διαμορφωτή ενός πολλαπλά κατακερματισμένου εγώ. Το στυλ ζωής, η διαφορετικότητα, το δικαίωμα στην ποικιλία και την προσωπική επιλογή αποκτούν σημασία και αξιοπιστία στην κατανόηση και περιγραφή της νέας κοινωνικής πραγματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνονται νέοι, πολύμορφοι, ετερόκλητοι και εν πολλοίς ευμετάβλητοι αναγνωστικοί κώδικες που κάνουν αισθητή την παρουσία τους στον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο αξιολογείται η πολιτιστική παραγωγή· σε μια αξιολόγηση που συγχέει συχνά την υψηλή τέχνη με το γκράφιτι, τον καταναλωτή με τον πολίτη, το εμπόρευμα με το πολιτιστικό προϊόν, την αισθητική με το εκκεντρικό, το χρηστικό με το διαχρονικό. (Ματθαίου, 2007α)

Με την επικράτηση στο ιδεολογικό πεδίο του φιλελευθερισμού, και του οικονομικού πραγματισμού που τον συνοδεύει, ο εκπαιδευτικός λόγος κατακλύζεται και κυριαρχείται από έννοιες δάνειες από τον κόσμο των επιχειρήσεων: επιλογή, ανταγωνισμός, αποτελεσματικότητα, απόδοση λόγου, μανάτζμεντ, παραγωγικότητα, καταναλωτής αποτελούν τα νέα φετίχ της εκπαιδευτικής πολιτικής. Ο θαυμασμός για το δυναμισμό των επιχειρήσεων, για την ικανότητά τους να πετυχαίνουν τους στόχους τους και να σωρεύουν πλούτο, καθώς και για την επάρκεια των συστημάτων διοίκησής τους αυξάνουν το συμβολικό τους κύρος και ενισχύουν τις φωνές που υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση οφείλει να υιοθετήσει τα πρότυπα της αγοράς: να μετατρέψει σχολεία και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε αυτοτελείς μονάδες διεκπεραίωσης του εκπαιδευτικού έργου και διαχείρισης των οικονομικών τους, να ενθαρρύνει τον μεταξύ τους ανταγωνισμό, να εφαρμόσει τις πρακτικές του επιχειρηματικού μανάτζμεντ (και αν χρειαστεί να προσλάβει μανάτζερς από την αγορά), να εκχωρήσει μέρος των εκπαιδευτικών και άλλων υποστηρικτικών δραστηριοτήτων του σχολείου στον ιδιωτικό τομέα, να συμπεριλάβει ιδιώτες (γονείς, εκπροσώπους τοπικών φορέων κτλ) στα διοικητικά συμβούλια των εκπαιδευτικών μονάδων, να συνδεθεί και να συνεργαστεί με επιχειρήσεις και να αναζητήσει πρόσθετους χρηματοδοτικούς πόρους από αυτές, ακόμη και να προχωρήσει σε εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις ιδρυμάτων και εκπαιδευτικών οργανισμών· σε κάθε περίπτωση να χαλαρώσει τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του κράτους προχωρώντας σε απορρύθμιση της εκπαίδευσης.

Η στροφή της εκπαίδευσης προς την οικονομία, ο επιδιωκόμενος ουσιαστικός μετασχηματισμός της σε υποσύστημά της, υποστηρίζουν ορισμένοι, φαίνεται να ενισχύεται και από την υποχώρηση του εθνικού κράτους. Η στερέωση της εθνικής ταυτότητας και των

κρατικών δομών από τη μια, και από την άλλη η ανάγκη αντιμετώπισης του σκληρού διεθνούς ανταγωνισμού και η αγωνιώδης προσπάθεια του ατόμου να εξασφαλίσει επαγγελματική απασχόληση σε μια ρευστή αγορά εργασίας που μαστίζεται από την ανεργία ήταν φυσικό να συμβάλουν στον επαναπροσδιορισμό των στόχων της εκπαίδευσης. Κυβερνήσεις και άτομα αποδίδουν πλέον αυξημένη βαρύτητα στην οικονομική λειτουργία της εκπαίδευσης.

Όλες αυτές οι θεμελιώδεις αλλαγές στο περιβάλλον της εκπαίδευσης ήταν φυσικό να επηρεάσουν την κρατούσα αντίληψη περί ποιότητας. Η επίτευξη του εθνικού στόχου (της διατήρησης της πολιτιστικής ταυτότητας και της ενίσχυσης της κρατικής εξουσίας) ως κριτηρίου ποιότητας υποσκελίστηκε από την επιτυχή αντιμετώπιση του διεθνούς οικονομικού ανταγωνισμού. Σε μεγάλο βαθμό η ανατροπή αυτή στην ιεράρχηση των κριτηρίων ποιότητας ήταν το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της αδυναμίας του εθνικού κράτους να διαχειριστεί αυτοδύναμα τις οικονομικές εξελίξεις σε ένα παγκοσμιοποιημένο και ρευστό επιχειρηματικό περιβάλλον (Reich, 1991; Held, 1989), όπου οι αποφάσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων ρυθμίζουν εν πολλοίς τη δυναμική των πραγμάτων, και σε μια κοινωνία με πολυπολιτισμική σύνθεση, στην οποία ο αξιακός σχετικισμός και η ελευθερία των ατομικών επιλογών δίνουν τον τόνο (Ματθαίου, 2001 & 2006). Για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται πλέον σε διεθνές επίπεδο, χωρίς τον προστατευτισμό του δασμολογικού θεσμικού πλαισίου του παρελθόντος, αλλά και για τα άτομα που προσβλέπουν στην επαγγελματική τους αποκατάσταση σε ένα ασταθές εργασιακό περιβάλλον, την ποιοτική εκπαίδευση δεν μπορεί παρά να στοιχειοθετεί η ικανοποίηση αυτών των προτεραιοτήτων που ευθέως παραπέμπουν στη στενή σχέση που οφείλει να έχει η εκπαίδευση με την οικονομία.

Είναι εν προκειμένω ενδιαφέρον ότι στο νέο αυτό κριτήριο ποιότητας, στη νέα ουσιαστικά εννοιολογική και ιδεολογική θεώρηση της ποιότητας στην εκπαίδευση, έχει ενσωματωθεί με μια νέα υβριδική εκδοχή του και το κριτήριο της προώθησης της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης. Όσοι επίσημοι εθνικοί και διεθνείς φορείς αρθρώνουν λόγο περί ποιότητας δεν παραλείπουν να διακηρύξουν την πίστη και την αφοσίωσή τους στο σκοπό αυτό (European Commission, 1997· European Presidency, 2000· OECD, 2001), και για τον πρόσθετο λόγο ότι το μεταναστευτικό ρεύμα και συχνά ο κυνισμός της αγοράς έχουν δημιουργήσει πρόσθετες εστίες ανισότητας και αυξημένους κινδύνους κοινωνικού αποκλεισμού. Σε μια πιο προσεκτική εντούτοις ανάγνωση των κειμένων που αναφέρονται στην ποιότητα αποκαλύπτεται μια δυσδιάκριτη ίσως αλλά καθόλου επουσιώδης διολίσθηση στο εννοιολογικό περιεχόμενο της ισότητας. Από δικαίωμα του πολίτη και υποχρέωση της αλληλέγγυας πολιτείας, η ισότητα στην εκπαίδευση αντιμετωπίζεται όλο και πιο πολύ ως

προϋπόθεση της κοινωνικής ομαλότητας, την οποία έχει ανάγκη η εύρυθμη λειτουργία της αγοράς. Αποκαλύπτεται επίσης ότι, με το ίδιο περίπου σκεπτικό των συντηρητικών κύκλων της δεκαετίας του 1960 που θεωρούσαν ότι η μαζικοποίηση της εκπαίδευσης υπονομεύει την ποιότητά της, η ισότητα χρησιμοποιείται συχνά ως ο εννοιολογικός αντίποδας της ποιότητας. Το δίλημμα ισότητα ή ποιότητα, που πολλές φορές απασχολεί όσους χαράσσουν εκπαιδευτική πολιτική, κωδικοποιεί την υφέρπουσα μεταξύ των δύο αντίφαση και δίνει το μέτρο της περιορισμένης σημασίας που αποδίδεται στην ισότητα ως κριτήριο ποιότητας.

Εκτεταμένες είναι επίσης οι αλλαγές στο κριτήριο ποιότητας που συνδέεται με το πρόγραμμα σπουδών, το περιεχόμενο, τους διδακτικούς του στόχους και προσεγγίσεις και το γενικότερο παιδαγωγικό κλίμα. Η αλλαγή, κατ' αρχάς, στο επιστημολογικό παράδειγμα της νεωτερικότητας, για την οποία έγινε λόγος στην προηγούμενη ενότητα, έχουν αναπόφευκτα επιπτώσεις στα κριτήρια επιλογής και διάρθρωσης της σχολικής γνώσης. Ποιοτική δε θεωρείται πλέον η σχολική γνώση που ακολουθεί τη συμβατική διάκριση των επιστημών σε κλάδους, που δίνει έμφαση στις βασικές αρχές, θεωρίες και νόμους της καθεμιάς ή που ιεραρχεί τη μορφωτική τους αξία με βάση τη θεωρητική τους συγκρότηση και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη του πνεύματος, της ηθικής και αισθητικής υπόστασης του ατόμου. Από τη στιγμή που η νέα θεώρηση υποβαθμίζει τις μεγαλειώδεις αρχές της νεωτερικότητας σε μεγάλες αφηγήσεις, που η αποκάλυψη της αντικειμενικής αλήθειας θεωρείται ότι βρίσκεται εκτός των δυνατοτήτων της επιστήμης, που νέα γνωστικά υβρίδια αναπτύσσονται στα σημεία επαφής των παραδοσιακών επιστημονικών κλάδων, που η αναλώσιμη γνώση (αυτή που γρήγορα ξεπερνιέται από την έρευνα) αποκτά πρωτοκαθεδρία απέναντι στη διαχρονική, που οι αξίες προσεγγίζονται με τρόπο υποκειμενικό, η διεπιστημονική προσέγγιση, ο πλουραλισμός των θεωρήσεων, η έμφαση στη σχολική γνώση που έχει στενή σχέση με τις ανάγκες της περιπέουσας πραγματικότητας (π.χ. νέες τεχνολογίες) κ.ο.κ. απέκτησαν προτεραιότητα ως κριτήρια ποιότητας.

Παράλληλα, οι απαιτήσεις της αγοράς, για τις οποίες έγινε λόγος προηγουμένως, μετατόπισαν το κέντρο βάρους της ποιότητας από τις γνώσεις στις δεξιότητες / ικανότητες: τις γνωστικές, κοινωνικές, προσωπικές και επαγγελματικές ικανότητες. Στο νέο σκηνικό, όπου ο δημόσιος τομέας υποχωρεί απέναντι στον ιδιωτικό και η πολιτική απέναντι στην οικονομία, οι ανθρωπιστικές σπουδές δεν έχουν πια τη χρησιμότητα που είχαν κατά το παρελθόν: η ενότητα πνευματικής και επαγγελματικής προοπτικής που αυτές διασφάλιζαν έχει ανεπανόρθωτα διαρραγεί. Ποιοτική χαρακτηρίζεται πλέον η εκπαίδευση που προετοιμάζει το άτομο να μαθαίνει και να προσαρμόζεται δια βίου σε μια κοινωνία υψηλής διακινδύνευσης, να διαχειρίζεται την πληροφορία, τον κίνδυνο και τις προσωπικές του

σχέσεις, να καινοτομεί και να παράγει. Η εργαλειακή γνώση και οι δεξιότητες αποτελούν, σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη, την πεμπτούσια της ποιοτικής εκπαίδευσης. Γι' αυτό και η ποιοτική εκπαίδευση κρίνεται εκ του αποτελέσματος. Μπορεί στην ποιότητα της εκπαίδευσης να εξακολουθούν να συμβάλουν η ανθρώπινη και η υλικοτεχνική υποδομή – οι εκπαιδευτικές εισροές – αλλά το ζητούμενο δεν παύει να είναι τα αποτελέσματα, οι εκροές σε ανθρώπινο δυναμικό, σε γνώσεις, ικανότητες, στάσεις, νοοτροπίες και συμπεριφορές σαν κι αυτές που απαιτεί η αγορά. Παρά τη συμπόρευσή τους με τους συντηρητικούς κύκλους στην αυστηρή κριτική που και οι δύο άσκησαν για την υποβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης την οποία προκάλεσαν οι πολιτικές του κράτους πρόνοιας, οι φιλελεύθεροι αποδείχτηκαν στην πράξη πιο αποτελεσματικοί. Η δική τους αναθεωρητική πρόταση περί ποιότητας και όχι η πρόταση των συντηρητικών, που επεδίωκαν την επιστροφή στο *status quo ante*, στην παραδοσιακή δηλαδή εκδοχή περί ποιότητας, ήταν εκείνη που τελικά επικράτησε.

Από μίαν άλλη σκοπιά εξεταζόμενη, η αναθεώρηση αυτή του υπό εξέταση κριτηρίου ποιότητας σηματοδοτεί και μία γενικότερη τάση μεταβίβασης της ευθύνης για την εκπαίδευση από το κράτος – που αδυνατεί να δεσμεύσει πόρους και να ελέγξει με τους παραδοσιακούς γραφειοκρατικούς τρόπους τον εκπαιδευτικό Λεβιάθαν – στο άτομο και στις τοπικές ή σχολικές αρχές. Μία τέτοια εκχώρηση αρμοδιοτήτων – όχι όμως πάντοτε και των απαραίτητων πόρων – είναι σύμφωνη με τις αρχές του φιλελευθερισμού που αποβλέπει στον περιορισμό του κρατικού ελέγχου και που εμπιστεύεται την αποτελεσματικότητα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Για λόγους όμως που συνδέονται είτε με την επιρροή των συντηρητικών δυνάμεων, που ανέκαθεν προσέβλεπαν στην ασφάλεια του κρατικού ελέγχου στην εκπαίδευση, είτε με την αναγνώριση από τη μεριά των ίδιων των φιλελευθέρων του γεγονότος ότι η εκπαίδευση αποτελεί οίωναί και όχι πραγματική αγορά, το κράτος επιδίωξε να διατηρήσει τον έλεγχο και μετά την αποκέντρωση αρμοδιοτήτων. Υιοθέτησε προς τούτο έναν καινούριο μηχανισμό ελέγχου που στηρίζεται στην ενδελεχή όσο και συστηματική παρακολούθηση της προόδου του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου.

Πρότυπο για το νέο αυτό μηχανισμό αποτέλεσαν οι επιχειρήσεις. Οι λόγοι γι' αυτό ήταν πολλοί. Κατ' αρχάς, η φιλελεύθερη θεώρηση ήθελε το σχολείο να λειτουργεί κι αυτό ως επιχείρηση, άρα με τα δικά της πρότυπα. Κατά δεύτερο λόγο, οι επιχειρήσεις διέθεταν, καθώς προαναφέρθηκε, υψηλό συμβολικό κύρος σε ό,τι αφορά την αποτελεσματικότητά τους να πετυχαίνουν τους στόχους τους. Οι υπεύθυνοι της εκπαιδευτικής πολιτικής και το πλατύ κοινό φαντασιώνονταν ως εκ τούτου ανάλογες επιτυχίες και στην εκπαίδευση. Οι επιχειρήσεις από την άλλη διέθεταν από μακρού αναπτυγμένους και δοκιμασμένους μηχανισμούς παρακολούθησης της ποιότητας. Η σχετική βιβλιογραφία περιλάμβανε

διεξοδικές αναφορές και αναλύσεις για τα συστήματα και τους μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας των παραγομένων από τις επιχειρήσεις προϊόντων, οι οποίοι είχαν ξεκινήσει αρχικά ως μηχανισμοί «επιθεώρησης ποιότητας» (quality inspection) για να αναβαθμιστούν στη συνέχεια σταδιακά σε μηχανισμούς «ελέγχου ποιότητας» (quality control), «διασφάλισης ποιότητας» (quality assurance), «βελτίωσης ποιότητας» (quality enhancement) και «διοίκησης ολικής ποιότητας» (total quality management). Η βιβλιογραφία είχε καταγράψει επίσης στις δέλτους της, με τρόπο συχνά δοξαστικό, τη συμβολή του Deming και των άλλων γκουρού της ποιότητας (Juran, Crosby, Feigenbaum, Khikawa κτλ) στην εντυπωσιακή ανάπτυξη της Ιαπωνικής οικονομίας αρχικά και στην εξίσου εντυπωσιακή βελτίωση των επιδόσεων των αμερικανικών επιχειρήσεων στη συνέχεια. Οι τεχνοκράτες σύμβουλοι των εκπαιδευτικών αρχών έμοιαζαν κατόπιν όλων αυτών να αναφωνούν: «τι άλληνη χρείαν έχομεν μαρτύρων;». Έτσι εισέβαλαν στο χώρο της ποιότητας της εκπαίδευσης οι μηχανισμοί της αγοράς. Μαζί τους εισέβαλαν, ως αναπόσπαστο τμήμα τους, και ορισμένες ιδεολογικού χαρακτήρα παραδοχές. Σύμφωνα με αυτές, η ποιότητα μπορεί να αποτιμηθεί «ποσοτικά» με τη χρήση των κατάλληλων προδιαγραφών (benchmarks) και την υιοθέτηση στάνταρντς· ακόμη και να μετρηθεί ήταν δυνατό σε ορισμένες περιπτώσεις. Υπέρτατος κριτής της ποιότητας είναι ο «καταναλωτής» του εκπαιδευτικού αγαθού· με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που ο καταναλωτής οδοντόπαστας, ο αγοραστής αυτοκινήτου ή ο πελάτης μιας τράπεζας αποφασίζει για την ποιότητα των σχετικών προϊόντων και υπηρεσιών. Υπό την έννοια αυτή, αντικειμενικά κριτήρια ποιότητας δεν υπάρχουν. Ποιοτικό είναι οτιδήποτε ικανοποιεί τις επιδιώξεις ή τις επιθυμίες των αποδεκτών του εκπαιδευτικού αγαθού: σπουδαστών, γονέων, αγοράς εργασίας. Σε τελευταία ανάλυση, υποστηρίζουν οι οπαδοί της εν λόγω άποψης, αυτοί πληρώνουν για την εκπαίδευση, αυτοί ξέρουν καλύτερα τι οι ίδιοι θέλουν και, σε κάθε περίπτωση, είναι τελικά αυτοί που θα υποστούν τις συνέπειες της όποιας επιλογής τους. Κατά την προσφιλή ρήση των οπαδών αυτής της θεώρησης, «αν μια υπηρεσία δεν ανταποκρίνεται στο σκοπό της, τότε και η απόλυτη τελειότητα δεν έχει νόημα» (Harvey & Green, 1993: 17). Τέλος, τα συστήματα ποιότητας θέτουν στόχους, κινητοποιούν άτομα και οργανισμούς και οδηγούν τελικά σε μια πορεία διαρκούς βελτίωσης της ποιότητας.

Με τις νέες θεωρήσεις περί ποιότητας και με τους μηχανισμούς πιστοποίησής της δε συμφωνούν βέβαια όλοι όσοι έχουν λόγο επί του θέματος. Υπάρχουν κατ' αρχάς εκείνοι που διαφωνούν επί της αρχής· όλοι εκείνοι που απορρίπτουν το φιλελευθερισμό για τον ανεργάτιστο ατομικισμό που τον χαρακτηρίζει· εκείνοι που θεωρούν ότι η εκπαίδευση δεν είναι και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αγορά· εκείνοι που υποστηρίζουν ότι οι πολιτικοί και κοινωνικοί στόχοι της εκπαίδευσης είναι τουλάχιστον το ίδιο σημαντικοί με τους

οικονομικούς· εκείνοι που δεν αποδέχονται ότι το νοηματικό περιεχόμενο της ποιότητας μπορεί να είναι έρμαιο ιδιοσυγκρασιακών προτιμήσεων ή των λειτουργικών ορισμών που κρίνονται κάθε φορά καταλληλότεροι για την πιο αξιόπιστη αποτίμησή της. Υπάρχουν επίσης και εκείνοι που έχουν περισσότερο πραγματιστικούς λόγους να διαφωνούν. Εξέχουσα θέση ανάμεσά τους έχουν στην πλειονότητά τους τα μέλη της εκπαιδευτικής και ακαδημαϊκής κοινότητας. Η επιστημονική τους συγκρότηση και η επαγγελματική τους ενασχόληση με την εκπαίδευση τους είχαν απ' αρχής αναδείξει, καθώς είδαμε, σε πρωταγωνιστές του νοηματικού προσδιορισμού της ποιότητας και σε θεματοφύλακες των αξιών και των κριτηρίων ποιότητας που συνδέονται με τους σκοπούς, το περιεχόμενο και τη διάρθρωση του προγράμματος σπουδών. Γι' αυτούς συνεπώς, η εισβολή προτύπων, κριτηρίων και μηχανισμών ποιότητας από την αγορά στοιχειοθετεί – πέραν της τυχόν ιδεολογικής πρόκλησης – πράξη αμφισβήτησης του ζωτικού τους ρόλου, προς την οποία οφείλουν να αντιδράσουν. Δεν είναι λοιπόν περίεργο γιατί από το χώρο τους, το χώρο της εκπαιδευτικής και της ακαδημαϊκής κοινότητας, εκπορεύονται σήμερα οι περισσότερες αντιδράσεις καθώς και η κατάθεση εκείνων των εμπειρικού χαρακτήρα τεκμηρίων που απονομιμοποιούν το σκεπτικό της εισβολής των προτύπων της αγοράς και που διαψεύδουν τις εξ αυτής προσδοκίες. Τα τεκμήρια αυτά αποτελούν προϊόν της πλούσιας εμπειρικής έρευνας που έχει διεξαχθεί σε χώρες, όπως η Αγγλία, όπου το νέο νοηματικό και ιδεολογικό περιεχόμενο της ποιότητας στην εκπαίδευση έχει από μακρού υιοθετηθεί θεσμικά και όπου οι μηχανισμοί ελέγχου της βρίσκονται σε πλήρη λειτουργία. Από τον μακρύ κατάλογο των τεκμηρίων αυτών παρουσιάζονται στη συνέχεια ενδεικτικά όσο και τηλεγραφικά ορισμένα μόνο.

Στην Αγγλία λοιπόν διαπιστώνεται, κατ' αρχάς, ότι η επιχείρηση ελέγχου της ποιότητας της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες είναι υπόθεση εξαιρετικά δαπανηρή και ανορθολογική, αφού μεταφέρει οικονομικούς πόρους από το αμιγώς παιδευτικό έργο του σχολείου στα συστήματα εποπτείας του (Gewirtz, Ball & Bowe, 1995). Εξαιρετικά υψηλό αποδεικνύεται ότι είναι επίσης το ανθρώπινο κόστος. Η διαρκής προσπάθεια να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του εξωτερικού ελέγχου ποιότητας δημιουργεί στους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων επαγγελματικό στρες, ανασφάλεια και συχνά ασθένειες (Woods & Jeffrey, 1998· Morley, 2005). Στο γεγονός αυτό αποδίδεται εν πολλοίς η γενικευμένη απροθυμία των πτυχιούχων να εργαστούν στην εκπαίδευση (STRB, 1999). Οι εντάσεις που συνοδεύουν την επιχείρηση αξιολόγησης της ποιότητας υπονομεύουν παράλληλα τις διαπροσωπικές σχέσεις στο περιβάλλον του σχολείου (Warde, 1996) και εισάγουν νέα ήθη σε αυτό. Για να εμφανιστούν με θετικό απολογισμό στις επιδόσεις των μαθητών τους στις εξετάσεις – άρα και με υψηλές επιδόσεις στην παροχή ποιοτικού έργου –

τα σχολεία προχωρούν στην υιοθέτηση πρακτικών αμφιλεγόμενης ηθικής και παιδευτικής αξίας, όπως η αποπομπή από το σχολείο των αδύνατων μαθητών (Noden, 2000), που σημειωτέον ανήκουν στην πλειονότητά τους στις λιγότερο προνομιούχες τάξεις, η επικέντρωση της διδασκαλίας στους καλούς μαθητές (Gillborn & Youdell, 1999), ο διαχωρισμός των μαθητών σε τμήματα (streaming και setting) ανάλογα με τις επιδόσεις τους (Boaler, 1997· Hallam & Toutouji, 1996) ή η εξαπάτηση γονέων και εκπαιδευτικών αρχών με τη δημοσιοποίηση ψευδών, υπερβολικών ή απλώς παραποιημένων στοιχείων για τη φυσιογνωμία τους (Ball, 1997). Η ανάγκη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και τις προδιαγραφές του ποιοτικού ελέγχου οδηγεί παράλληλα στο διδακτικό και ερευνητικό κομφορμισμό (Mace, 2000· Talib, 2001), με την παραγωγικότητα να αντικαθιστά τη δημιουργικότητα ως θεμελιακό στοιχείο ποιότητας (Morley, 2003) και με την εξωτερική αξιολόγηση να αποτυγχάνει σε πολλές περιπτώσεις στο έργο της βελτίωσης της εκπαιδευτικής ποιότητας (Harvey, Bowers- Brown & Leman, 2003). Η αξιοπιστία τέλος των μηχανισμών ελέγχου ποιότητας αποδεικνύεται συχνά στην πράξη κραυγαλέα ελλειμματική. Η Luise Morley (2005) αναφέρει εν προκειμένω την εντυπωσιακή περίπτωση του νομπελίστα sir Harry Kroto, η χρηματοδότηση της ερευνητικής πρότασης του οποίου απορρίφθηκε (σύμφωνα με δημοσίευμα στον Guardian της 28-9-2004), γιατί ο αρμόδιος οργανισμός ποιότητας έκρινε ότι δεν πληρούσε τα απαιτούμενα στάνταρντ ποιότητας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στα Αγγλικά

- Ball, C. J. E. (1985), “What the hell is quality?” in C. J. E. Ball (ed.), *Fitness for Purpose – Essays in Higher Education*, Guilford, SRHE & NFER / Nelson, pp. 96-102
- Ball, S. J. (1997), “Good school / bad school: paradox and fabrication”, in *British Journal of Sociology of Education*, 18 (3), pp.317-336
- Bestor, A. (1953), *Educational Wastelands: A Retreat form Learning in Our Public Schools*, Urbana, Ill, the University of Illinois Press
- Boaler, J. (1997), “Setting, social class and survival of the quickest”, in *British Education Research Journal*, 23 (5), pp. 575-595
- Carnoy, M. (1974), *Education as Cultural Imperialism*, New York, David McKay Co
- Conference of the European Ministers in charge of Higher Education,
the Prague Communiqué (2001), *Towards the European Higher Education Area*,
the Berlin Communiqué (2003), *Realising the European Higher Education Area*,
the Bergen Communiqué (2005), *The European Higher Education Area – Achieving the Goals*,
the London Communiqué (2007), *Towards the European Higher Education Area: responding to the challenges of a globalised world*,
www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/PRAGUE_COMMUNIQUE2.pdf (προσπελάστηκε 4/10/2007)
- Cox, C. B. & Dyson, A. E. (1969), *Fight for Education : A Black Paper*, London, the Critical Quarterly Society
- Cox, C. B. & Dyson, A. E. (1970), *Black Paper Two: The Crisis in Education*, London, the Critical Quarterly Society
- Davies, N. (1997), *Europe. A History*, London, Pimlico
- European Commission (1997), *Towards a Europe of Knowledge. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, COM (97) 563 final, 12.11.1997

- European Commission (2000), *European Report on the Quality of School Education: Sixteen Quality Indicators. Report Based on the Work of the Working Committee on Quality Indicators*, Luxemburg: Office for Official Publications
- European Presidency (2000), *Conclusions of the Lisbon Council, 23 and 24 March 2000*. DOC/00/8 of 24/03/2000
- Gewirtz, P., Ball, S. J. & Bowe, R. (1995), *Markets, choice and Equity in Education*, Buckingham, Open University Press
- Gillborn, D. & Youdell, D. (1999), *Rationing Education: policy, practice, reform and equity*, Buckingham, Open University Press
- Gintis, H. (1973), "Toward a Political Economy of Education: A Radical Critique of Ivan Illich's Deschooling Society", in Ivan Illich et.al., *After Deschooling what?*, New York, Harper & Row
- Green, A. (1990), *Education and State Formation – The Rise of Education Systems in England, France and USA*, London, McMillan
- Hallam, S. & Toytoynji, I. (1996), *What do we know about the grouping of parents by ability: a research review*, London, University of London, Institute of Education
- Halls, W. D. (1976), *Education, Culture and Politics in Modern France*, Oxford, Pergamon Press
- Harvey, L. & Green, D. (1993), "Defining Quality", in *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 18 (1), pp. 9-34
- Harvey, L. Bowers-Brown & Leman, J. (2003), *External Quality Evaluation: Findings of the Web Survey conducted in October 2003*, Sheffield, Centre for Research and Evaluation
- Husen, T. (1982), *The School in Question. A Comparative Study of the School and its Future in Western Societies*, Oxford, Oxford University Press
- King, E. (1976), *Other Schools and Ours. Comparative Studies for Today*, 4th edition, London, Holt, Linehart & Winston
- Lynd, A. (1953), *Quakers in the Public Schools*, Boston, Little, Brown and Co.
- Mace, J. (2000), "The RAE and University Efficiency", in *Higher Education Review*, 32, pp. 17-39
- McLean, (1995), *Educational Traditions Compared – Content, Teaching and Learning in Industrialized Countries*, London, Fulton

- Morley, L. (2003), *Quality and Power in Higher Education*, Buckingham, Open University Press
- Morley, L. (2005), “The Micropolitics of quality”, in *Critical Quarters*, 47 (1-2), pp. 83-95
- Noden, P. (2000), “Rediscovering the impact of marketisation: dimensions of social segregation in England’s secondary schools, 1994-99”, in *British Journal of Sociology of Education*, 21 (3), pp. 371-390
- OECD (1989), *Schools and Quality: An International Report*, OECD, Paris
- OECD (2001), *The Well-being of Nations: the Role of Human and Social Capital*, Paris, OECD
- Official Journal of the European Union (1998), *Council Recommendation (EC) No 561/98 of 24 September 1998 on European Cooperation in Quality Assurance in Higher Education* [Official Journal L 270 of 07.10.1998]
- Official Journal of the European Union (2001), *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 12 February 2001 on European cooperation in quality evaluation in school education* [Official Journal L 60 of 01.03.2001]
- Popper, K. (1979), *Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge*, London, Routledge & Kegan Paul
- STRB (1999), *Survey of Vacancies and Recruitment in Schools*, London, Office of Manpower Economics
- Talib, A. (2001), “The Continuing Behavioural Modification of Academics since the 1992 Research Assessment Exercise”, in *Higher Education Review*, 33, pp.30-46
- Warde, A. (1996), “The Effects of the 1992 Research Assessment Exercise”, in *Network: Newsletter of the British Sociological Association*, 64 (1-2)
- Woods, P. & Jeffrey, B. (1998), “Choosing positions: living the contradictions of Ofsted”, in *British Journal of Sociology of Education*, 19 (4), pp. 544-570

Στα Ελληνικά

- Becker, R. (2007), «Η εκπαίδευση στην Ολλανδία», στο Δ. Ματθαίου (επ.), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης τομ. II Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής – ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ, σ. 167-208

- Mazower, M. (2001), *Σκοτεινή Ήπειρος. Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, 3^η έκδοση, Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- Palomba, D. (2007), «Σχολείο και κοινωνία στην Ενωμένη Ιταλία», στο Δ. Ματθαίου (επ.), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης τομ. ΙΙ Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής – ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ, σ. 471-534
- Petronicolos, L. (2007), «Η εκπαίδευση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής», στο Δ. Ματθαίου (επ.), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης τομ. ΙΙ Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής – ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ, σ. 535-588
- Welch, A. (2007), «Εκπαίδευση στην Αυστραλία – Προκλήσεις και Αλλαγές», στο Δ. Ματθαίου (επίμ), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης, τομ.ΙΙ. Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής – ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ, σ. 589-672
- Βερέμης, Θ., Κολιοπάνος, Γ. (2006), *Ελλάδα – Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Κιτρομηλίδης, Π. (1997), «Νοερές κοινότητες και οι απαρχές του εθνικού ζητήματος στα Βαλκάνια», στο Θ. Βερέμης (επ.), *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεώτερη Ελλάδα*, σ. 53-131
- Ματθαίου, Δ. (1997), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης, τομ. Ι Θεωρήσεις και ζητήματα*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ
- Ματθαίου, Δ. (2001), *Το Πανεπιστήμιο στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας, Συγκριτική μελέτη της ιδεολογικής και θεσμικής μεταλλαγής του*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ
- Ματθαίου, Δ. (2002), «Νέες Ορίζουσες και ορισμοί του εκπαιδευτικού έργου στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας – Η προβληματική της εκπαιδευτικής πόλιτικής σε αναψηλάφηση», στο Δ. Ματθαίου (επ.), *Η εκπαίδευση απέναντι στις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα. Νέες ορίζουσες και προοπτικές*, Αθήνα, Λιβάνης
- Ματθαίου, Δ. (2006), «Το σχολείο στην εποχή της αμφισβήτησης του κανόνα. Η γνώση ανάμεσα στις συμπληγάδες της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας», στο Δ. Χατζηδήμου – Χρ. Βιτσιλάκη (επ.), *Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας, Πρακτικά ΙΑ΄*

Διεθνούς Συνεδρίου 21-23.10.2005, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, σ. 1035-1044

Ματθαίου, Δ. (2007α), «Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής. Ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές. Συγκριτική θεώρηση», στο Δ. Ματθαίου (επ.), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης, τομ. II, Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής – ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ, σ. 733-781

Ματθαίου, Δ. (2007β), «Παράδοση και Αλλαγή στην Ελληνική Εκπαίδευση (19^{ος} κ' 20^{ος} αιώνας)», στο Δ. Ματθαίου (επ.), *Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης τομ. II Ζητήματα διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής – ιστορικές καταβολές, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα, ΕΣΠΑΙΔΕΠΕ, σ. 83-166

Το πανεπιστήμιο απέναντι στις προκλήσεις της ύστερης νεωτερικότητας

Δημήτριος Ματθαίου

Ο εντοπισμός και η συστηματική καταγραφή των αλλαγών που συμβαίνουν στην εποχή που διανύουμε είναι από τη φύση τους υπόθεση δύσκολη. Απουσιάζει κατ' αρχάς η απόσταση που προσφέρει στον ερευνητή ο ιστορικός χρόνος η οποία του επιτρέπει να αποστασιοποιηθεί από τα γεγονότα, να τα δει συνολικά και ολοκληρωμένα, να τα αξιολογήσει διαθέτοντας κατά το δυνατόν πλήρη στοιχεία. Η έλλειψη του απαιτούμενου ιστορικού χρόνου γίνεται μάλιστα περισσότερο αισθητή, όταν οι αλλαγές πραγματοποιούνται με ταχείς ρυθμούς και αλλάζουν συχνά κατεύθυνση, όπως ακριβώς συμβαίνει στις μέρες μας. Η κατάσταση αυτή της ρευστότητας και της διαρκούς αστάθειας περιπλέκεται ακόμη περισσότερο και από το γεγονός ότι οι αλλαγές ούτε συγχρόνως συμβαίνουν σε όλες τις χώρες και τους χώρους ούτε παντού εμφανίζουν τα ίδια χαρακτηριστικά και την ίδια δυναμική. Από μια άλλη σκοπιά θεωρούμενες, οι αλλαγές αλληλεπιδρούν και διαπλέκονται σ' ένα αζεδιάλυτο σύνολο, ώστε κάθε προσπάθεια απομόνωσής τους να αποτελεί εκ των πραγμάτων πράξη αυθαίρετη, που υπηρετεί μόνο τις ανάγκες της ανάλυσής τους, και να είναι για το λόγο αυτό εγχείρημα αναγκαστικά ελλειπτικό και μονοδιάστατο. Η αναζήτηση συνεπώς και η καταγραφή των αλλαγών στο περιβάλλον του πανεπιστημίου δεν μπορεί παρά να είναι σχηματική, να εντοπίζει κορυφώσεις του φαινομένου και τάσεις που εμφανίζουν διάρκεια, εύρος και ορμή· καμιά εντούτοις βεβαιότητα για τη μελλοντική τους πορεία και προοπτική. Και όλα αυτά μόνο για το συνήθως αποκαλούμενο "προηγμένο βορρά".

Στο βάθος κάθε αλλαγής – ως κινητήρια δύναμη, υπόβαθρο ή φόντο της – μπορεί ασφαλώς να διακρίνει κανείς την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο. Ήταν αυτή που προετοίμασε και τροφοδότησε ανελλιπώς τη βιομηχανική ανάπτυξη κατά το 19^ο και τον 20^ο αιώνα, που αμφισβήτησε την κληροδοτημένη σοφία του παρελθόντος και που υπέσκαψε σταδιακά με τις αξίες και τα επιτεύγματά της το πολιτικοκοινωνικό *status quo ante*. Είναι αυτή που, κατά την εύστοχη υπόθεση του Popper (1976), προσδίδει μόνο προσωρινή αξία στην επιστημονική γνώση, καθιστά αβέβαιη την έκβαση των ιστορικών εξελίξεων και συνεπώς διαμορφώνει το κλίμα αστάθειας που χαρακτηρίζει τα ανθρώπινα πράγματα.

Η εποχή της ύστερης νεωτερικότητας, περισσότερο από κάθε άλλη, χαρακτηρίζεται από την τεχνολογική πρόκληση. Κανείς δε φαίνεται να διαφωνεί για τη σημασία της

ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφόρησης. Κοντά στο τηλέφωνο, το φαξ, την τηλεόραση και το βίντεο υπάρχει σήμερα σε όλο και περισσότερα σπίτια η κινητή τηλεφωνία, ο υπολογιστής, ο εκτυπωτής, η σύνδεση με το Διαδίκτυο. Στο στόμα όλο και περισσότερων απλών ανθρώπων βρίσκονται όροι, όπως ο παγκόσμιος ιστός (WWW), οι κόμβοι, οι οπτικές ίνες, οι Internet providers, τα *portals*, τα *modem*, το DVD και το CD Rom, οι ταχύτητες των *Mbps*, το ακριβές νόημα των οποίων αν και συχνά δεν καταλαβαίνουν όλοι, διαισθάνονται εντούτοις τη σπουδαιότητά τους, αναγνωρίζουν τη χρησιμότητά τους και προετοιμάζονται για την αξιοποίησή τους. Άλλωστε οι κάθε λογής "γκουρού" της πληροφορικής φροντίζουν να σκιαγραφούν με τα εντονότερα χρώματα ένα φανταστικό –κυριολεκτικά και μεταφορικά– καινούριο κόσμο, που προκαλεί ταυτόχρονα το δέος, την περιέργεια και την προσδοκία. Και οι ειδικοί, οι παραγωγοί και οι καταναλωτές της νέας τεχνολογίας, προετοιμάζονται για την περαιτέρω ανάπτυξη και αξιοποίησή της. Όλοι τελικά αναγνωρίζουν τις εφαρμογές της στις δημόσιες υπηρεσίες, στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, στην καθημερινή ζωή αλλά και στις διεθνείς σχέσεις, στην οικονομία και στον πολιτισμό.

Το ίδιο εντυπωσιακές είναι οι πρόοδοι στη μοριακή βιολογία και στη βιοτεχνολογία. Η προοδευτική αποκωδικοποίηση του DNA, ο κλωνισμός εμβρύων, η γενετική μετάλλαξη φυσικών προϊόντων και μαζί οι φόβοι για τις βιολογικές και ηθικές παρενέργειες καθώς και οι προσδοκίες για την αντιμετώπιση ανίατων ασθενειών βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη συζητήσεων και προβληματισμών. Τα ερωτήματα για το αν πρέπει να υπάρχουν όρια στην ανάπτυξη της επιστήμης και κυρίως στην αξιοποίησή των ανακαλύψεών της σε τεχνολογικές εφαρμογές αποκτούν καινούριο ενδιαφέρον, καθώς μεγάλο μέρος της επιστημονικής έρευνας βρίσκεται στα χέρια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και της αγοράς, όπου κυριαρχούν οι νόμοι του ανταγωνισμού και του κέρδους.

Είναι φανερό ότι η σημασία της τεχνολογικής ανάπτυξης δεν παραμένει εντοπισμένη σε ένα χώρο. Διαχέεται και εμφιλοχωρεί σε κάθε δραστηριότητα. Στην πραγματικότητα συνυφάνεται με τις ίδιες τις εξελίξεις. Γίνεται συστατικό της στοιχείο. Γι' αυτό και είναι καλύτερο η μελέτη της να μην απομονώνεται από τα φαινόμενα στη διαμόρφωση των οποίων συμβάλλει.

1. Παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και πανεπιστήμιο

Το πρώτο από τα φαινόμενα αυτά, με μεγάλη "πέραση" στις μέρες μας, τόσο στους ακαδημαϊκούς όσο και στους οικονομικούς και πολιτικούς κύκλους, ακούει στο όνομα παγκοσμιοποίηση. Στην κοινή του χρήση ο όρος απέκτησε πολυσημία. Χρησιμοποιήθηκε ως

παράμετρος για την κατανόηση και ερμηνεία ενός ευρύτατου φάσματος αλλαγών. Χρησιμοποιήθηκε επίσης σε άλλες περιπτώσεις ως επιχείρημα, για να περιγράψει και να υπογραμμίσει τον αδήριτο και νομοτελειακό χαρακτήρα ορισμένων από αυτές και για να πείσει όσους αντιδρούν στην ανάγκη προσαρμογής τους στις επιταγές της. Ή αντίθετα ως ανάθεμα, για να ξορκίσει τις σκοτεινές δυνάμεις που συνωμοτούν κατά της πολιτισμικής διαφορετικότητας, κατά της επιβεβλημένης υπεροχής της πολιτικής απέναντι στα οικονομικά συμφέροντα και κατά του δικαιώματος του ατόμου να ρυθμίζει την τύχη του.

Στον επιστημονικό λόγο η παγκοσμιοποίηση διατηρεί επίσης μια πολυσημία. Χρησιμοποιείται για να περιγράψει και να ερμηνεύσει τάσεις στην οικονομία (Reich, 1991, Dunning, 1993, Waters, 1995, Ohmal, 1996), αλλά και στην πολιτική και στον πολιτισμό (Hall, Held & McGrew, 1992, Featherstone, Lash & Robertson, R., 1995, Hall & Gieben, 1992) και εξελίξεις που έχουν ως συνισταμένη τους την υποχώρηση του εθνικού κράτους, του ρόλου και της σημασίας του στη διαχείριση των υποθέσεων μιας χώρας.

Στον οικονομικό τομέα η αλληλουχία των επιδράσεων ξεκινά με την ανάπτυξη της σύγχρονης τεχνολογίας, η οποία καθιστά τη μετακίνηση πρώτων υλών, προϊόντων και εργαζομένων ταχύτερη και φθηνότερη, τη διακίνηση της πληροφορίας αστραπιαία και την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων άμεση. Μια τέτοια εξέλιξη, σύμφωνα με την οικονομική πτυχή της θεωρίας της παγκοσμιοποίησης, δε διευκολύνει απλώς την περαιτέρω ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και τη διεύρυνση των αγορών. Επιτρέπει επίσης και εν πολλοίς επιβάλλει τη διακίνηση κεφαλαίων προς τις περιοχές όπου οι επενδύσεις θα είναι αποδοτικότερες και ασφαλέστερες· όπου το εργατικό κόστος είναι χαμηλότερο και το εργασιακό κλίμα ήρεμο και όπου η προσφορά εξειδικευμένης εργασίας ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις συγκεκριμένων τομέων της παραγωγής σε μια επιχείρηση· όπου το φορολογικό καθεστώς αφήνει μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους και όπου το πολιτικό κλίμα είναι ευνοϊκότερο. Η αποκέντρωση αυτή των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης απαιτεί συντονισμό και παρακολούθηση και ταυτόχρονα εκχώρηση αρμοδιοτήτων στην αποτίμηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων μιας περιοχής καθώς και στην αντιμετώπιση προβλημάτων και στη λήψη αποφάσεων. Απαιτεί ένα δίκτυο ικανών στελεχών από πολλές και σε πολλές χώρες, που να μπορεί να διαχειρίζεται τις τύχες της επιχείρησης –στην πραγματικότητα να τις διαμορφώνει– έχοντας ως αποκλειστικό κίνητρο και οδηγό το επιχειρησιακό συμφέρον: υψηλότερα μερίσματα και υπεραξίες για τους μετόχους· συμμετοχή στα κέρδη και υψηλότερες απολαβές για τα ίδια. Επιβάλλει τη διεθνοποίηση της επένδυσης και από την άποψη των μετόχων, που δεν είναι πλέον πολίτες μιας και μόνο χώρας, ώστε η όποια μέριμνα για το εθνικό συμφέρον μιας ομάδας μετόχων να εξανεμίζεται μπροστά στη

γενική βούληση που διαμορφώνει η επιδίωξη του κέρδους. Οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες αποτελούν τους πιο αντιπροσωπευτικούς ίσως εκφραστές της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.

Ο Reich παρέχει ενδιαφέροντα στοιχεία γι' αυτήν την παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Η εταιρεία Whirlpool με έδρα τις ΗΠΑ απασχολούσε το 1990 43.500 εργαζόμενους σε 45 χώρες, ενώ η Morgan Stanley 6.000 σε 18 χώρες. Στο σύνολό της πάνω από το 20% της παραγωγής των Αμερικανικών επιχειρήσεων πραγματοποιείται στο εξωτερικό (Reich, 1991: 121). Η συμμετοχή των επιμέρους χωρών στην παραγωγή δεν είναι ασφαλώς ισότιμη από την άποψη της υφής και της ποιότητας του προσφερομένου από την καθεμιά έργου. Η παραγωγική διαδικασία χωρίζεται σε φάσεις, η καθεμιά από τις οποίες ανατίθεται ανάλογα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε χώρας. Και πάλι ο Reich παρατηρεί: "Ένα σπορ αυτοκίνητο χρηματοδοτείται στην Ιαπωνία, σχεδιάζεται στην Ιταλία, συναρμολογείται στην Ιντιάνα, το Μεξικό και τη Γαλλία, χρησιμοποιώντας προηγμένα ηλεκτρονικά εξαρτήματα που ανακαλύφθηκαν στο New Jersey και κατασκευάστηκαν στην Ιαπωνία" (Reich, 1991: 112). Και βέβαια όλοι οι καταναλωτές ηλεκτρονικών συσκευών είναι σήμερα εξοικειωμένοι με τις ετικέτες του τύπου *made in Taiwan* ή *made in China* που συνοδεύουν τα προϊόντα γνωστών μεγάλων πολυεθνικών, όπως η Philips, η Thompson, η IBM, ή η SONY. Είναι επίσης ενημερωμένη η αγορά εργασίας για την ευκολία με την οποία, στο κυνήγι της υψηλότερης παραγωγικότητας και του αυξημένου κέρδους, μεταφέρονται από τη μια χώρα στην άλλη οι επιχειρηματικές δραστηριότητες, με έκδηλες τις οδυνηρές συνέπειες μιας τέτοιας αποχώρησης στην απασχόληση και στον παραγωγικό ιστό της συγκεκριμένης χώρας. Από μια άλλη πλευρά, το στίγμα της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και των όσων αυτή συνεπάγεται έδωσαν καθαρά στη δεκαετία του '90 οι διεθνείς χρηματιστηριακές κρίσεις τις οποίες προκάλεσαν τα οικονομικά προβλήματα της Ρωσίας ή των χωρών της Άπω Ανατολής καθώς και οι επιθέσεις του κερδοσκοπικού κεφαλαίου, των περίφημων *hedge funds*, σε βάρος των εθνικών νομισμάτων διαφόρων χωρών.

Όλα αυτά τα φαινόμενα οδηγούν τους οπαδούς της θεωρίας της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας στο συμπέρασμα ότι το τέλος των εθνικών οικονομιών έχει φτάσει: "Δε θα υπάρχουν πια εθνικά προϊόντα και τεχνολογίες, ούτε εθνικές επιχειρήσεις, ούτε εθνικές βιομηχανίες. Δεν θα υπάρχουν πια εθνικές οικονομίες, με τη μορφή τουλάχιστον που υποδήλωνε μέχρι τώρα ο όρος", σημειώνει ο Reich (Reich, 1991: 1). Η απασχόληση, το εισόδημα, το βιοτικό επίπεδο ενός λαού δε θα εξαρτώνται πλέον από την επιχειρηματικότητα των εθνικών παραγωγικών δυνάμεων ούτε από την αποδοτικότητα του εθνικού επενδυτικού κεφαλαίου που είναι πλέον έτσι κι αλλιώς διεθνές. Το μόνο από το οποίο μπορεί μια χώρα να

προσδοκά οφέλη είναι από την ανάπτυξη εκείνων των υψηλού επιπέδου δεξιοτήτων και στάσεων –ανάμεσά τους η αναγνώριση των παραμέτρων ενός προβλήματος και η ικανότητα επίλυσής του, η ανάληψη και διαχείριση κινδύνων σε ένα ασταθές περιβάλλον, η επικοινωνία και η συνεργασία με άτομα διαφορετικής κουλτούρας και συνηθειών– που απαιτεί η παγκοσμιοποιημένη αγορά, δηλαδή από την ποιότητα των ανθρώπινων πόρων της.

Τη θεωρία της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και τα συμπεράσματα στα οποία αυτή καταλήγει δε συμερίζονται ασφαλώς όλοι. Πολλοί υπενθυμίζουν ότι τα υπάρχοντα εμπειρικά στοιχεία είναι περιορισμένα, για να τεκμηριώσουν τη θέση ότι οι εξελίξεις συνθέτουν μια τάση με προοπτική, ενώ αντίθετα, τα εξαγόμενα συμπεράσματα αποτελούν απλές προβολές εξελίξεων, χωρίς μάλιστα παγκόσμιο χαρακτήρα, αφού μερικές μόνο από τις οικονομίες των χωρών –των ΗΠΑ κυρίως, της Αγγλίας, του Καναδά και ορισμένων άλλων προηγμένων οικονομιών– εμφανίζονται παγκοσμιοποιημένες. Υποστηρίζουν παράλληλα ότι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης των αγορών δεν είναι ούτε νέο ούτε έχει σημαντικά αυξημένη ένταση σε σχέση με άλλες εποχές (Hirst & Thompson, 1996), ώστε να συνιστά στοιχείο ιδιαίτερης βαρύτητας και σημασίας στην παρούσα ιστορική φάση. Η παρατήρηση αυτή αφορά τόσο τους οικονομικούς δείκτες του διεθνούς εμπορίου και της διακίνησης κεφαλαίου όσο και τους δημογραφικούς, οι οποίοι θέλουν τις σύγχρονες πληθυσμιακές μετακινήσεις να μη διαφέρουν σημαντικά από ανάλογες μετακινήσεις μετά το 1815 ή το 1840. Υποστηρίζουν τέλος ότι η θεωρία της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας δε λαμβάνει σοβαρά υπόψη τον πολιτικό παράγοντα – που στην παρούσα τουλάχιστον φάση εξακολουθεί να έχει το εθνικό κράτος ως σύστημα αναφοράς – και τη δυνατότητά του να ελέγχει και να κατευθύνει τις εξελίξεις, με αποτέλεσμα να εισάγουν έτσι αυθαίρετα ένα στοιχείο ντετερμινισμού στις εξελίξεις.

Παρά τις παρατηρήσεις αυτές, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αποτελεί σημαντική παράμετρο στο περιβάλλον του πανεπιστημίου και αναμένεται να έχει επίδραση στην περαιτέρω πορεία του. Σε ένα πρώτο επίπεδο η θεωρία για την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας παρέχει επιχειρήματα σε όσους οραματίζονται το ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του πανεπιστημίου και τη μετατροπή του σε υποσύστημα της οικονομίας. Επιχειρήματα που έρχονται να προστεθούν σε κείνα που εκπορεύονται από την ιδεολογία της αγοράς και που είναι μάλιστα ιδιαίτερα πειστικά, αφού στηρίζονται στην άμεση εμπειρία του μέσου ανθρώπου –η παρουσία των πολυεθνικών, των διεθνών χρηματιστηριακών κρίσεων κτλ. υποπίπτουν εύκολα στην αντίληψή του, βοηθούντων και των ΜΜΕ– έχουν την επικύρωση διεθνών οργανισμών και περιβάλλονται με το κύρος μιας αδιαμφισβήτητης θεωρίας.

Όλο και περισσότερο υπενθυμίζεται στα πανεπιστήμια ότι δεν αποτελούν οργανισμούς ενός κλειστού εθνικού οικοσυστήματος αλλά ενός ανοιχτού και ανταγωνιστικού περιβάλλοντος πέρα από εθνικά σύνορα και προστατευτικούς φραγμούς. Ανεξάρτητα από την εγκυρότητα μιας τέτοιας διαπίστωσης και μόνο το γεγονός της διαρκούς υπογράμμισής της δημιουργεί μια "αίσθηση αλήθειας", που αναπόφευκτα επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται το πανεπιστήμιο, όχι τόσο από τα μέλη του όσο από την κοινωνία μέσα στην οποία αυτό δραστηριοποιείται.

Οι αγορές θεωρούν ότι έχουν το δικαίωμα να διαδραματίζουν ενεργότερο ρόλο στα πανεπιστημιακά πράγματα, αφού το ανθρώπινο κεφάλαιο που παράγουν τα πανεπιστήμια αποτελεί τη *sine qua non* προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού εκ μέρους των επιχειρήσεων, οι οποίες δεν μπορούν πλέον να στηρίζονται στη βοήθεια των μέτρων προστατευτισμού που επέβαλαν στο παρελθόν τα εθνικά κράτη. Αντιμέτωπες με τον ανταγωνισμό των οικονομιών χαμηλού κόστους εργασίας, όπως του Βιετνάμ, της Ταϊλάνδης ή της Κίνας, οι αγορές του προηγμένου βορρά αντιλαμβάνονται ότι τα περιθώρια παρέμβασής τους προς την κατεύθυνση μείωσης του εργατικού κόστους θα οδηγούσε σε κοινωνικά και πολιτικά απαράδεκτη μείωση του βιοτικού επιπέδου του λαού. Προβάλλουν ως εναλλακτική λύση την ποιοτική βελτίωση του γνωστικού κεφαλαίου και των δεξιοτήτων των εργαζομένων, στην οποία πρωταρχικό ρόλο μπορεί και πρέπει να διαδραματίσουν τα πανεπιστήμια.

Στο επιχείρημα της αντιμετώπισης του διεθνούς ανταγωνισμού έρχεται συχνά να προστεθεί και το συγκριτικό επιχείρημα: η θέση που θέλει τις ρυθμίσεις και τις μεταρρυθμίσεις που έχουν υιοθετηθεί σε ορισμένες άλλες χώρες, σε ό,τι αφορά το ρόλο του πανεπιστημίου στη νέα παγκόσμια αγορά, να έχουν εφαρμογή και προοπτική και στις υπόλοιπες. Πολύ περισσότερο αφού –έτσι υποστηρίζεται– οι χώρες τουλάχιστον του προηγμένου βορρά έχουν κοινούς στόχους, κινούνται στο πλαίσιο μιας φιλελεύθερης καπιταλιστικής δημοκρατίας και ακολουθούν μια γενικότερη πορεία σύγκλισης. Η λογική αυτή εξηγεί σε σημαντικό βαθμό αιτήματα και απόψεις των παραγωγικών τάξεων που θέλουν τη συμμετοχή εκπροσώπων τους σε όργανα χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής που αφορά τα πανεπιστήμια ή την (περαιτέρω) ενεργοποίηση του δικαιώματός τους να παρέχουν οι ίδιες πανεπιστημιακού επιπέδου εκπαίδευση.

Η εμπλοκή της αγοράς στα πανεπιστημιακά πράγματα, στο όνομα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, ενισχύεται και νομιμοποιείται ακόμη από τις δημοσιεύσεις και τις αποφάσεις των διεθνών οργανισμών. Η συστηματική υπογράμμιση σ' αυτές της στενής σχέσης της εκπαίδευσης γενικότερα και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ειδικότερα με

την ανάπτυξη και με τη βελτίωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας είναι εν προκειμένω αποκαλυπτικές (OECD, 1985, 1990, 1995 και World Bank, 1984, 1994). Από τα πιο αντιπροσωπευτικά όσο και ενδιαφέροντα δείγματα η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Εκπαίδευση και Κατάρτιση – *Teaching and Learning. Towards the Learning Society* (EE., 1995). Η εμπλοκή της αγοράς νομιμοποιείται επίσης και από τα ερευνητικά ευρήματα (Streeck, 1987), που αποκαλύπτουν ότι οι δημιουργικές δεξιότητες που απαιτούν τα ευέλικτα συστήματα παραγωγής με υψηλή προστιθέμενη αξία δεν μπορούν να αναπτυχθούν αποκλειστικά στον ακαδημαϊκό χώρο, όπου οι επικρατούσες συνθήκες απέχουν σημαντικά από την καθημερινή πραγματικότητα της επιχείρησης και όπου ο εργαστηριακός εξοπλισμός είναι συχνά παρωχημένος.

Όμως, πέρα από την αγορά, και τα ίδια τα κράτη χρησιμοποιούν συχνά το επιχείρημα της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, για να προχωρήσουν στην υιοθέτηση και νομιμοποίηση "συστάσεων" ή και πολιτικών παρέμβασης στα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επικαλούμενα συνηθέστατα ανάλογες παρεμβάσεις που επιχειρήθηκαν με επιτυχία σε άλλες χώρες. Αποκαλυπτικές είναι εν προκειμένω οι ομοιότητες των Βρετανικών Training and Enterprise Councils με τα αμερικανικά Private Industry Councils ή του Ιταλικού Maturita Professionale με το Γαλλικό Baccalaureat Professionel, ως τίτλων που επιτρέπουν την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι άλλωστε ιστορικά διαπιστωμένο ότι ο διεθνής ανταγωνισμός δημιουργούσε πάντοτε περιόδους έξαρσης του ενδιαφέροντος για τα ξένα συστήματα εκπαίδευσης (Ματθαίου, 2000), ενώ η υποχώρησή του οδηγούσε τις χώρες σε εκδηλώσεις εσωστρέφειας και απομονωτισμού. Η περίοδος των τελευταίων 25 χρόνων φαίνεται να εντάσσεται στις περιόδους έξαρσης της διακίνησης εκπαιδευτικών ιδεών και θεσμικών ρυθμίσεων (Keep, 1991), που ασφαλώς διευκολύνεται από το ίδιο το κλίμα της παγκοσμιοποίησης.

Η συντονισμένη αυτή πίεση προς τα πανεπιστήμια, την οποία νομιμοποιεί η θεωρία της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και την οποία προβάλλουν και προωθούν εθνικοί και διεθνείς οργανισμοί, ενέχει ασφαλώς κινδύνους και υπόκειται στους περιορισμούς που δημιουργεί η εγκυρότητα της ίδιας της θεωρίας. Υπενθυμίζεται ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας δεν αφορά στον ίδιο βαθμό όλες τις προηγμένες χώρες ούτε η δομή της οικονομίας και της αγοράς εργασίας είναι ταυτόσημη σε όλες (Ashton and Green, 1996). Από την άλλη μεριά δεν είναι καθόλου βέβαιη η κατεύθυνση και η προοπτική της ίδιας της τάσης. Αυτό σημαίνει στην πράξη ότι τα ξένα πρότυπα που προβάλλονται ούτε μπορούν ούτε αναγκαστικά σκόπιμο και χρήσιμο είναι να υιοθετηθούν, όσο κι αν φαντάζουν ελκυστικά για τους πολιτικούς και τους οικονομικούς παράγοντες που κυκλοφορούν στα διεθνή φόρα. Η

συσσωρευμένη άλλωστε ιστορική εμπειρία από παρόμοιους "δανεισμούς" κάθε άλλο παρά ενθαρρυντική είναι (Ματθαίου, 2000).

Παρά ταύτα, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, πραγματική ή εικαζόμενη, έχει τους θιασώτες της και τις επιπτώσεις της ήδη στον πανεπιστημιακό χώρο. Η ανάπτυξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων φοιτητικής κινητικότητας είναι εν προκειμένω ενδεικτική. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (E.U. Commission, 1996) ο αριθμός των φοιτητών που διακινήθηκαν μέσω των προγραμμάτων Erasmus, Lingua, Petra και Commet καθώς και των προγραμμάτων Tempus και Alpha αυξήθηκε από 3.000 το 1987-1988 σε 170.000 το 1995-1996. Ανάλογο είναι το ενδιαφέρον και στην Άπω Ανατολή όπως προκύπτει από την Έκθεση για τις *Διεθνείς ανταλλαγές στην Εκπαίδευση, Έρευνα και Κουλτούρα* του Ιαπωνικού Υπουργείου Εκπαίδευσης και από τις προτάσεις του *Εθνικού Συμβουλίου με θέμα την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση* για την αντιμετώπιση της παγκοσμιοποίησης. Όλο και περισσότερο, το επιχείρημα της παγκοσμιοποίησης της αγοράς εργασίας και της κινητικότητας των εργαζομένων σ' αυτή ηχεί πιο πειστικό μεταξύ των φοιτητών στις μικρότερες τουλάχιστον χώρες. Αλλά και μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, η ιδέα της παγκοσμιοποίησης είναι φυσικό να ενισχύει τη θέληση για διεθνή συνεργασία στην έρευνα (π.χ. το 5^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα και την Τεχνολογική Ανάπτυξη της E.E.) και τη διδασκαλία καθώς και για την εισαγωγή μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων με εντονότερη τη διεθνή διάσταση¹.

Η περαιτέρω ανάπτυξη της κινητικότητας και της συνεργασίας στο πλαίσιο μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και αγοράς εργασίας προϋποθέτει και προωθεί την αμοιβαία αναγνώριση της φοίτησης σε περισσότερα του ενός πανεπιστήμια, με την καθιέρωση ενός συστήματος μεταφοράς πιστωτικών μονάδων μεταξύ των πανεπιστημίων διαφορετικών χωρών. Το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα ECTS αυτής ακριβώς της προσπάθειας έκφραση αποτελεί. Καθώς είναι φυσικό, μια τέτοια επιδίωξη παραπέμπει ευθέως σε ένα μετασχηματισμό του πανεπιστημίου από οργανισμό που υπηρετεί τις εθνικές προτεραιότητες και τις ανάγκες του φοιτητικού πληθυσμού μιας χώρας ή μιας περιοχής σε υπερεθνικό, προσανατολισμένο στην ικανοποίηση των αναγκών ενός ετερογενούς σώματος φοιτητών, που προορίζεται να εργαστεί σε μια πολλαπλά ανομοιογενή όσο και διαρκώς μεταβαλλόμενη αγορά (Weber, 1999). Μια τέτοια εξέλιξη όμως, που φέρνει το πανεπιστήμιο να απευθύνεται σε ένα ενιαίο κοινό, σε μια ανθρώπινη δεξαμενή πάνω και πέρα από εθνικά σύνορα, ανοίγει την πόρτα του ανταγωνισμού μεταξύ των πανεπιστημίων για την προσέλκυση πελατείας –φοιτητικής και

¹ Είναι χαρακτηριστικό ότι οι όροι "διεθνείς" και "ευρωπαϊκές" οριοθετούν πλέον ως επιθετικοί προσδιορισμοί ένα πλήθος γνωστικών αντικειμένων στις νομικές, οικονομικές, παιδαγωγικές και λοιπές Σχολές, ενώ πολλά μεταπτυχιακά κυρίως προγράμματα σπουδών στηρίζονται στη διεθνή συνεργασία.

ερευνητικής— είτε αυτό υπαγορεύεται από την ανάγκη άντλησης πόρων είτε από τη διαφύλαξη του κύρους και της απήχυσής τους. Με τη σειρά της η επιτυχής αντιμετώπιση του ανταγωνισμού οδηγεί στην υιοθέτηση των πρακτικών της αγοράς στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία, που περιλαμβάνουν μεταξύ των άλλων: ενίσχυση της διαχειριστικής λογικής και των επιταγών του αποτελεσματικού μανάτζμεντ· αποδοχή των προτεραιοτήτων της αγοράς στη διαμόρφωση του έργου των πανεπιστημίων και οριστική υπέρβαση της διχοτομίας μεταξύ θεωρητικής και χρηστικής γνώσης· περαιτέρω ενδυνάμωση των τομέων στους οποίους το συγκεκριμένο πανεπιστήμιο υπερτερεί και συρρίκνωση όσων δεν έχουν την αποδοχή της αγοράς· εισαγωγή τεχνικών μάρκετινγκ για την προβολή του έργου και τη διεύρυνση της πελατείας του· ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών με άλλα πανεπιστήμια, ιδρύματα και επιχειρήσεις, είτε με τη μέθοδο του *franchising* είτε με τη συμμετοχή σε κοινά ερευνητικά *projects* και επιστημονικά ή/ και επιχειρηματικά *consortia*· προσφυγή σε "συγχωνεύσεις" με ιδρύματα και οργανισμούς που οδηγούν σε συνέργεια και σε οικονομίες κλίμακας. Πολλές από τις πρακτικές αυτές είναι ήδη σε πλήρη ανάπτυξη σε αρκετές χώρες, όπως μαρτυρούν μεταξύ των άλλων οι συνεργασίες Βρετανικών κυρίως αλλά και Γαλλικών και Αμερικανικών Πανεπιστημίων με τα ελληνικά Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, τα κοινά προγράμματα σπουδών Βρετανικών και Αμερικανικών πανεπιστημίων με τα πανεπιστήμια χωρών της Λατινικής Αμερικής, η μετάκληση διδακτικού προσωπικού από τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια σε ιδρύματα χωρών της Άπω Ανατολής, τα προγράμματα διδασκαλίας ξένων γλωσσών σε υποψήφιους φοιτητές άλλων χωρών, οι εκθέσεις προβολής των πανεπιστημίων μιας χώρας σε άλλες κ.ο.κ. Πολλές από τις πρακτικές αυτές ασφαλώς δεν είναι καινούριες. Τις αξιοποίησε με επιτυχία και στο παρελθόν ο πολιτισμικός ιμπεριαλισμός, για να πετύχει τους στόχους του. Όμως το σημερινό πλαίσιο είναι αρκούντως διαφορετικό: τα πανεπιστήμια καλούνται να εμπλακούν στον ανταγωνισμό προς ίδιο όφελος μάλλον, παρά προς εξυπηρέτηση "εθνικών" προτεραιοτήτων και σκοπιμοτήτων.

2. Παγκοσμιοποίηση, εθνικό κράτος και πανεπιστήμιο

Η προηγούμενη αναφορά παραπέμπει ευθέως στις άλλες δύο εννοιολογικές πτυχές της παγκοσμιοποίησης που αφορούν την πολιτική και τον πολιτισμό και που συχνά συγχέονται με την οικονομική παγκοσμιοποίηση. Η βασική διαπίστωση πολλών πολιτικών επιστημόνων είναι ότι η εθνική κυριαρχία και αυτονομία έχουν περιοριστεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες κάτω από την ασφυκτική πίεση που ασκεί η νέα διεθνής τάξη πραγμάτων. Η υποχώρηση αυτή δεν έχει αποκλειστικά και μόνο οικονομική αιτιολογία. Δεν οφείλεται

δηλαδή μόνο στην αδυναμία του εθνικού κράτους να ελέγξει τον εθνικό οικονομικό χώρο και να τον προστατεύσει από τις παρεμβάσεις της παγκοσμιοποιημένης αγοράς (Held, 1989). Προκαλείται επίσης και από τη συνδυαστική δράση άλλων εξίσου σημαντικών παραγόντων. Ο πρώτος συνδέεται με την υποχώρηση του πολέμου ως πρακτικού μέσου για την επαναδιαπραγμάτευση ισορροπιών στις διεθνείς σχέσεις. Η δύναμη ολοκληρωτικής καταστροφής των πυρηνικών οπλοστασίων, η υπέρβαση του ψυχροπολεμικού κλίματος και τελικά η επικράτηση της μιας υπερδύναμης έχουν σχεδόν εξαφανίσει την πιθανότητα πολέμου μεταξύ των προηγμένων τουλάχιστον χωρών και έχουν συνεπώς περιορίσει το ρόλο του κράτους σ' έναν τομέα που υπήρξε ιστορικά ένας από τους βασικότερους λόγους δημιουργίας του (Cooper, 1996). Είναι χαρακτηριστική η εκχώρηση στρατιωτικών αρμοδιοτήτων σε υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως το NATO, την ίδια στιγμή που αναζητούνται πολιτικοστρατιωτικοί οργανισμοί με αρμοδιότητες στον έλεγχο των εξοπλισμών ή στη χάραξη ενιαίας εξωτερικής πολιτικής (Ε.Ε / ΚΕΠΠΑ).

Ο δεύτερος λόγος είναι περισσότερο και αμεσότερα ορατός από τους πολίτες των ευρωπαϊκών κυρίως χωρών. Για λόγους που συνδέονται με τις προτεραιότητες της αγοράς, ύστερα από την επικράτηση των νεοφιλελεύθερων δογμάτων για τη λειτουργία της με την ουσιαστική κατάργηση των ρυθμίσεων και ισορροπιών που είχαν διαμορφώσει οι κεϋνσιανές πολιτικές των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών (Hall and Jacques, 1990). Με τις τεχνολογικές αλλαγές που αναστάτωσαν την παραγωγή και την αγορά εργασίας και τέλος με τις δημογραφικές ανακατατάξεις που διαμόρφωσαν νέους συσχετισμούς μεταξύ εργαζομένων και συνταξιούχων αλλά και γενικότερα δικαιούχων της κρατικής μέριμνας, οι κυβερνήσεις βρίσκουν όλο και δυσκολότερη την αποτελεσματική διεκπεραίωση του κοινωνικού έργου τους (που όμως αποτελεί θεμέλιο της πολιτικής νομιμοποίησής τους): τη διατήρηση των παροχών του κράτους πρόνοιας καθώς και της κοινωνίας από τις κάθε λογής επιθέσεις του οργανωμένου εγκλήματος. Καθώς σημειώνει ο Hobsbawm (1997, 727-728), το κράτος "χάνει το μονοπώλιό του και τα ιστορικά του προνόμια στο εσωτερικό της χώρας, όπως φαίνεται από την άνοδο των ιδιωτικών επιχειρήσεων ασφάλειας και προστασίας και από την ανάπτυξη ιδιωτικών ταχυδρομικών υπηρεσιών, οι οποίες αποτελούσαν μέχρι πρότινος αρμοδιότητα κάποιου υπουργείου. Μια τέτοια αδυναμία δεν μπορεί, συνεπώς, παρά να υποσκάπτει τη νομιμοποιητική βάση του κράτους και να αποδυναμώνει το ρόλο του.

Τέλος, σημαντικός για την αποδυνάμωση του εθνικού κράτους είναι και ο ρόλος των ποικίλων υπερεθνικών οργανισμών: της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΟΟΣΑ, των Ηνωμένων Εθνών, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας, της NAFTA, κ.ο.κ., ο καθένας από τους οποίους διεκδικεί ή στον οποίο εκχωρείται μερίδιο της εθνικής

κυριαρχίας (Held, 1990). Στους παραπάνω λόγους θα μπορούσε επίσης να προστεθεί η απονομιμοποίηση του εθνικού στοιχείου της κρατικής υπόστασης, την οποία προκάλεσαν τα ακραία εθνικιστικά και ρατσιστικά καθεστώτα του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού και των ιδεολογικών του παραφυάδων, η πολυπολιτισμική σύνθεση των σύγχρονων Δυτικών κοινωνιών αλλά και η ίδια η εδραίωση της κρατικής οντότητας, σε βαθμό που να καθιστά τη στήριξή της από το εθνικό στοιχείο υπόθεση λιγότερο σημαντική.

Λιγότερο ξεκάθαρες είναι η δυναμική και οι προοπτικές της "πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης". Τα σημάδια της πολιτιστικής επιρροής της Δύσης και ιδιαίτερα των ΗΠΑ είναι αρκούντως ευκρινή. Η διάδοση της αγγλικής γλώσσας, του αμερικανικού κινηματογράφου, της pop μουσικής, της *coca-cola* και των *McDonalds* αλλά και των θεσμών της φιλελεύθερης δημοκρατίας, του καταναλωτισμού και του ενδιαφέροντος για το περιβάλλον αποτελούν σημάδια μιας περισσότερο ή λιγότερο ευπρόσδεκτης ομογενοποίησης, που επιτυγχάνεται κυρίως με την ανάπτυξη των σύγχρονων τεχνολογιών πληροφόρησης. Όμως ταυτόχρονα, είναι εξίσου ορατές και οι φυγόκεντρες δυνάμεις που αντιστέκονται στην ομογενοποίηση και που κατορθώνουν, αξιοποιώντας κι αυτές τις ίδιες ακριβώς τεχνολογίες, να προβάλλουν διεθνώς την ιδιαίτερη κουλτούρα κοινωνικών και εθνικών μειονοτήτων διασπαρμένων στα πέρατα του κόσμου. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι σήμερα περισσότερο ενήμερος για τον πολιτισμό των *Aborigenes* της Αυστραλίας, για την κινέζικη κουζίνα και την Μεξικάνικη τεκίλα, για τα σπιρίτσουαλς των νέγρων του Αμερικανικού νότου και τη συνθηματική γλώσσα των συμμοριών, για την πατριαρχία της μουσουλμανικής οικογένειας και τον πατερναλισμό των Ιαπωνικών επιχειρήσεων. Αυτή η συνύπαρξη του τοπικού με το παγκόσμιο, του ειδικού με το γενικό, έχει οδηγήσει σε μια πολλαπλή πολιτισμική "επικονίαση", απ' την οποία δημιουργήθηκε ένα πλήθος πολιτιστικών υβριδίων που αντανακλώνται στον πολιτιστικό πλουραλισμό των δυτικών κοινωνιών και την οποία ο R. Robertson απέδωσε με τον προσφυή όρο *glocalization*.

Παρά την υποχώρηση των δικαιοδοσιών και δυνατοτήτων του και παρά τη διαρκή πολιτισμική όσμωση, το εθνικό κράτος παραμένει ισχυρό. Κοντά στις παραδοσιακές του αρμοδιότητες, τις οποίες φαίνεται να χάνει, το κράτος αποκτά και νέες δυνατότητες, όπως αυτές της ηλεκτρονικής παρακολούθησης, της εκχώρησης τηλεπικοινωνιακών συχνοτήτων, της προστασίας του περιβάλλοντος κτλ., κάτι που διευκολύνεται και από την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών. Παράλληλα αποτελεί, προς το παρόν τουλάχιστον, τη βασική πηγή νομιμοποίησης των ίδιων των διεθνών οργανισμών προς τους οποίους φαίνεται να εκχωρεί αρμοδιότητες. Αποτελεί τέλος την πιο σημαντική καταφυγή των δυνάμεων της κοινωνικής

συνοχής και αλληλεγγύης που δέχονται την παρατεταμένη επίθεση του ατομικισμού και της κοινωνικής διάκρισης και αδιαφορίας.

Η παγκοσμιοποίηση στην πολιτική και την πολιτιστική της διάσταση διαμορφώνει ασφαλώς νέες συνθήκες, μέσα στις οποίες είναι υποχρεωμένο να λειτουργεί το πανεπιστήμιο. Ο πολιτιστικός πλουραλισμός κατ' αρχάς, που εκδηλώνεται σήμερα όχι τόσο με τη μορφή των κοινωνικών διαιρέσεων που στηρίζονται στη διαφορετική γλώσσα, θρησκεία, εθνότητα ή τάξη όσο με την προσκόλληση μικρότερων ή μεγαλύτερων ομάδων του πληθυσμού σε κάποια από τα παγκόσμια υβρίδια που δημιουργήσαν σε μια ατέλειωτη ποικιλία οι διαφορετικές θεωρήσεις του τρόπου με τον οποίο το διεθνές γονιμοποίησε το εθνικό, διαμορφώνει ένα έντονο κλίμα αξιακού σχετικισμού. Κλίμα που επιδεινώνει η "μετανεωτερική" θεώρηση του κόσμου, για την οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα η ανεύρεση κοινών αξιών, πεποιθήσεων, στάσεων και συμπεριφορών γίνεται υπόθεση όλο και πιο δύσκολη, στις δυτικές τουλάχιστον κοινωνίες. Και φυσικά, είναι όλο και πιο δύσκολο να προσδιοριστούν με σαφήνεια και με τρόπο ιεραρχημένο και αδιαφιλονίκητο οι εκπαιδευτικές προτεραιότητες και τα στοιχεία της πατρογονικής κληρονομιάς που θα κληροδοτηθούν στις επερχόμενες γενιές. Η ανάπτυξη συνεπώς της εθνικής ταυτότητας και της συναφούς προς αυτή κουλτούρας –έργο με το οποίο είχε επιφορτιστεί κατά το παρελθόν το πανεπιστήμιο– υποχωρεί αναγκαστικά σε δεύτερη μοίρα. Το χώρο που ελευθερώνεται έρχονται να καλύψουν οι επιτακτικές ανάγκες της εθνικής οικονομίας σε στελέχη ικανά να δράσουν σε ένα πολλαπλά παγκοσμιοποιημένο και ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αναπόφευκτα, τα πανεπιστήμια ωθούνται έτσι στην ανάληψη καινούριων ρόλων, περισσότερο συγκεκριμένων και "διαχειριστικών", όπως η πιστοποίηση (με διεθνή αποδοχή) της γνώσης και των δεξιοτήτων που απέκτησε κατά τη φοίτησή του ο πτυχιούχος του ιδρύματος.

Παράλληλα, η αμφισβήτηση του κύρους και της πολιτικής ισχύος του κράτους από τις δυνάμεις της παγκόσμιας αγοράς διαμορφώνει τις προϋποθέσεις ανάπτυξης μιας διαφορετικής σχέσης ανάμεσα στο πανεπιστήμιο, στο κράτος και στην αγορά. Πολλοί μιλούν ήδη για την προοπτική μερικής έστω αποδέσμευσης του πανεπιστημίου από το κράτος, καθώς μάλιστα οι χρηματοδοτικές δυνατότητες του τελευταίου περιορίζονται και καθώς η αγορά προβάλλει ως μία δύναμη εναλλακτική πηγή κάλυψης των οικονομικών αναγκών του πανεπιστημίου. Και επικαλούνται προς τούτο το σημαντικό περιορισμό των ρυθμιστικών για τα πανεπιστημιακά πράγματα νομοθετικών παρεμβάσεων του κράτους και την ενίσχυση της διαχειριστικής αυτονομίας των πανεπιστημίων.

Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά. Αυτή που θέλει τον κρατικό έλεγχο να ασκείται μέσα από μια σειρά ημι-κυβερνητικών και ημι-ανεξάρτητων οργάνων, στο όνομα συνήθως της απόδοσης λόγου προς την κοινωνία από τα πανεπιστήμια. Αυτή δηλαδή που θεωρεί ότι οι εξελίξεις στο περιβάλλον του πανεπιστημίου οδηγούν σε μια αλλαγή της μορφής και του τρόπου με τον οποίο ασκείται ο κρατικός έλεγχος και όχι σε ουσιαστικό περιορισμό του, σε μια αλλαγή στη διαχειριστική πρακτική και όχι στο στρατηγικό στόχο. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η ευρωστία των δυνάμεων της παγκοσμιοποιημένης αγοράς που επιδιώκουν να εντάξουν το πανεπιστήμιο στη λογική και στις προτεραιότητες του οικονομικού συστήματος, ο αξιακός σχετικισμός που επιτρέπει ασάφειες στον προσανατολισμό και νομιμοποιεί κάθε λογής επιδίωξη και σχεδιασμό και τέλος, ο σκληρός ανταγωνισμός από κάθε λογής επιστημονικά κέντρα, ιδρύματα εξ αποστάσεως διδασκαλίας, επαγγελματικούς/επιχειρηματικούς οργανισμούς και παροχείς πληροφοριών, τον οποίο προκάλεσε και ενίσχυσε η εντυπωσιακή ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, όλα μαζί διευκολύνουν την ανάπτυξη μιας καινούριας ιδιαίτερης σχέσης με τον ιδιωτικό τομέα. Πολλοί φοβούνται και άλλοι προσδοκούν την εισβολή των ιδιωτών στα πανεπιστήμια, όπου το ιδιωτικό κεφάλαιο δεν είναι ήδη παρόν. Όλοι πάντως αναγνωρίζουν τη στροφή, ιδεολογική και θεσμική που έχει σημειωθεί στις σχέσεις του πανεπιστημίου με την παραγωγή και προσμετρούν ζημίες και κέρδη.

3. Μεταφορντισμός, μετανεωτερικότητα και πανεπιστήμιο

Όμως, η ορθολογικότερη και πληρέστερη αποτίμηση της προοπτικής του πανεπιστημίου στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας επιβάλλει την περαιτέρω διερεύνηση των σημαντικών αλλαγών που συμβαίνουν στο περιβάλλον του. Και καθώς ξεκινήσαμε μακροσκοπικά, από την επισήμανση των οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών πτυχών ενός φαινομένου με παγκόσμια εμβέλεια και υπόσταση, θα είναι ίσως σκόπιμο και παραγωγικό να προσφύγουμε σε μια συμπληρωματική οπτική, που θεωρεί τις ίδιες αυτές πτυχές από μια άλλη εγγύτερη σκοπιά και με τρόπο περισσότερο "εσωτερικό". Όσο πιο σύνθετες και περίπλοκες είναι οι αλλαγές τόσο πιο χρήσιμη αποδεικνύεται άλλωστε η πολύπλευρη θεώρησή τους.

Στο λεξιλόγιο αυτής της εναλλακτικής ανάγνωσης της σύγχρονης πραγματικότητας κυριαρχούν οι όροι που έχουν ως πρώτο συνθετικό το πρόθεμα "μετα": μεταφορντισμός, μετακαπιταλιστικός, μεταβιομηχανικός, μετανεωτερικότητα. Αν και οι όροι δεν είναι συνώνυμοι, δεν έχουν δηλαδή ταυτόσημο εννοιολογικό περιεχόμενο, θεματική και σύστημα

αναφοράς, αναφέρονται εντούτοις και περιγράφουν με συμπληρωματικό τρόπο τις διάφορες πτυχές της σύγχρονης πραγματικότητας με μια εν πολλοίς κοινή οπτική. Χωρίς να υπεισέλθουμε στις λεπτές όσο και ενδιαφέρουσες διαφορές μεταξύ τους, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι τρεις πρώτες θεωρήσεις επικεντρώνονται περισσότερο –αν και με διαφορετική έμφαση η καθεμιά– στις δυνάμεις της παραγωγής και στις μεταβαλλόμενες παραγωγικές σχέσεις, ενώ η τελευταία ενδιαφέρεται κυρίως για τους πολιτικούς και πολιτιστικούς μετασχηματισμούς τόσο στο συλλογικό όσο και στο ατομικό επίπεδο.

Πολύ σχηματικά λοιπόν, ο μεταφορντισμός επισημαίνει και κωδικοποιεί τις αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία: τα αίτια, τα χαρακτηριστικά και τη σημασία τους. Σύμφωνα μ' αυτή τη σχολή σκέψης, ο φορντισμός, το μοντέλο παραγωγής που επικράτησε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, είχε μια σειρά ευδιάκριτα χαρακτηριστικά και διαμόρφωσε ένα εξίσου χαρακτηριστικό πλέγμα σχέσεων. Ήταν προσανατολισμένος στη μαζική παραγωγή φτηνών και ομοιόμορφων προϊόντων που απευθύνονταν στο σύνολο των καταναλωτών με αγοραστική δύναμη. Το είδος και τη μορφή των προϊόντων αυτών καθόριζαν ο παραγωγός και οι παραγωγικές δυνατότητες της βιομηχανικής μονάδας. Το χαμηλό κόστος της παραγωγής διασφαλιζόταν από τη φτηνή ενεργειακή πρώτη ύλη, την αξιοποίηση χαμηλόμισθου ημι-ειδικευμένου εργατικού δυναμικού και από τον κατακερματισμό των εργασιών σε εξειδικευμένες μηχανικές δραστηριότητες μπροστά στη κυλιόμενη γραμμή παραγωγής. Οι *Μοντέρνοι Καιροί* του Τσάρλι Τσάπλιν αποτελούν την πιο ακριβή περιγραφή και συνάμα την πιο διεισδυτική ίσως κριτική της παραγωγικής μεθοδολογίας του Φορντικού προτύπου. Τη διάθεση των προϊόντων διευκόλυνε και προωθούσε η διαφήμιση, το μαζικό μάρκετινγκ και κυρίως το σύστημα των δόσεων. Η διοίκηση της επιχείρησης είχε ιεραρχική μορφή με καθορισμένους σταθερούς ρόλους και αρμοδιότητες, με τους ιδιοκτήτες στην κορυφή και τους ημιειδικευμένους εργάτες στη βάση να εκτελούν εντολές, αλλά και να διεκδικούν μέσω των συνδικάτων τους καλύτερες αμοιβές και θεσμούς κοινωνικής προστασίας.

Οι οπαδοί της μεταφορντικής θεώρησης εντοπίζουν τις εντυπωσιακές αλλαγές στο παραπάνω πρότυπο και επισημαίνουν τη σημασία τους. Παρά τις ουσιώδεις διαφορές που υφίστανται από χώρα σε χώρα αλλά και από κλάδο σε κλάδο στην ίδια τη χώρα σε ό,τι αφορά το μετασχηματισμό της παραγωγικής διαδικασίας, θα μπορούσε κανείς να αναφερθεί χωρίς τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης του σύνθετου αυτού φαινομένου και στις εξής αλλαγές:

- Πρώτον, στην υποχώρηση του βιομηχανικού τομέα και στην ενίσχυση των υπηρεσιών (Bell, 1974) ως αποτέλεσμα κυρίως της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και

πληροφόρησης. Σ' αυτόν θα πρέπει να προστεθούν και οι αναδιατάξεις μεταξύ των κλάδων στο εσωτερικό του ίδιου του βιομηχανικού τομέα, που ενίσχυσε τη βιομηχανία της πληροφορικής και των δικτυακών τεχνολογιών σε βάρος της χημικής, μεταλλουργικής και ηλεκτρονικής βιομηχανίας του πρώτου μισού του 20ού αιώνα.

- Δεύτερον, στην αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία που επέτρεψε την ανάπτυξη της ρομποτικής, τον αυτοματισμό στον έλεγχο, την κατασκευή πολυδύναμων μηχανών με ευρεία γκάμα παραγωγικών δυνατοτήτων, την αποτελεσματικότερη παρακολούθηση των εργασιών της παραγωγής και των πωλήσεων, την αμεσότερη ανταπόκριση στις ανάγκες της κατανάλωσης και τη στενότερη συνεργασία με τους προμηθευτές.

- Τρίτον, στην αποκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων τόσο προς τα έξω, με την εκχώρηση τμημάτων της παραγωγής σε άλλες μονάδες εντός ή και εκτός της χώρας, όσο και στο εσωτερικό με την καθιέρωση του οριζόντιου μανάτζμεντ που καταργεί την παραδοσιακή ιεραρχική δομή διοίκησης της επιχείρησης. Η σαφής διάκριση ανάμεσα στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, ο ρόλος των οποίων περιορίζεται στις αρμοδιότητες που επιτρέπει η νέα θέση τους ως μετόχων, και στους μανάτζερ, που παίρνουν όλες τις κρίσιμες για την επιχείρηση αποφάσεις (Burnhan, 1945, Kumar, 1992), ανήκει επίσης σ' αυτή την κατηγορία εξελίξεων.

- Τέταρτο, στην ανάδειξη ενός νέου προφίλ εργαζομένου. Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και οι νέες αποκεντρωμένες μορφές διαχείρισης απαιτούν μια εργατική δύναμη με νέες δεξιότητες: ευελιξία, προσαρμοστικότητα, συνεργατικότητα, επικοινωνιακή ικανότητα, πρωτοβουλία, κριτική σκέψη και ικανότητα να αναλύουν και να επιλύουν προβλήματα, να αναλαμβάνουν και να διαχειρίζονται τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Το προφίλ του νέου εργαζομένου τον θέλει εξειδικευμένο, δυναμικό και επαγγελματικά ευκίνητο, έτοιμο να μετακινηθεί από τομέα σε τομέα μέσα στην ίδια την επιχείρηση αλλά και από επιχείρηση σε επιχείρηση στην ίδια ή σε διαφορετική χώρα. Έτοιμο να εργαστεί με μερική απασχόληση ή υπερωριακά, όταν και όπως οι συνθήκες δουλειάς το επιβάλλουν. Έτοιμο και πρόθυμο να επιμορφώνεται και να επανακαταρτίζεται συνεχώς, όπως το επιβάλλουν οι διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς και η ραγδαία ανάπτυξη της γνώσης που απομειώνει τάχιστα την αξία του γνωστικού του κεφαλαίου και υπονομεύει τη βεβαιότητα για την εργασιακή του προοπτική.

- Πέμπτο, στην επικράτηση των καταναλωτών απέναντι στους παραγωγούς σε ό,τι αφορά το είδος των παραγομένων προϊόντων και των παρεχομένων υπηρεσιών. Όλο και περισσότερο οι παραγωγοί εμφανίζονται διατεθειμένοι να διευρύνουν τη γκάμα των προϊόντων τους,

ανταποκρινόμενοι στις ιδιαίτερες προτιμήσεις των καταναλωτών που υπαγορεύονται πλέον όχι μόνο από την αγοραστική τους δύναμη ή την ταξική τους θέση αλλά και από το στυλ ζωής που υιοθετούν ή απομιμούνται. Η ποικιλία των προϊόντων αποτελεί προϋπόθεση της άσκησης του δικαιώματος της επιλογής για τον καταναλωτή, η οποία εκπορεύεται από τη διαφορετικότητα και τον πολυκερματισμό της σύγχρονης κοινωνίας αλλά και από την πολυδιάστατη προσωπικότητα του σύγχρονου ανθρώπου.

Το τελευταίο σημείο αποτελεί και το σημαντικότερο ίσως κρίκο που συνδέει το μεταφορντισμό με τη μετανεωτερικότητα. Η ανάγνωση της σύγχρονης πραγματικότητας από τους οπαδούς της μετανεωτερικότητας –στο βαθμό που υπάρχει μεταξύ τους κοινός αναγνωστικός κώδικας– έχει ταυτόχρονα κοινωνιολογικά, πολιτισμικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά. Βασική της παραδοχή είναι η κεντρική θέση που αποδίδει στο άτομο. Από τον τρόπο που αυτό αναγνωρίζει την πραγματικότητα, η ίδια η πραγματικότητα αποκτά υπόσταση και διαμορφώνονται οι στάσεις και οι συμπεριφορές του ως υποκειμένου της πολιτικής δράσης. Ζώντας σε ένα πολύπλοκο και πολυκατακερματισμένο κόσμο, το άτομο αποκτά πολλαπλές ταυτότητες, συντίθεται από πολλά επιμέρους εγώ που διαμορφώνονται και επαναδιαμορφώνονται συνεχώς υπό το κράτος εντυπώσεων, επιθυμιών και διαθέσεων, ανάλογα με τους κοινωνικούς χώρους και τις επιρροές που βιώνει. Ανάλογα πολυσύνθετη και ρευστή είναι συνεπώς κατ' ανάγκη και η πραγματικότητα. Η γνώση μας γι' αυτή είναι σχετική. Έχει ως μοναδικό σύστημα αναφοράς το άτομο, το υποκείμενο εντοπισμού της και τις προθέσεις του. Κριτήριο αποδοχής της αλήθειας για τα πράγματα δεν είναι συνεπώς η αντιπαραβολή της με την πραγματικότητα, αφού μια τέτοια πραγματικότητα δεν υπάρχει, αλλά ο βαθμός στον οποίο αυτή υπηρετεί τους σκοπούς της αναζήτησής της. Υπό την έννοια αυτή οι βασικές αξίες και παραδοχές του Διαφωτισμού (ο κριτικός ορθολογισμός, η ιστορική πρόοδος, η αυτονομία του ατόμου, η αντικειμενικότητα, η επιστήμη και γενικότερα κάθε σύστημα σκέψης που επιχειρεί να δώσει μορφή και τάξη στην κοινωνία και το ιστορικό γίνεσθαι) αποτελούν απλώς "μεγαλειώδεις αφηγήσεις". Για αυτούς τους οπαδούς της μετανεωτερικότητας η εμπειρία είναι παραπλανητική και εφήμερη, η πραγματικότητα ψευδαισθητική, πολύπλευρη και τελικά μη προσδιορίσιμη και η ιστορική εξέλιξη χωρίς κατεύθυνση και προορισμό.

Οι θέσεις αυτές δεν εκφράζουν ασφαλώς το σύνολο της ακαδημαϊκής κοινότητας, αν και απασχολούν μεγάλο μέρος της κατά τις τελευταίες δεκαετίες (. Green, 1997). Επισημαίνουν εντούτοις και αναδεικνύουν τη σημασία ορισμένων ευρύτερων αλλαγών. Η πρώτη έχει να κάνει με τον πολλαπλό κατακερματισμό των σύγχρονων προηγμένων κοινωνιών σε ομάδες, ο οποίος δε στηρίζεται πλέον μόνο σε ταξικά, πολιτισμικά ή εθνοτικά

κριτήρια αλλά και στην προσωπική αντίληψη του ατόμου για τη θέση του στην κοινωνία, μια αντίληψη που μπορεί να τη διαμορφώνουν βιωματικές εμπειρίες, μπορεί όμως και να την επηρεάζουν και προσωπικές επιθυμίες ή προσδοκίες καθώς και οι φαντασιώσεις που αυτές δημιουργούν. Άλλωστε, τα όρια ανάμεσα στο πραγματικό και το φαντασιακό είναι σήμερα, την εποχή της αποκαλούμενης "εικονικής πραγματικότητας", ιδιαίτερα ασαφή. Ένας τέτοιος κατακερματισμός υπογραμμίζει τη σημασία του "υποκειμενικού" στην αποτίμηση γεγονότων και φαινομένων και εξηγεί τον πλουραλισμό των θεωρήσεων, των τρόπων σκέψης, των ιδεολογικών προτιμήσεων, των αξιακών επιλογών και ιεραρχήσεων που διακρίνει τις σύγχρονες κοινωνίες. Εξηγεί ακόμα τις δυσκολίες νομιμοποίησης μιας ενιαίας θεώρησης για τον άνθρωπο, για την κοινωνία, για τη γνώση, για το σκοπό της ζωής και για τη συνύπαρξη αντίθετων –και πολλές φορές αντιφατικών– αντιλήψεων, επιδιώξεων και συμπεριφορών.

Βασικές Ικανότητες για τη διά βίου μάθηση

Αιτιολογική Έκθεση της πρότασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

(COM (2005) 548 τελικό)

1. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

- **Λόγοι υποβολής και στόχοι της πρότασης**

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας το Μάρτιο του 2000 αναγνώρισε ότι η Ευρώπη αντιμετωπίζει προκλήσεις σχετικά με την προσαρμογή στην παγκοσμιοποίηση και τη μετατροπή των οικονομιών σε οικονομίες που βασίζονται στη γνώση. Υπογράμμισε ότι "κάθε πολίτης πρέπει να διαθέτει τις απαιτούμενες δεξιότητες ώστε να ζει και να εργάζεται σε αυτή τη νέα κοινωνία της πληροφορίας" και ότι "ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο πρέπει να καθορίζει τις νέες βασικές δεξιότητες² που πρέπει να παρέχονται κατά τη διάρκεια της διά βίου μάθησης: δεξιότητες ΤΠ, ξένες γλώσσες, τεχνολογική παιδεία, επιχειρηματικότητα και κοινωνικές δεξιότητες". Η αναγνώριση ότι οι άνθρωποι είναι το σημαντικότερο κεφάλαιο της Ευρώπης για την ανάπτυξη και την απασχόληση ήταν σαφής το 2000 και επαναλήφθηκε τακτικά σε διάφορες δηλώσεις, πιο πρόσφατα δε στην ανανεωμένη στρατηγική της Λισσαβώνας και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου 2005, το οποίο ζήτησε περισσότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση και την απόκτηση δεξιοτήτων.

Η εντολή επαναλήφθηκε και αναπτύχθηκε στο πρόγραμμα εργασίας "Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010" (ΕΚ2010), που θεσπίστηκε από το Συμβούλιο της Βαρκελώνης τον Μάρτιο του 2002 και το οποίο ζήτησε επίσης περαιτέρω δράση για την "εδραίωση των βασικών δεξιοτήτων" και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση. Οι εργασίες αυτές πρέπει να επικεντρωθούν στον προσδιορισμό των βασικών δεξιοτήτων και του τρόπου με τον οποίο οι εν λόγω δεξιότητες, μαζί με τις παραδοσιακές δεξιότητες, μπορούν να ενσωματωθούν καλύτερα στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, να αποκτώνται και να διατηρούνται διά βίου. Οι βασικές δεξιότητες πρέπει να είναι πραγματικά διαθέσιμες σε όλους, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, των ατόμων που εγκαταλείπουν το σχολείο και των ενήλικων μαθητών. Πρέπει να προωθηθεί η επικύρωση των βασικών δεξιοτήτων προκειμένου να υποστηριχθεί η περαιτέρω μάθηση και η απασχολησιμότητα. Η ανακοίνωση της Επιτροπής για τη διά βίου μάθηση (2001) και το

² Οι "βασικές δεξιότητες" αναφέρονται γενικά στις βασικές γνώσεις ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής· το Συμβούλιο της Λισσαβώνας ζήτησε να προστεθούν οι νέες δεξιότητες που χρειάζονται σε μια κοινωνία της γνώσης, όπως οι γνώσεις σχετικά με τις ΤΠΕ και την επιχειρηματικότητα.

ψήφισμα του Συμβουλίου που ακολούθησε (Ιούνιος 2002) υπογράμμισαν περαιτέρω την ανάγκη παροχής ευκαιριών διά βίου μάθησης για όλους, ιδιαίτερα δε για την απόκτηση και την επικαιροποίηση των βασικών γνώσεων.

Με βάση αυτήν την πολιτική εντολή, μια ομάδα εργασίας για τις βασικές δεξιότητες, η οποία δημιουργήθηκε το 2001 στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας για την εκπαίδευση και την κατάρτιση 2010, ανέπτυξε ένα πλαίσιο βασικών ικανοτήτων³ οι οποίες απαιτούνται σε μια κοινωνία της γνώσης συνοδευόμενο από διάφορες συστάσεις προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι όλοι οι πολίτες μπορούν να τις αποκτήσουν⁴.

Η κοινή ενδιάμεση έκθεση του 2004 του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την πρόοδο του προγράμματος εργασίας “Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010”⁵ επισήμανε την ανάγκη να θεσπιστούν κοινές ευρωπαϊκές αναφορές και αρχές για τη στήριξη των εθνικών πολιτικών, τη διευκόλυνση και την ενθάρρυνση της μεταρρύθμισης, και έδωσε προτεραιότητα στο βασικό πλαίσιο ικανοτήτων.

Συνεπώς, η σύσταση που προτείνεται εδώ παρουσιάζει ένα ευρωπαϊκό εργαλείο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες και υποδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στις εν λόγω ικανότητες για όλους τους πολίτες μέσω της διά βίου μάθησης.

Συγκεκριμένα, οι στόχοι της είναι:

- 1) Ο προσδιορισμός και ο καθορισμός των βασικών ικανοτήτων που είναι αναγκαίες για την προσωπική ολοκλήρωση, την κοινωνική συνοχή και την απασχολησιμότητα σε μια κοινωνία της γνώσης.
- 2) Η στήριξη των εργασιών των κρατών μελών για την εξασφάλιση ότι μέχρι το τέλος της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης οι νέοι θα έχουν αναπτύξει τις βασικές ικανότητες σε ένα επίπεδο που τους παρέχει τα εφόδια για τη ζωή του ενήλικα και ότι οι ενήλικες θα μπορούν να τις αναπτύξουν και να τις επικαιροποιούν κατά τη διάρκεια της ζωής τους.
- 3) Η παροχή ενός εργαλείου αναφοράς ευρωπαϊκού επιπέδου, του συνημμένου **«Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο**

³ Η ομάδα εργασίας προτίμησε τον όρο “ικανότητα”, ο οποίος αναφέρεται σε έναν συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών, και τον όρο “βασική ικανότητα” προκειμένου να καθορίσει τις ικανότητες που είναι αναγκαίες για όλους. Ο όρος αυτός συμπεριλαμβάνει τις βασικές δεξιότητες, αλλά επεκτείνεται και πέρα από αυτές.

⁴ Ομάδα εργασίας για τις βασικές δεξιότητες, εκθέσεις προόδου 2003, 2004:

http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/objectives_en.html#basic

⁵ Κοινή ενδιάμεση έκθεση, έγγραφο 6905/04 του Συμβουλίου του Μαρτίου 2004.

αναφοράς»⁶, για τους φορείς χάραξης πολιτικής, τους φορείς παροχής εκπαίδευσης, τους εργοδότες και τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους, προκειμένου να διευκολυνθεί η εθνική και ευρωπαϊκή προσπάθεια για την επίτευξη των από κοινού συμφωνημένων στόχων.

- 4) Η παροχή ενός πλαισίου περαιτέρω δράσης σε κοινοτικό επίπεδο τόσο στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας “Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010” όσο και στο πλαίσιο των κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

- **Η ζήτηση για ικανότητες σε μια κοινωνία γνώσης**

Σύμφωνα με διεθνείς μελέτες, ως "ικανότητα" ορίζεται εδώ ένας συνδυασμός γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών που αρμόζουν σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Οι "βασικές ικανότητες" είναι εκείνες που υποστηρίζουν την προσωπική ολοκλήρωση, την κοινωνική ένταξη, την ιδιότητα του ενεργού πολίτη και την απασχόληση.

Η ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης αυξάνει την απαίτηση για τις βασικές ικανότητες σε προσωπικό, δημόσιο και επαγγελματικό επίπεδο. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες και στις υπηρεσίες αλλάζει, όπως και η δομή και η σύνθεση των κοινωνιών. Υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον για την κοινωνική συνοχή και την ανάπτυξη του δημοκρατικού πνεύματος· αυτό απαιτεί να είναι οι άνθρωποι πιο ενημερωμένοι, ευαισθητοποιημένοι και ενεργοί. Κατά συνέπεια, οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι συμπεριφορές που χρειάζεται καθένας αλλάζουν.

Η αυξανόμενη διεθνοποίηση των οικονομιών επηρεάζει τον κόσμο της εργασίας, με ταχείες και συχνές αλλαγές, την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και νέων προσεγγίσεων στην οργάνωση των επιχειρήσεων. Οι εργαζόμενοι χρειάζεται τόσο να επικαιροποιούν τις συγκεκριμένες δεξιότητές τους που σχετίζονται με την εργασία όσο και να αποκτούν γενικές ικανότητες που θα τους επιτρέπουν να προσαρμοστούν στην αλλαγή. Οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι συμπεριφορές του εργατικού δυναμικού αποτελούν σημαντικό παράγοντα της καινοτομίας, της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας και συμβάλλουν στην εξασφάλιση κινήτρων, την ικανοποίηση των εργαζομένων από την εργασία τους και την ποιότητα της εργασίας.

Εντούτοις, η ομάδα υψηλού επιπέδου για τη στρατηγική της Λισσαβώνας δήλωσε σαφώς το Νοέμβριο του 2004 ότι "στην Ευρώπη δεν λαμβάνονται αρκετά μέτρα ώστε τα άτομα να εφοδιάζονται με τα εργαλεία που χρειάζονται ώστε να προσαρμόζονται σε μια εξελισσόμενη

⁶ Το παράρτημα της σύστασης, “Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς” είναι μια αναθεωρημένη έκδοση του πλαισίου βασικών ικανοτήτων που κατάρτισε η ομάδα εργασίας σχετικά με τις βασικές δεξιότητες.

αγορά εργασίας, αυτό δε ισχύει τόσο για τις θέσεις που απαιτούν υψηλές δεξιότητες όσο και για εκείνες που απαιτούν χαμηλές δεξιότητες". Έχει εκτιμηθεί ότι σχεδόν το ένα τρίτο του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού (80 εκατομμύρια άνθρωποι) έχουν χαμηλές δεξιότητες. Επιπλέον, μια έκθεση του Cedefop του 2004 προβλέπει ότι μέχρι το 2010 μόνο το 15% των νεοδημιουργούμενων θέσεων εργασίας θα αφορά ανθρώπους με τις βασικές σχολικές γνώσεις, ενώ το 50% θα απαιτεί εργαζομένους με υψηλές δεξιότητες.

Οι διεθνείς έρευνες όπως η IALS (International Adult Literacy Survey) δείχνουν ότι σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού των ενηλίκων δεν διαθέτουν τις δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής που απαιτούνται για να λειτουργήσουν στην κοινωνία και ότι τα άτομα που εγκαταλείπουν νωρίς το σχολείο διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο. Μολονότι τα ποσοστά αναλφαβητισμού στην Ευρώπη εμφανίζονται σχετικά χαμηλά, καμία κοινωνία δεν έχει ανοσία σε αυτό το φαινόμενο, ενώ υπάρχουν πολλές μειονότητες μεταξύ των οποίων ο αναλφαβητισμός αποτελεί σημαντικό πρόβλημα. Τα στοιχεία του 2005 για τα ευρωπαϊκά επίπεδα αναφοράς (συγκριτικά στοιχεία), που θεσπίστηκαν από το Συμβούλιο το Μάιο του 2003⁷, δεν δείχνουν πρόοδο από το 2000 όσον αφορά τη μείωση του ποσοστού των ατόμων με χαμηλές επιδόσεις στην ικανότητα ανάγνωσης στην ηλικία των 15 ετών ή όσον αφορά την αύξηση του ποσοστού ολοκλήρωσης για την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η πρόοδος όσον αφορά την επίτευξη άλλων επιπέδων αναφοράς είναι επίσης πολύ χαμηλή: με τα σημερινά ποσοστά η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου προβλέπεται να πέσει σε 14% μέχρι το 2010, ενώ το επίπεδο αναφοράς είναι 10%. Η συμμετοχή ενηλίκων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση αυξάνεται μόνο κατά 0,1-0,2 % μονάδες ετησίως, πράγμα που σημαίνει ότι δεν θα οδηγήσει στην επίτευξη του επιπέδου αναφοράς του 12,5% μέχρι το 2010. Επιπλέον, τα στοιχεία δείχνουν ότι τα άτομα με τις χαμηλές δεξιότητες είναι λιγότερο πιθανό να συμμετέχουν σε περαιτέρω κατάρτιση, πράγμα που δυσκολεύει περισσότερο τη στήριξη εκείνων που τη χρειάζονται περισσότερο.

⁷ Πρόοδος προς τους στόχους της Λισσαβόνας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση· έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, έκθεση 2005, σ. 20.
<http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/progressreport05.pdf>

- **ρέχουσες διατάξεις για τις βασικές ικανότητες**

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα κοινοτικά προγράμματα όπως το Leonardo Da Vinci και η δράση Grundtvig στο πλαίσιο του προγράμματος Socrates παρέχουν υποστήριξη για σχέδια τα οποία αντιμετωπίζουν την έλλειψη βασικών δεξιοτήτων.

Από τη θέσπιση του προγράμματος εργασίας για την εκπαίδευση και την κατάρτιση 2010, διάφορες ομάδες εργασίας επικεντρώθηκαν σε συγκεκριμένους τομείς θεμάτων όπως οι ΤΠΕ ή ευρύτερα θέματα (π.χ. κοινωνική ένταξη και ιδιότητα του ενεργού πολίτη) στις οποίες οι εργασίες για τις βασικές ικανότητες προσέφεραν ένα πλαίσιο με την ένταξη όλων των βασικών ικανοτήτων σε ένα ενιαίο πλαίσιο. Στις εργασίες αυτές συμπεριλήφθησαν επίσης η συλλογή και η διάδοση ορθών πρακτικών πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων εκείνων για την ανάπτυξη εγκάρσιων ικανοτήτων στο πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, εξασφαλίζοντας την πρόσβαση στις βασικές ικανότητες για μειονεκτούντα άτομα και αναπτύσσοντας συνεκτική παροχή βασικών ικανοτήτων για τους ενήλικες.

Οι εργασίες σχετικά με τις βασικές ικανότητες συνδέονται στενά με τις υπόλοιπες εξελίξεις για τη βελτίωση των ευρωπαϊκών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης όπως οι πραγματοποιούμενες εργασίες για την ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού πλαισίου προσόντων και οι πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην ενίσχυση της διαφάνειας και την αναγνώριση των προσόντων και ικανοτήτων (όπως οι αρχές επικύρωσης της άτυπης και ανεπίσημης μάθησης και τα συστήματα μεταφοράς ακαδημαϊκών μονάδων). Οι εργασίες σχετικά με τις κοινές ευρωπαϊκές αρχές για τις ικανότητες και τα προσόντα των διδασκόντων σχετίζονται επίσης, δεδομένου ότι αποσκοπούν στην εξέταση του μεταβαλλόμενου ρόλου των σχολείων στην ανάπτυξη ικανοτήτων των νέων.

Σε επίπεδο κρατών μελών, υπάρχει ουσιαστική δραστηριότητα στη μεταρρύθμιση των αρχικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η οποία αντικατοπτρίζει μια μετατόπιση της εστίασης από τη μετάδοση της γνώσης στην ανάπτυξη μεταβιβάσιμων ικανοτήτων που εξοπλίζουν τους νέους για την ζωή του ενήλικα και την περαιτέρω μάθηση. Απαιτούνται εν προκειμένω διαφορετικές προσεγγίσεις στην οργάνωση της μάθησης και νέες ικανότητες των διδασκόντων. Συνεπώς, υπάρχει μια συζήτηση σχετικά με το ποιες ικανότητες πρέπει να αναπτύξει κάθε νέος και πώς θα υποστηρίζονται καλύτερα τα σχολεία μέσω της ανάπτυξης π.χ. της διοίκησης και της αξιολόγησής τους. Έχει δοθεί επίσης ένας σημαντικότερος ρόλος στις κοινωνικές πτυχές της μάθησης: το εκπαιδευτικό μειονέκτημα είναι συχνά συνδυασμός προσωπικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών περιστάσεων και πρέπει να αντιμετωπίζεται σε συνεργασία με άλλους τομείς. Τα σχολεία επιδιώκουν τρόπους

συμμετοχής των οικογενειών και των τοπικών κοινοτήτων όχι μόνο προκειμένου να υποστηρίξουν τη μάθηση των νέων αλλά και να προωθήσουν τη διά βίου μάθηση σε ολόκληρη την κοινότητα.

Πολλές χώρες ξεκίνησαν προγράμματα απόκτησης βασικών δεξιοτήτων, π.χ. για την απόκτηση βασικών γνώσεων και γνώσεων ΤΠΕ για ενήλικες, συχνά μέσω των ΜΚΟ. Εντούτοις, πολλές χώρες δεν είναι ακόμη σε θέση να προσφέρουν σε όλους τους πολίτες τη δυνατότητα να μάθουν και να επικαιροποιήσουν τις βασικές τους δεξιότητες και, μολονότι πολλοί αναγνωρίζουν την ανάγκη παροχής ευρύτερων ικανοτήτων στους ενήλικες μαθητές, δεν υπάρχει ακόμη κοινός ορισμός και, ως εκ τούτου, δεν υπάρχει σχετική συνοχή.

Τα παραδείγματα ορθών μέτρων πολιτικής των κρατών μελών δείχνουν ότι η παροχή εκπαίδευσης στους ενηλίκους πρέπει να εστιάζεται σε σαφώς καθορισμένες εθνικές, περιφερειακές ή/και τοπικές προτεραιότητες. Πρέπει να οδηγεί σε υποδομές που αναγνωρίζουν και ικανοποιούν τις διάφορες ανάγκες των ενηλίκων, με πιο καταρτισμένους δασκάλους/εκπαιδευτές, μέτρα που να εξασφαλίζουν την πρόσβαση με κίνητρα, καθοδήγηση και παροχή συμβουλών. Πρέπει να αναγνωρίζονται οι ιδιαιτερότητες των μαθητών: η προηγούμενη πείρα τους, οι μαθησιακές ανάγκες και φιλοδοξίες τους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, καθώς και ευρύτερα θέματα που συνδέονται με την κοινωνική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης και απαιτούν τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων.

Παρά την ύπαρξη πολλών καλών παραδειγμάτων ορθής πρακτικής, η παροχή βασικών ικανοτήτων σπάνια προσαρμόζεται κατά τρόπον ώστε να ικανοποιεί τις μαθησιακές ανάγκες των πολιτών σε όλες τις ηλικίες. Σ' αυτό το πλαίσιο, η παρούσα πρόταση προσφέρει σημαντική προστιθέμενη αξία παρέχοντας ένα εργαλείο αναφοράς για τον προσδιορισμό των βασικών ικανοτήτων που θεωρούνται αναγκαίες για όλους και υποστηρίζοντας τα κράτη μέλη στις προσπάθειές τους να εξασφαλίσουν την πλήρη ενσωμάτωση της παροχής βασικών ικανοτήτων στις στρατηγικές και τις υποδομές τους για τη διά βίου μάθηση.

• Συνοχή με τις λοιπές πολιτικές και στόχους της Ένωσης

Η πρόταση συμβάλλει στους στόχους της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή:

- Οι ολοκληρωμένες κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών⁸ αναγνωρίζουν τη σημασία των ικανοτήτων για την απασχόληση (ειδικά για τις ευάλωτες ομάδες) και για την προσαρμογή στις αλλαγές. Αυτό πρέπει

⁸ Απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2005 σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών. ΕΕ L 205 της 6.8.2005, σ. 21.

να είναι σημαντικό στοιχείο των εθνικών μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων των κρατών μελών στην εφαρμογή των ολοκληρωμένων κατευθυντήριων γραμμών.

- Η κοινωνική πολιτική δίνει έμφαση στο ρόλο της εκπαίδευσης και της κατάρτισης ως μέσου διαφυγής από τη φτώχεια ή/και βασικού παράγοντα για την κοινωνική συνοχή.
- Το σύμφωνο νεολαίας⁹ απαιτεί την εξασφάλιση ότι η γνώση ικανοποιεί τις ανάγκες μιας οικονομίας βασισμένη στη γνώση και, για το σκοπό αυτόν, την ενθάρρυνση της ανάπτυξης ενός κοινού συνόλου βασικών δεξιοτήτων.
- Το πρόγραμμα δράσης για την επιχειρηματικότητα¹⁰ αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο της εκπαίδευσης· η επιχειρηματικότητα είναι μια από τις βασικές ικανότητες.
- Το έγγραφο “Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς” περιλαμβάνει τις γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που οδηγούν τους ανθρώπους να συμμετέχουν περισσότερο τόσο στη βιώσιμη ανάπτυξη όσο και στην εδραίωση του δημοκρατικού πνεύματος.

2. ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ

Η βάση της παρούσας πρότασης είναι το «ευρωπαϊκό πλαίσιο βασικών ικανοτήτων», που αναπτύχθηκε από μια ομάδα εργασίας αποτελούμενη από εμπειρογνώμονες των κρατών μελών, των χωρών της ΕΖΕΣ/ΕΟΧ, των υποψήφιων για προσχώρηση χωρών (από τον Ιανουάριο του 2003) και των ευρωπαϊκών ενώσεων. Οι εμπειρογνώμονες που συνέβαλαν στις εργασίες της ομάδας περιελάμβαναν φορείς χάραξης πολιτικής, επαγγελματίες και ακαδημαϊκούς ερευνητές, καλύπτοντας τόσο την εκπαίδευση ενηλίκων όσο και την υποχρεωτική εκπαίδευση και τους ενδιαφερομένους σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι εργασίες συζητήθηκαν σε ευρύ φάσμα συνεδρίων και σεμιναρίων που διοργανώθηκαν από τους ενδιαφερομένους ή από διεθνείς οργανισμούς. Οι υπουργοί Παιδείας συζήτησαν την "ευρωπαϊκή διάσταση" των βασικών ικανοτήτων στην άτυπη συνεδρίασή τους στο Ρότερνταμ τον Ιούλιο του 2004 και ενθάρρυναν την Επιτροπή να εξακολουθήσει να εργάζεται γι' αυτή την πρωτοβουλία.

Την άνοιξη του 2005 συγκλήθηκε ειδική ομάδα 5 εμπειρογνομώνων (από πανεπιστήμια και κρατικούς φορείς αρμόδιους για τη σχολική ανάπτυξη), οι οποίοι ανέλαβαν να αναπτύξουν περαιτέρω το πλαίσιο με βάση την εμπειρογνωμοσύνη τους και τα στοιχεία που προέρχονταν

⁹ Ευρωπαϊκό σύμφωνο νεολαίας, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/84335.pdf

¹⁰ http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/promoting_entrepreneurship/doc/com_70_en.pdf

από τις συζητήσεις στα συνέδρια και από άλλες πηγές, καθώς και να συζητήσουν σχετικά με την εφαρμογή του.

Η συμβουλευτική επιτροπή για την επαγγελματική κατάρτιση γνωμοδότησε το Σεπτέμβριο/Οκτώβριο του 2005.

- **Συγκέντρωση και χρήση εμπειρογνωμοσύνης**

Ανατέθηκε σε ένα σύμβουλο να ερευνήσει τις σχετικές και διεθνείς εργασίες. Ειδικά θέματα όπως η ευρωπαϊκή διάσταση του πλαισίου, η διδασκαλία λιγότερο ευνοημένων ατόμων και η επιχειρηματικότητα προετοιμάστηκαν σε μικρότερες ομάδες και εγκρίθηκαν από την ευρύτερη ομάδα εργασίας¹¹.

Οι διαβουλεύσεις και η παρασχεθείσα εμπειρογνωμοσύνη επιβεβαίωσαν την ανάγκη ανάληψης πρωτοβουλίας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και κατέδειξαν ότι η προτεινόμενη προσέγγιση ήταν σύμφωνη με τις τρέχουσες τάσεις και θα ήταν θετικά αποδεκτή.

- **Αξιολόγηση αντικτύπου**

Η παρούσα πρόταση θα στηρίζει την ανάπτυξη των στρατηγικών για τη διά βίου μάθηση και των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών μελών. Θα διευκολύνει τις μεταρρυθμίσεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τις συζητήσεις γύρω από αυτές και θα προσφέρει ώθηση για τη δημιουργία ενός συνεκτικού συστήματος παροχής εκπαίδευσης και κατάρτισης στους ενήλικους. Θα έχει θετικό αντίκτυπο στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή των ατόμων, και -σε ευρύτερο επίπεδο- στους στόχους της Λισσαβώνας για κοινωνική συνοχή και οικονομική ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη. Θα έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στις μειονεκτούσες ομάδες οι οποίες συχνά δεν αποκτούν, επί του παρόντος, τις βασικές ικανότητες.

3. ΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

- **Περίληψη της προτεινόμενης δράσης**

Η προτεινόμενη σύσταση ορίζει τις βασικές ικανότητες που χρειάζονται όλοι οι πολίτες στις οικονομίες και τις κοινωνίες που βασίζονται στη γνώση. Αναγνωρίζει ότι οι αποφάσεις εφαρμογής λαμβάνονται καλύτερα σε εθνικό, περιφερειακό ή/και τοπικό επίπεδο. Ζητά από τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν την απόκτηση των βασικών ικανοτήτων μέχρι το πέρας της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και, λαμβανομένων υπόψη των ευρωπαϊκών επιπέδων αναφοράς, τα ενθαρρύνει να αντιμετωπίσουν το εκπαιδευτικό μειονέκτημα. Όσον αφορά τους

¹¹ Ομάδα εργασίας για τις βασικές ικανότητες, έκθεση προόδου 2004.

ενηλίκους, η σύσταση ζητά τη δημιουργία ολοκληρωμένων υποδομών μαζί με όλους τους σχετικούς ενδιαφερομένους.

Η πρόταση καλεί την Επιτροπή να στηρίζει τις μεταρρυθμίσεις σε εθνικό επίπεδο με:

- τη μάθηση μέσω ομοτίμων, την ανταλλαγή ορθών πρακτικών και την περιγραφή της επιτελούμενης προόδου στις διετείς εκθέσεις του ΕΚ2010.
- τη στήριξη σχετικών σχεδίων μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- την προώθηση μιας κοινής αντίληψης για τις βασικές ικανότητες και για τη σχέση τους με την πολιτική απασχόλησης και την κοινωνική πολιτική
- την προώθηση συμπράξεων με τους κοινωνικούς εταίρους και άλλες σχετικές οργανώσεις.

• Νομική βάση

Σύμφωνα με το άρθρο 149 της Συνθήκης, η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και, αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη, ταυτόχρονα, πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία. Η προτεινόμενη σύσταση αποσκοπεί να στηρίζει τις προσπάθειες που καταβάλλουν τα κράτη μέλη για να αναπτύξουν τα συστήματά που εφαρμόζουν για την αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση καθώς και για την εκπαίδευση και κατάρτιση ενηλίκων, παρέχοντας ένα εργαλείο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες, και να τα ενθαρρύνει να συνεχίσουν τη συνεργασία στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας “Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010”. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου, η προτεινόμενη σύσταση αποσκοπεί στην ανάπτυξη της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών για κοινά θέματα που σχετίζονται με την παροχή των βασικών ικανοτήτων μέσω της διά βίου μάθησης.

Το άρθρο 150 της Συνθήκης προβλέπει ότι η κοινοτική δράση υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών και, ειδικότερα, όπως αναφέρεται στην παράγραφο 2 του άρθρου, έχει ως στόχο να βελτιώνει την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση, να διευκολύνει την επαγγελματική ένταξη και επανένταξη και να αναπτύσσει τις ανταλλαγές πληροφοριών και εμπειριών για κοινά θέματα. Στόχος της προτεινόμενης σύστασης είναι η βελτίωση όλων αυτών των πτυχών της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, δεδομένου ότι παρέχει ένα εργαλείο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες το οποίο διευκολύνει τις προσπάθειες των

κρατών μελών να προσαρμόσουν τα συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης τους προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία γενικά.

- **Αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας**

Η προτεινόμενη σύσταση συμβάλλει στην ποιότητα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης διευκολύνοντας τις εργασίες τις οποίες έχουν αναλάβει τα ίδια τα κράτη μέλη στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας “Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010” και με τη θέσπιση των ευρωπαϊκών επιπέδων αναφοράς από το Συμβούλιο το Μάιο του 2003. Ενθαρρύνει και στηρίζει τις εθνικές μεταρρυθμίσεις και την άντληση διδαγμάτων από τις ορθές πρακτικές άλλων χωρών προκειμένου να βοηθήσει τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ένα σφαιρικό και συνεκτικό σύστημα παροχής βασικών ικανοτήτων ως μέρος των στρατηγικών τους για τη διά βίου μάθηση. Συνεπώς, η παρούσα πρόταση συμμορφώνεται προς την αρχή της επικουρικότητας. Η σύσταση θεσπίζει ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες που πρέπει να αποκτήσουν όλοι οι πολίτες και δημιουργεί και ενισχύει την πολιτική δέσμευση για μεταρρυθμίσεις που δεν μπορούν να επιτευχθούν χρησιμοποιώντας π.χ. μόνο τα κοινοτικά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Εντούτοις, αφήνει την εφαρμογή εξ ολοκλήρου στα κράτη μέλη και, συνεπώς, συμμορφώνεται προς την αρχή της αναλογικότητας.

4. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η πρόταση δεν έχει καμία δημοσιονομική επίπτωση στον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Πρόταση

ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και ιδίως το άρθρο 149 παράγραφος 4 και το άρθρο 150 παράγραφος 4,

την πρόταση της Επιτροπής¹²,

τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής¹³,

τη γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών¹⁴,

Αποφασίζοντας σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 251 της Συνθήκης¹⁵,

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

- (1) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας του 2000 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η υιοθέτηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου που θα καθορίζει τις νέες βασικές δεξιότητες αποτελεί βασική συνιστώσα της απάντησης της Ευρώπης στην παγκοσμιοποίηση και στη μετατροπή των οικονομιών σε οικονομίες που βασίζονται στη γνώση και έδωσε έμφαση στο γεγονός ότι οι άνθρωποι είναι το βασικό κεφάλαιο της Ευρώπης. Από τότε, αυτά τα συμπεράσματα επανεπιβεβαιώθηκαν επανειλημμένα, ιδίως και στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Μαρτίου του 2003 και του Μαρτίου του 2005 και στην ανανεωμένη στρατηγική της Λισσαβώνας η οποία εγκρίθηκε το 2005.
- (2) Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Στοκχόλμης το 2001 και της Βαρκελώνης το 2002 επικύρωσαν τους συγκεκριμένους μελλοντικούς στόχους των ευρωπαϊκών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και ένα πρόγραμμα εργασίας (το πρόγραμμα εργασίας “Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010”) προκειμένου να επιτευχθούν οι εν λόγω στόχοι μέχρι το 2010. Στους εν λόγω στόχους περιλαμβάνονται η ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνία της γνώσης και ειδικοί στόχοι για την προώθηση της

¹² EE C [...] της [...], σ. [...].

¹³ EE C [...] της [...], σ. [...].

¹⁴ EE C [...] της [...], σ. [...].

¹⁵ EE C [...] της [...], σ. [...].

εκμάθησης γλωσσών, την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος και τη συνολική ανάγκη ενίσχυσης της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση.

- (3) Η ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη διά βίου μάθηση¹⁶ και το ψήφισμα του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2002 για τη διά βίου μάθηση¹⁷ που ακολούθησε προσδιόρισαν "τις νέες βασικές δεξιότητες" ως προτεραιότητα, και υπογράμμισαν ότι η διά βίου μάθηση πρέπει να καλύπτει το διάστημα από την προσχολική ηλικία έως την ηλικία μετά τη συνταξιοδότηση. Το σύμφωνο νεολαίας που αποτελεί παράρτημα των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών τον Μαρτίου του 2005 υπογράμμισε την ανάγκη να ενθαρρυνθεί η ανάπτυξη ενός κοινού συνόλου βασικών δεξιοτήτων.
- (4) Στο πλαίσιο της βελτίωσης της απόδοσης της Κοινότητας στον τομέα της απασχόλησης, τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Μαρτίου του 2003 και Δεκεμβρίου του 2003 υπογράμμισαν την ανάγκη να αναπτυχθεί η διά βίου μάθηση με ιδιαίτερη έμφαση στα ενεργητικά και προληπτικά μέτρα για τους ανέργους και τα οικονομικά μη ενεργά άτομα. Αυτά βασίστηκαν στην έκθεση της ειδικής ομάδας (task force) για την απασχόληση, η οποία έδωσε έμφαση στην ανάγκη να μπορούν οι άνθρωποι να προσαρμοστούν στις αλλαγές, στη σημασία της ένταξης των ανθρώπων στην αγορά εργασίας και στο βασικό ρόλο της διά βίου μάθησης.
- (5) Η έκθεση του Συμβουλίου σχετικά με τον ευρύτερο ρόλο της εκπαίδευσης, η οποία εκδόθηκε το Νοέμβριο του 2004, υπογράμμισε ότι η εκπαίδευση συμβάλλει στη διατήρηση και την ανανέωση του κοινού πολιτιστικού υποβάθρου στην κοινωνία και είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μια χρονική στιγμή που όλα τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν ως πρόκληση το ερώτημα του πώς μπορούν να διαχειριστούν την αυξανόμενη κοινωνική και πολιτιστική πολυμορφία. Επιπλέον, η εξασφάλιση της δυνατότητας να εισέλθουν οι άνθρωποι και να παραμείνουν στον ενεργό οικονομικά βίο αποτελεί σημαντικό μέρος του ρόλου της εκπαίδευσης στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.
- (6) Το Μάιο του 2003 θεσπίστηκαν από το Συμβούλιο πέντε ευρωπαϊκά επίπεδα αναφοράς (συγκριτικά στοιχεία), πράγμα που καταδεικνύει τη δέσμευση για μια μετρήσιμη βελτίωση της ευρωπαϊκής μέσης απόδοσης. Τα επίπεδα αναφοράς που σχετίζονται με την ικανότητα ανάγνωσης, την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, την

¹⁶ COM(2001) 678 τελικό.

¹⁷ EE C 163 της 9.7.2002, σ. 1.

ολοκλήρωση της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τη συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου μάθηση συνδέονται στενά με την ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων.

- (7) Η έκθεση που εκδόθηκε από την Επιτροπή το 2005 σχετικά με την πρόοδο προς τους στόχους της Λισσαβώνας για την εκπαίδευση και την κατάρτιση¹⁸ κατέδειξε ότι δεν υπήρξε πρόοδος όσον αφορά τη μείωση του ποσοστού των ατόμων με χαμηλές επιδόσεις στην ικανότητα ανάγνωσης στην ηλικία των 15 ετών ή στην αύξηση του ποσοστού ολοκλήρωσης της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κάποια πρόοδος σημειώθηκε στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, αλλά, με το σημερινό ρυθμό, τα ευρωπαϊκά επίπεδα αναφοράς 2010, τα οποία θεσπίστηκαν από το Συμβούλιο του Μαΐου του 2003, δεν θα επιτευχθούν. Η συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση δεν αυξάνει με αρκετά ταχείς ρυθμούς έτσι ώστε να φθάσει στο επίπεδο αναφοράς 2010, ενώ τα στοιχεία δείχνουν ότι οι άνθρωποι με χαμηλές δεξιότητες είναι λιγότερο πιθανό να συμμετέχουν σε περαιτέρω κατάρτιση.
- (8) Το πλαίσιο των δράσεων για τη διά βίου ανάπτυξη ικανοτήτων και προσόντων, το οποίο θεσπίστηκε από τους ευρωπαϊκούς κοινωνικούς εταίρους το Μάρτιο του 2002, υπογραμμίζει την ανάγκη να αναπροσαρμόσουν οι επιχειρήσεις περισσότερο και ταχύτερα τις δομές τους προκειμένου να παραμείνουν ανταγωνιστικές. Η ομαδική εργασία, η μείωση των ιεραρχικών επιπέδων, η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και η μεγαλύτερη ανάγκη για άτομα με πολλαπλά προσόντα οδηγούν στην ανάπτυξη οργανισμών που χρειάζονται μάθηση. Σ' αυτό το πλαίσιο, η ικανότητα των οργανισμών να προσδιορίζουν τις ικανότητες, να τις κινητοποιούν και να τις αναγνωρίζουν και να ενθαρρύνουν την ανάπτυξή τους για όλους τους απασχολούμενους αντιπροσωπεύει τη βάση για τις νέες ανταγωνιστικές στρατηγικές.
- (9) Η μελέτη του Μάαστριχτ για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση καταδεικνύει ένα σημαντικό κενό μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης που απαιτούνται από τις νέες θέσεις εργασίας και των επιπέδων εκπαίδευσης που επιτυγχάνονται από το ευρωπαϊκό εργατικό δυναμικό. Ποσοστό μεγαλύτερο από το ένα τρίτο του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού (80 εκατομμύρια άτομα) έχει χαμηλές δεξιότητες, ενώ έχει εκτιμηθεί ότι μέχρι το 2010 ποσοστό σχεδόν 50% των νέων θέσεων εργασίας θα απαιτεί προσόντα του επιπέδου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποσοστό μόλις μικρότερο του 40% θα απαιτεί επίπεδο ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και

¹⁸

SEC(2005) 419.

μόνο ποσοστό περίπου 15% θα είναι κατάλληλο για τα άτομα με μόρφωση βασικής σχολικής εκπαίδευσης.

- (10) Η ανάγκη να εξοπλιστούν οι νέοι με τις απαραίτητες βασικές ικανότητες και να βελτιωθεί το μορφωτικό τους επίπεδο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των ολοκληρωμένων κατευθυντήριων γραμμών για την ανάπτυξη και την απασχόληση 2005-2008, οι οποίες εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου του 2005. Ειδικότερα, οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση απαιτούν την αναπροσαρμογή των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σύμφωνα με τις νέες απαιτήσεις ικανότητας μέσω του καλύτερου προσδιορισμού των επαγγελματικών αναγκών και των βασικών ικανοτήτων στο πλαίσιο των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων των κρατών μελών.
- (11) Το 2004 η έκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου για τη στρατηγική της Λισσαβόνας αποσαφήνισε ότι δεν καταβάλλονται ικανοποιητικές προσπάθειες στην Ευρώπη προκειμένου να εξοπλιστούν οι άνθρωποι με τα εργαλεία που χρειάζονται για να προσαρμοστούν στην εξελισσόμενη αγορά εργασίας και ότι αυτό ισχύει τόσο για τις θέσεις που απαιτούν υψηλές δεξιότητες όσο και για εκείνες που απαιτούν χαμηλές δεξιότητες είτε στον τομέα της μεταποίησης είτε στον τομέα των υπηρεσιών.
- (12) Η κοινή έκθεση Συμβουλίου/Επιτροπής σχετικά με το πρόγραμμα εργασίας για την εκπαίδευση και την κατάρτιση 2010, η οποία εκδόθηκε το 2004, ενίσχυσε την ανάγκη να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι πολίτες θα εφοδιαστούν με τις ικανότητες που χρειάζονται στο πλαίσιο των στρατηγικών των κρατών μελών για τη διά βίου μάθηση. Προκειμένου να ενθαρρυνθεί και να διευκολυνθεί η μεταρρύθμιση, η έκθεση προτείνει την ανάπτυξη κοινών ευρωπαϊκών σημείων αναφοράς και αρχών και δίνει προτεραιότητα στο πλαίσιο των βασικών ικανοτήτων.
- (13) Στόχος της παρούσας σύστασης είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας με τη στήριξη και τη συμπλήρωση των δράσεων των κρατών μελών, για να εξασφαλισθεί ότι τα συστήματά τους αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης προσφέρουν σε όλους τους νέους τα μέσα για να αναπτύξουν τις βασικές ικανότητες σε επίπεδο που να τους εξασφαλίζει τα προσόντα για περαιτέρω μάθηση και για τη ζωή του ενήλικα και ότι οι ενήλικες μπορούν να αναπτύξουν και να επικαιροποιούν τις βασικές τους ικανότητες μέσω της παροχής συνεκτικής και ολοκληρωμένης διά βίου μάθησης. Παρέχει ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες για τους φορείς λήψης αποφάσεων, τους φορείς παροχής

εκπαίδευσης και κατάρτισης, τους εργοδότες και τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους, έτσι ώστε να διευκολυνθούν οι εθνικές μεταρρυθμίσεις και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών και της Επιτροπής στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας “Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010”, με στόχο την επίτευξη των συμφωνημένων ευρωπαϊκών επιπέδων αναφοράς. Επιπλέον, η σύσταση στηρίζει άλλες σχετικές πολιτικές όπως η πολιτική απασχόλησης και η κοινωνική πολιτική και άλλες πολιτικές που επηρεάζουν τη νεολαία.

- (14) Η παρούσα σύσταση συμμορφώνεται προς την αρχή της επικουρικότητας που αναφέρεται στο άρθρο 5 της Συνθήκης, δεδομένου ότι στόχος της είναι να στηρίζει και να συμπληρώσει τη δράση των κρατών μελών με τη θέσπιση κοινού σημείου αναφοράς που ενθαρρύνει και διευκολύνει τις εθνικές μεταρρυθμίσεις και την περαιτέρω συνεργασία με τα κράτη μέλη. Αυτή η σύσταση συμμορφώνεται προς την αρχή της αναλογικότητας που αναφέρεται στο εν λόγω άρθρο δεδομένου ότι, αφήνοντας την εφαρμογή της σύστασης στα κράτη μέλη, δεν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων όρια,

ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ:

1. Να εξασφαλίσουν ότι η αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση προσφέρει σε όλους τους νέους τα μέσα για να αναπτύξουν τις βασικές ικανότητες σε επίπεδο που να τους εφοδιάζει για τη ζωή του ενήλικα και που αποτελεί βάση για περαιτέρω μάθηση και για τη ζωή του εργαζόμενου
2. Να εξασφαλίσουν ότι θα υπάρχει κατάλληλη πρόβλεψη για τους νέους οι οποίοι, λόγω εκπαιδευτικών μειονεκτημάτων που οφείλονται σε προσωπικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή οικονομικές περιστάσεις, χρειάζονται ιδιαίτερη στήριξη προκειμένου να αξιοποιήσουν το εκπαιδευτικό τους δυναμικό·
3. Να εξασφαλίσουν ότι οι ενήλικες μπορούν να αναπτύσσουν και να επικαιροποιούν τις βασικές ικανότητες καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους και ότι υπάρχει ιδιαίτερη έμφαση σε ομάδες-στόχους που προσδιορίζονται ως προτεραιότητες στο εθνικό, περιφερειακό ή/και τοπικό πλαίσιο·
4. Να εξασφαλίσουν την ύπαρξη κατάλληλης υποδομής για τη συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση των ενηλίκων, συμπεριλαμβανομένων διδασκόντων και εκπαιδευτών, μέτρων για την εξασφάλιση της πρόσβασης και μέτρων στήριξης των εκπαιδευομένων, η οποία θα αναγνωρίζει τις διαφορετικές ανάγκες των ενηλίκων·

5. Να εξασφαλίσουν τη συνοχή στην παροχή εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων για τους επιμέρους πολίτες μέσω στενών δεσμών με την πολιτική απασχόλησης και την κοινωνική πολιτική και άλλων πολιτικών που επηρεάζουν τους νέους και μέσω της συνεργασίας με τους κοινωνικούς εταίρους και άλλους ενδιαφερομένους·
6. Να χρησιμοποιήσουν το έγγραφο "Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς" του παραρτήματος ως εργαλείο αναφοράς για την ανάπτυξη της παροχής των βασικών ικανοτήτων για όλους, στο πλαίσιο των στρατηγικών τους για τη διά βίου μάθηση,

ΣΗΜΕΙΩΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

1. Να συμβάλει στις προσπάθειες των κρατών μελών να αναπτύξουν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και να εφαρμόσουν την παρούσα σύσταση, συμπεριλαμβανομένης τη χρήσης του εγγράφου "Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς" ως σημείου αναφοράς, προκειμένου να διευκολυνθεί η μάθηση μέσω ομοτίμων και η ανταλλαγή ορθών πρακτικών και να εξασφαλιστεί η παρακολούθηση των εξελίξεων και η περιγραφή της επιτελούμενης προόδου μέσω των διετών εκθέσεων προόδου για το πρόγραμμα εργασίας "Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010".
2. Να χρησιμοποιήσει το έγγραφο "Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς" ως σημείο αναφοράς για την εφαρμογή των κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και να εξασφαλίσει ότι αυτά προωθούν την απόκτηση των βασικών ικανοτήτων·
3. Να προωθήσει την ευρύτερη χρήση του εγγράφου "Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς" σε σχετικές κοινοτικές πολιτικές, ιδίως κατά την εφαρμογή της πολιτικής για την απασχόληση, τη νεολαία και της κοινωνικής πολιτικής, και να αναπτύξει περαιτέρω δεσμούς με τους κοινωνικούς εταίρους και άλλες οργανώσεις που εργάζονται στους εν λόγω τομείς·
4. Να επανεξετάσει τον αντίκτυπο του εγγράφου "Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς" στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας "Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010" και να υποβάλει σχετική έκθεση τέσσερα έτη μετά την έκδοση της παρούσας σύστασης προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την πείρα που αποκτήθηκε και τις συνέπειες για το μέλλον.

Βρυξέλλες,

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Ο Πρόεδρος

Για το Συμβούλιο

ο Πρόεδρος

Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση

- ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς

Εισαγωγή

Το παρόν πλαίσιο ορίζει τις οκτώ βασικές ικανότητες:

1. Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα·
2. Επικοινωνία στις ξένες γλώσσες·
3. Μαθηματική ικανότητα και βασικές ικανότητες στην επιστήμη και την τεχνολογία·
4. Ψηφιακή ικανότητα·
5. Μεθοδολογία της μάθησης·
6. Διαπροσωπικές, διαπολιτισμικές και κοινωνικές ικανότητες και ικανότητα του πολίτη·
7. Επιχειρηματικότητα· και
8. Πολιτιστική έκφραση.

Οι ικανότητες ορίζονται εδώ ως συνδυασμός γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών κατάλληλων για το πλαίσιο. Οι βασικές ικανότητες είναι εκείνες τις οποίες χρειάζονται όλοι για την προσωπική τους ολοκλήρωση και ανάπτυξη, την ενεργό ιδιότητα του πολίτη, την κοινωνική ένταξη και την απασχόληση. Μέχρι το τέλος της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης οι νέοι πρέπει να έχουν αναπτύξει τις βασικές ικανότητες σε επίπεδο που θα τους εξοπλίζει για τη ζωή του ενήλικα και αυτές θα πρέπει να αναπτύσσονται περαιτέρω, να διατηρούνται και να επικαιροποιούνται στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης.

Πολλές από τις ικανότητες αλληλεπικαλύπτονται και αλληλοσυνδέονται: πτυχές που είναι ουσιαστικές για έναν τομέα υποστηρίζουν ικανότητες σε άλλο τομέα. Η ικανότητα στις θεμελιώδεις βασικές δεξιότητες της γλώσσας, των βασικών γνώσεων της γραφής και της ανάγνωσης, της αριθμητικής και των ΤΠ αποτελεί βασικό θεμέλιο για τη μάθηση, ενώ η μεθοδολογία της μάθησης στηρίζει όλες τις μαθησιακές δραστηριότητες.

Υπάρχουν πολλά θέματα που εφαρμόζονται σε ολόκληρο το πλαίσιο: η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η επίλυση προβλημάτων, η αξιολόγηση του κινδύνου, η λήψη αποφάσεων και η επικοινωνιακή διαχείριση των συναισθημάτων διαδραματίζουν ρόλο και στις οκτώ βασικές ικανότητες.

Βασικές ικανότητες

1. Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα¹⁹

Ορισμός: Η επικοινωνία στη μητρική γλώσσα είναι η ικανότητα έκφρασης και ερμηνείας σκέψεων, συναισθημάτων και γεγονότων τόσο σε προφορική όσο και σε γραπτή μορφή (ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή) και η ικανότητα γλωσσικής αλληλεπίδρασης με κατάλληλο τρόπο στο πλήρες φάσμα κοινωνικών και πολιτιστικών πλαισίων —εκπαίδευση και κατάρτιση, εργασία, σπίτι και ελεύθερος χρόνος.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτήν την ικανότητα

Η επικοινωνία στη μητρική γλώσσα απαιτεί το άτομο να έχει **γνώση** του βασικού λεξιλογίου, της λειτουργικής γραμματικής και των λειτουργιών της γλώσσας. Περιλαμβάνει τη γνώση των βασικών τύπων λεκτικής αλληλεπίδρασης, ενός φάσματος λογοτεχνικών και μη λογοτεχνικών κειμένων, των βασικών χαρακτηριστικών των διαφορετικών γλωσσικών μορφών και κατηγοριών και των διακυμάνσεων της γλώσσας και της επικοινωνίας σε διάφορα πλαίσια.

Τα άτομα πρέπει να έχουν τις **δεξιότητες** να επικοινωνούν προφορικά και γραπτά σε διάφορες επικοινωνιακές καταστάσεις και να παρακολουθούν και να προσαρμόζουν την επικοινωνία τους στις απαιτήσεις της κατάστασης. Η ικανότητα περιλαμβάνει επίσης την ικανότητα γραφής και ανάγνωσης διαφόρων ειδών κειμένων, την έρευνα, τη συλλογή και την επεξεργασία πληροφοριών, τη χρήση βοηθημάτων, τη διατύπωση και την έκφραση επιχειρημάτων με πειστικό τρόπο κατάλληλο για το πλαίσιο.

Μια θετική **συμπεριφορά** (στάση) ως προς την επικοινωνία στη μητρική γλώσσα περιλαμβάνει τη διάθεση για κριτικό και εποικοδομητικό διάλογο, την εκτίμηση αισθητικών ιδιοτήτων και την προθυμία επιδίωξής τους, καθώς και ενδιαφέρον για την αλληλεπίδραση με άλλους.

2. Επικοινωνία στις ξένες γλώσσες

¹⁹ Αναγνωρίζεται ότι η μητρική γλώσσα μπορεί να μην είναι σε όλες τις περιπτώσεις επίσημη γλώσσα του κράτους μέλους και ότι η ικανότητα επικοινωνίας σε μια επίσημη γλώσσα αποτελεί προϋπόθεση για την εξασφάλιση της πλήρους συμμετοχής του ατόμου στην κοινωνία. Μέτρα για την αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων αποτελούν ευθύνη των επιμέρους κρατών μελών ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και συνθήκες τους.

Ορισμός: Η επικοινωνία στις ξένες γλώσσες εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό τις βασικές δεξιότητες της επικοινωνίας στη μητρική γλώσσα: βασίζεται στην ικανότητα κατανόησης, έκφρασης και ερμηνείας σκέψεων, συναισθημάτων και γεγονότων τόσο σε προφορική όσο και σε γραπτή μορφή (ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή) σε κατάλληλο φάσμα κοινωνικών πλαισίων -εργασία, σπίτι, ελεύθερος χρόνος, εκπαίδευση και κατάρτιση- σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις ανάγκες καθενός. Η επικοινωνία στις ξένες γλώσσες απαιτεί επίσης δεξιότητες όπως η διαμεσολάβηση και η διαπολιτισμική κατανόηση. Το επίπεδο ικανότητας του ατόμου ποικίλλει μεταξύ των τεσσάρων διαστάσεων, των διαφόρων γλωσσών και σύμφωνα με το υπόβαθρο, το περιβάλλον και τις ανάγκες/ενδιαφέροντά του.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται αυτή την ικανότητα

Η ικανότητα σχετικά με πρόσθετες ή ξένες γλώσσες απαιτεί **τη γνώση** του λεξιλογίου και της λειτουργικής γραμματικής και γνώση των βασικών ειδών λεκτικής αλληλεπίδρασης και κατηγοριών της γλώσσας. Η γνώση των κοινωνικών συμβάσεων και των πολιτιστικών πτυχών και διακυμάνσεων των γλωσσών είναι σημαντική.

Οι βασικές **δεξιότητες** συνίστανται στην ικανότητα κατανόησης προφορικών μηνυμάτων, έναρξης, διεκπεραίωσης και ολοκλήρωσης συνομιλιών και ανάλυσης και κατανόησης κειμένων κατάλληλων για τις ανάγκες του ατόμου. Τα άτομα πρέπει επίσης να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν κατάλληλα βοηθήματα και να μάθουν γλώσσες και σε άτυπο επίπεδο στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης.

Μια θετική **συμπεριφορά** περιλαμβάνει την εκτίμηση των πολιτιστικών διαφορών και της ποικιλομορφίας καθώς και το ενδιαφέρον και την περιέργεια για γλώσσες και διαπολιτισμική επικοινωνία.

3. Μαθηματική ικανότητα και βασικές ικανότητες στην επιστήμη και την τεχνολογία

Ορισμός:

A. Η μαθηματική ικανότητα είναι η ικανότητα της πρόσθεσης, της αφαίρεσης, του πολλαπλασιασμού, της διαίρεσης και των κλασμάτων στη νοητική και γραπτή αριθμητική για την επίλυση ενός φάσματος προβλημάτων σε καθημερινές καταστάσεις. Δίδεται έμφαση στη διαδικασία και τη δραστηριότητα καθώς και στη γνώση. Η

μαθηματική ικανότητα περιλαμβάνει -σε διάφορους βαθμούς- την ικανότητα και την προθυμία χρήσης μαθηματικών τρόπων σκέψης (λογική και χωρική σκέψη) και παρουσίασης (μαθηματικοί τύποι, μοντέλα, κατασκευές, γραφικές παραστάσεις/διαγράμματα).

B. Η επιστημονική ικανότητα αναφέρεται στην ικανότητα και την προθυμία χρησιμοποίησης του συνόλου των γνώσεων και της μεθοδολογίας που χρησιμοποιούνται για την εξήγηση του φυσικού κόσμου, προκειμένου να προσδιοριστούν ερωτήματα και να εξαχθούν συμπεράσματα βασιζόμενα σε στοιχεία. Η ικανότητα στην τεχνολογία θεωρείται ως εφαρμογή της εν λόγω γνώσης και μεθοδολογίας σε απάντηση στις αντιληπτές ανθρώπινες επιθυμίες ή ανάγκες. Και οι δύο τομείς αυτής της ικανότητας περιλαμβάνουν την κατανόηση των αλλαγών που προκαλούνται από τη δραστηριότητα του ανθρώπου και την ευθύνη του ως μεμονωμένου πολίτη.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα

A. Οι απαραίτητες γνώσεις στα μαθηματικά περιλαμβάνουν την καλή γνώση των αριθμών, των μέτρων και των δομών, των βασικών πράξεων και των βασικών μαθηματικών παρουσιάσεων, την κατανόηση των μαθηματικών όρων και εννοιών και των ερωτημάτων στα οποία τα μαθηματικά μπορούν να παράσχουν απαντήσεις.

Το άτομο πρέπει να έχει τις δεξιότητες που απαιτούνται για να εφαρμόσει τις βασικές μαθηματικές αρχές και διαδικασίες σε καθημερινές καταστάσεις στο σπίτι του και στην εργασία και για να ακολουθεί και να αξιολογεί σειρές επιχειρημάτων. Θα πρέπει να είναι σε θέση να χρησιμοποιεί τη μαθηματική λογική, να κατανοεί τη μαθηματική απόδειξη και να επικοινωνεί με μαθηματική γλώσσα καθώς και να χρησιμοποιεί κατάλληλα βοηθήματα.

Μια θετική συμπεριφορά στα μαθηματικά βασίζεται στο σεβασμό της αλήθειας και στην προθυμία αναζήτησης των λόγων και αξιολόγησης της ισχύος τους.

B. Για την επιστήμη και την τεχνολογία, οι βασικές γνώσεις περιλαμβάνουν τις βασικές αρχές του φυσικού κόσμου, τις θεμελιώδεις επιστημονικές έννοιες, αρχές και μεθόδους, την τεχνολογία και τα τεχνολογικά προϊόντα και διαδικασίες. Τα άτομα πρέπει να κατανοούν τις εξελίξεις, τους περιορισμούς και τους κινδύνους των επιστημονικών θεωριών, των εφαρμογών και της τεχνολογίας στις κοινωνίες γενικά (σε

σχέση με τη λήψη αποφάσεων, τις αξίες, τα ηθικά θέματα, τον πολιτισμό κ.λπ.) τόσο σε ειδικούς επιστημονικούς τομείς, όπως η ιατρική, όσο και σε επίπεδο κατανόησης του αντίκτυπου της επιστήμης και της τεχνολογίας στο φυσικό κόσμο.

Οι δεξιότητες περιλαμβάνουν την ικανότητα χρήσης και χειρισμού τεχνολογικών εργαλείων και μηχανημάτων καθώς επίσης και επιστημονικών στοιχείων, προκειμένου να επιτευχθεί ένας στόχος ή να ληφθεί μια απόφαση ή να εξαχθούν συμπεράσματα, με βάση τα στοιχεία. Τα άτομα πρέπει επίσης να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της επιστημονικής έρευνας και να έχουν τη ικανότητα να γνωστοποιούν τα συμπεράσματα και να παρουσιάζουν το συλλογισμό που οδήγησε σε αυτά.

Η ικανότητα περιλαμβάνει μια **συμπεριφορά** κριτικής εκτίμησης και περιέργειας, το ενδιαφέρον για ηθικά ζητήματα και το σεβασμό τόσο της ασφάλειας όσο και της βιωσιμότητας – ιδίως όσον αφορά την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο σε σχέση με το άτομο, την οικογένεια, την κοινότητα καθώς και για παγκόσμια θέματα.

4. Ψηφιακή ικανότητα

Ορισμός: Η ψηφιακή ικανότητα περιλαμβάνει τη χρήση της τεχνολογίας της κοινωνίας της πληροφορίας (ΤΚΠ) για την εργασία, την ψυχαγωγία και την επικοινωνία, με αυτοπεποίθηση και κριτικό πνεύμα. Βασίζεται στις βασικές δεξιότητες ΤΠΕ: χρήση Η/Υ για την ανάκτηση, την αξιολόγηση, την αποθήκευση, την παραγωγή, την παρουσίαση και την ανταλλαγή πληροφοριών και για την επικοινωνία και τη συμμετοχή σε συνεργατικά δίκτυα μέσω του Διαδικτύου.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα

Η ψηφιακή ικανότητα απαιτεί καλή κατανόηση και γνώση της φύσης, του ρόλου και των ευκαιριών της ΤΚΠ σε καθημερινές καταστάσεις: στην προσωπική και κοινωνική ζωή καθώς και στην εργασία. Συμπεριλαμβάνει τις κύριες εφαρμογές πληροφορικής, όπως η επεξεργασία κειμένου, τα λογιστικά φύλλα, οι βάσεις δεδομένων, η αποθήκευση και διαχείριση πληροφοριών, καθώς και την κατανόηση των ευκαιριών του Διαδικτύου και της επικοινωνίας με ηλεκτρονικά μέσα (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, εργαλεία δικτύου) για την ψυχαγωγία, τη διάδοση πληροφοριών και τη συνεργατική δικτύωση, τη μάθηση και την έρευνα. Τα άτομα πρέπει επίσης να κατανοούν πώς η

ΤΚΠ μπορεί να στηρίξει τη δημιουργικότητα και την καινοτομία και να γνωρίζουν τα θέματα που αφορούν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των διαθέσιμων πληροφοριών και τις ηθικές αρχές της διαλογικής χρήσης της ΤΚΠ.

Οι απαιτούμενες **δεξιότητες** περιλαμβάνουν: την ικανότητα έρευνας, συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και τη χρήση τους με κριτικό και συστηματικό τρόπο, την αξιολόγηση της καταλληλότητάς τους και τη διάκριση μεταξύ πραγματικών και εικονικών, καθώς και την αναγνώριση των συνδέσμων. Τα άτομα πρέπει να έχουν δεξιότητες χρήσης εργαλείων για την παραγωγή, την παρουσίαση και την κατανόηση σύνθετων πληροφοριών και την ικανότητα αξιολόγησης, αναζήτησης και χρήσης υπηρεσιών που βασίζονται στο Διαδίκτυο. Πρέπει επίσης να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν την ΤΚΠ για τη στήριξη της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας και της καινοτομίας.

Η χρήση της ΤΚΠ απαιτεί κριτική και στοχαστική **συμπεριφορά** έναντι των διαθέσιμων πληροφοριών και υπεύθυνη χρήση των διαλογικών μέσων· το ενδιαφέρον συμμετοχής σε κοινότητες και δίκτυα για πολιτιστικούς, κοινωνικούς ή/και επαγγελματικούς σκοπούς στηρίζει επίσης την ικανότητα.

5. Μεθοδολογία της μάθησης

Ορισμός: ως «μεθοδολογία της μάθησης» νοείται η ικανότητα αναζήτησης και επιμονής στη μάθηση. Τα άτομα πρέπει να είναι σε θέση να οργανώνουν τη μάθησή τους, και μέσω αποτελεσματικής διαχείρισης του χρόνου και των πληροφοριών, τόσο μεμονωμένα όσο και σε ομάδες. Η ικανότητα περιλαμβάνει τη γνώση της διαδικασίας και των αναγκών της μάθησης, προσδιορίζοντας τις διαθέσιμες ευκαιρίες, και την ικανότητα αντιμετώπισης των εμποδίων προκειμένου να αποβεί η μάθηση επιτυχής. Συγκεκριμένα: απόκτηση, επεξεργασία και αφομοίωση των νέων γνώσεων και δεξιοτήτων καθώς και αναζήτηση και χρησιμοποίηση καθοδήγησης. Η μεθοδολογία της μάθησης προβλέπει να βασίζεται η μάθηση σε προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες της ζωής προκειμένου να χρησιμοποιούνται και να εφαρμόζονται οι γνώσεις και δεξιότητες σε διάφορα πλαίσια – στο σπίτι, στην εργασία, στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Η παροχή κινήτρων και η εμπιστοσύνη αποτελούν σημαντικά στοιχεία της ικανότητας ενός ατόμου.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα

Όταν η μάθηση κατευθύνεται προς τους ιδιαίτερους στόχους εργασίας ή σταδιοδρομίας, ένα άτομο πρέπει **να γνωρίζει** τις ικανότητες, τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τα προσόντα που απαιτούνται. Σε όλες τις περιπτώσεις, η μεθοδολογία της μάθησης απαιτεί το άτομο να γνωρίζει και να κατανοεί τις προτιμώμενες μαθησιακές στρατηγικές του, τα ισχυρά και τα αδύναμα σημεία των δεξιοτήτων και των προσόντων του και να είναι σε θέση να αναζητεί τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και την καθοδήγηση/στήριξη που του είναι διαθέσιμες.

Οι **δεξιότητες** της μεθοδολογίας της μάθησης απαιτούν πρώτον την απόκτηση των θεμελιωδών βασικών δεξιοτήτων, όπως η ανάγνωση και γραφή, η αριθμητική και οι ΤΠΕ, που απαιτούνται για την περαιτέρω μάθηση. Με βάση αυτές, το άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση, να αποκτήσει, να επεξεργαστεί και να αφομοιώσει νέες γνώσεις και δεξιότητες. Αυτό απαιτεί αποτελεσματική διαχείριση των προτύπων μάθησης, σταδιοδρομίας και εργασίας και ιδίως την ικανότητα επιμονής στη μάθηση, συγκέντρωσης σε εκτενείς περιόδους και κριτικής συνεκτίμησης των σκοπών και των στόχων της μάθησης. Τα άτομα πρέπει να είναι σε θέση να αφιερώνουν χρόνο στη μάθηση αυτόνομα και πειθαρχημένα, αλλά και να εργάζονται σε συνεργασία με άλλους στο πλαίσιο της διαδικασίας μάθησης, να αντλούν τα οφέλη από μια ανομοιογενή ομάδα και να μοιράζονται αυτά που έχουν μάθει. Θα πρέπει επίσης να είναι σε θέση να αξιολογούν την εργασία τους και να ζητούν συμβουλές, πληροφορίες και στήριξη όταν απαιτείται.

Μια θετική **συμπεριφορά** περιλαμβάνει την εξασφάλιση κινήτρων και αυτοπεποίθησης για τη συνέχιση και την επιτυχία στη μάθηση σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Μια συμπεριφορά επίλυσης προβλημάτων στηρίζει τόσο τη μάθηση όσο και τη ικανότητα του ατόμου να διαχειρίζεται εμπόδια και αλλαγές. Η επιθυμία εφαρμογής προηγούμενων γνώσεων και εμπειριών της ζωής και η περιέργεια αναζήτησης νέων ευκαιριών μάθησης και εφαρμογής των γνώσεων σε ποικίλα πλαίσια που καλύπτουν όλο το φάσμα της ζωής αποτελούν ουσιαστικά στοιχεία μιας θετικής συμπεριφοράς.

6. Διαπροσωπικές, διαπολιτισμικές και κοινωνικές ικανότητες και ικανότητα του πολίτη

Ορισμός: Οι εν λόγω ικανότητες καλύπτουν όλες τις μορφές συμπεριφοράς που εξοπλίζουν τα άτομα ώστε να συμμετέχουν με αποτελεσματικό και εποικοδομητικό τρόπο στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή, ιδίως στις όλο και περισσότερο ποικιλόμορφες κοινωνίες, καθώς και στην επίλυση διαφορών όπου απαιτείται. Η ικανότητα του πολίτη εξοπλίζει τα άτομα ώστε να συμμετέχουν πλήρως στην ζωή των πολιτών, με βάση τη γνώση των κοινωνικών και πολιτικών εννοιών και δομών και την υποχρέωση ενεργού και δημοκρατικής συμμετοχής.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα

A. Η προσωπική και κοινωνική ευημερία απαιτεί την κατανόηση του πώς μπορεί να εξασφαλιστεί βέλτιστη σωματική και ψυχική υγεία, συμπεριλαμβανομένων, ως πόρου για το κάθε άτομο και την οικογένειά του, των **γνώσεων** σχετικά με το πώς μπορεί να συμβάλει εν προκειμένω ένας υγιής τρόπος ζωής. Για την επιτυχή διαπροσωπική και κοινωνική συμμετοχή, είναι σημαντική η κατανόηση των κωδίκων συμπεριφοράς και τρόπων γενικά που είναι αποδεκτοί σε διάφορες κοινωνίες και περιβάλλοντα (π.χ. στην εργασία) και η γνώση των βασικών εννοιών που σχετίζονται με τα άτομα, τις ομάδες, τις επαγγελματικές οργανώσεις, την ισότητα των φύλων, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Η κατανόηση των πολυπολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών διαστάσεων των ευρωπαϊκών κοινωνιών και του τρόπου με τον οποίο αλληλεπιδρούν οι εθνικές πολιτιστικές ταυτότητες με την ευρωπαϊκή ταυτότητα έχουν ουσιαστική σημασία.

Οι δεξιότητες εποικοδομητικής επικοινωνίας σε διάφορα περιβάλλοντα, έκφρασης και κατανόησης διαφόρων απόψεων, διαπραγμάτευσης με την ικανότητα δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης και κατανόησης είναι ο πυρήνας αυτής της ικανότητας. Τα άτομα πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν το άγχος και την απογοήτευση και να εκφράζονται με εποικοδομητικό τρόπο, καθώς και να κάνουν διάκριση μεταξύ της προσωπικής και της επαγγελματικής σφαίρας.

Όσον αφορά **τις συμπεριφορές**, η ικανότητα βασίζεται στη συνεργασία, στην αυτοπεποίθηση και στην ακεραιότητα. Τα άτομα πρέπει να έχουν ενδιαφέρον για τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, τη διαπολιτισμική επικοινωνία, την πολυμορφία των

αξιών και το σεβασμό των άλλων, και να είναι προετοιμασμένα να ξεπερνούν τις προκαταλήψεις και να συμβιβάζονται.

B. Η ικανότητα του πολίτη βασίζεται στη γνώση των εννοιών της δημοκρατίας, της ιδιότητας του ενεργού πολίτη και των δικαιωμάτων του πολίτη, συμπεριλαμβανομένων των τρόπων που εκφράζονται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στις διεθνείς διακηρύξεις, και του τρόπου που εφαρμόζονται από διάφορους φορείς σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η γνώση των βασικών γεγονότων, τάσεων και παραγόντων αλλαγής στην εθνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία, τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα, με ιδιαίτερη έμφαση στην ευρωπαϊκή ποικιλομορφία, είναι ουσιαστικής σημασίας, όπως και η γνώση των στόχων, αξιών και πολιτικών των κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων.

Οι δεξιότητες σχετίζονται με την ικανότητα αποτελεσματικής συνεργασίας με άλλους στο δημόσιο τομέα, την επίδειξη αλληλεγγύης και ενδιαφέροντος για την επίλυση προβλημάτων που επηρεάζουν την τοπική και την ευρύτερη κοινότητα. Περιλαμβάνουν την κριτική και δημιουργική συνεκτίμηση και την εποικοδομητική συμμετοχή σε κοινοτικές/γειτονικές δραστηριότητες, καθώς και τη λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα, από το τοπικό έως το εθνικό και το ευρωπαϊκό, ειδικότερα μέσω ψηφοφορίας.

Ο πλήρης σεβασμός των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας ως βάσης για τη δημοκρατία, η εκτίμηση και η κατανόηση των διαφορών μεταξύ των συστημάτων αξιών διαφόρων θρησκειών ή εθνικών ομάδων αποτελούν θεμέλια για μια θετική **στάση**. Σε αυτά περιλαμβάνονται επίσης η έννοια της συμμετοχής σε μια τοπική κοινότητα, χώρα, στην ΕΕ και στην Ευρώπη γενικά και στον κόσμο (ή σε μέρος του) καθώς και η προθυμία συμμετοχής στη δημοκρατική λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα. Η εποικοδομητική συμμετοχή περιλαμβάνει επίσης τις δραστηριότητες του πολίτη, τη στήριξη της κοινωνικής πολυμορφίας και συνοχής και της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και την προθυμία σεβασμού των αξιών και της ιδιωτικής ζωής των άλλων.

7. Επιχειρηματικότητα

Ορισμός: Η επιχειρηματικότητα αναφέρεται στην ικανότητα ενός ατόμου να μετατρέπει τις ιδέες σε δράση. Περιλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και την ανάληψη κινδύνων καθώς και την ικανότητα κατάρτισης και διαχείρισης σχεδίων

προκειμένου να επιτευχθούν στόχοι. Στηρίζει όλους στην καθημερινή ζωή, τόσο στο σπίτι όσο και στην κοινωνία, και ειδικότερα τους εργαζομένους στο να γνωρίζουν το πλαίσιο της εργασίας τους και να είναι ικανοί να αξιοποιούν τις ευκαιρίες και αποτελεί το θεμέλιο για τις ειδικότερες δεξιότητες και γνώσεις που χρειάζονται οι επιχειρηματίες οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε κοινωνική ή εμπορική δραστηριότητα

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα

Οι απαραίτητες γνώσεις περιλαμβάνουν τις διαθέσιμες ευκαιρίες για προσωπικές, επαγγελματικές ή/και επιχειρηματικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων «ευρύτερης εμβέλειας» που απαρτίζουν το πλαίσιο στο οποίο ζουν και εργάζονται οι άνθρωποι, όπως η ευρεία κατανόηση του τρόπου λειτουργίας της οικονομίας και των ευκαιριών και προκλήσεων που αντιμετωπίζει ένας εργοδότης ή ένας οργανισμός. Τα άτομα πρέπει επίσης να γνωρίζουν την ηθική θέση των επιχειρήσεων και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να αποτελέσουν δύναμη δημιουργίας καλού περιβάλλοντος, παραδείγματος χάριν μέσω του έντιμου εμπορίου ή μέσω της άσκησης των δραστηριοτήτων τους με κοινωνική υπευθυνότητα.

Οι δεξιότητες σχετίζονται με την ενεργό διαχείριση σχεδίων (με τη χρήση δεξιοτήτων όπως ο σχεδιασμός, η οργάνωση, η διαχείριση, η ηγετική στάση και ανάθεση, η ανάλυση, η επικοινωνία, η ενημέρωση και η αξιολόγηση και καταχώριση) και την ικανότητα εργασίας τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε συνεργασία στο πλαίσιο ομάδων. Η ικανότητα κρίσης για τον προσδιορισμό των ισχυρών και αδύναμων σημείων του ατόμου καθώς και η αξιολόγηση και η ανάληψη κινδύνων αποτελούν σημαντικά στοιχεία.

Η επιχειρηματική **συμπεριφορά** χαρακτηρίζεται από την ανάληψη πρωτοβουλιών, την ενεργό στάση, την ανεξαρτησία και την καινοτομία τόσο στην προσωπική όσο και στην κοινωνική ζωή, καθώς επίσης και στην εργασία. Περιλαμβάνει επίσης την εξασφάλιση κινήτρων και την αποφασιστικότητα επίτευξης στόχων, είτε σε προσωπικό επίπεδο είτε σε επίπεδο στόχων κοινών με άλλους, ή/και στην εργασία.

8. Πολιτιστική έκφραση

Ορισμός: Εκτίμηση της σημασίας της δημιουργικής έκφρασης ιδεών, εμπειριών και συναισθημάτων σε ένα φάσμα μέσων μαζικής επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της μουσικής, του θεάτρου, της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών.

Βασικές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτή την ικανότητα

Η πολιτιστική **γνώση** περιλαμβάνει τη βασική γνώση σημαντικών πολιτιστικών έργων, συμπεριλαμβανομένου του λαϊκού σύγχρονου πολιτισμού ως σημαντικού μέρους της ανθρώπινης ιστορίας στα πλαίσια της εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, και της θέσης τους στον κόσμο. Είναι σημαντικό να κατανοείται η πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία της Ευρώπης (και των ευρωπαϊκών χωρών), η ανάγκη διατήρησής της και η εξέλιξη των λαϊκών προτιμήσεων και η σημασία των αισθητικών παραγόντων στην καθημερινή ζωή.

Οι **δεξιότητες** σχετίζονται τόσο με την εκτίμηση όσο και την έκφραση: αυτοέκφραση μέσω της ποικιλίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας με τις εγγενείς ικανότητες των ατόμων και εκτίμηση και απόλαυση των έργων τέχνης και των παραστάσεων. Οι δεξιότητες περιλαμβάνουν επίσης την ικανότητα συσχετισμού των δημιουργικών και εκφραστικών απόψεων του ατόμου με τις γνώμες άλλων και προσδιορισμού και δημιουργίας οικονομικών ευκαιριών στην πολιτιστική δραστηριότητα.

Μια ισχυρή αίσθηση ταυτότητας είναι η βάση για το σεβασμό και την ανοικτή **συμπεριφορά** απέναντι στην πολυμορφία της πολιτιστικής έκφρασης. Μια θετική συμπεριφορά καλύπτει επίσης τη δημιουργικότητα και την προθυμία καλλιέργειας αισθητικής ικανότητας μέσω της καλλιτεχνικής αυτοέκφρασης και του ενδιαφέροντος για την πολιτιστική ζωή.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

**«ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ,
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΚΠΑ – Β΄ ΚΥΚΛΟΣ»**

Μέτρο 3.1, Ενέργεια 3.1.2, Κατηγορία Πράξεων 3.1.2. β

**ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ
(BUSINESS PLAN)**

**ΜΕ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΤ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ**

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ.....	1-5
1.1 Ορισμός επιχειρηματικού σχεδίου.....	1
1.2 Η σημασία κατάρτισης ενός επιχειρηματικού σχεδίου.....	1
1.3 Οι φάσεις ενός business plan όσον αφορά την εσωτερική οργάνωση της εταιρείας.....	1-3
1.4 Η επιλογή των στόχων της επιχείρησης.....	3-4
1.5 Ο προσδιορισμός της θέσεως της επιχείρησης στην Αγορά.....	4-5
1.6 Το επιχειρηματικό σχέδιο ως εργαλείο στα χέρια του επιχειρηματία.....	5

ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ...6-14	
2.1 ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ-ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6-7
2.2 Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ ΟΠΟΥ ΘΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΘΕΙ.....	7
2.3 ΤΡΟΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ.....	8
2.4 ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.....	8
2.5 ΑΓΟΡΑ.....	9-10
2.6 ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ.....	10
2.7 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....	10-11
2.8 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΙΓΜΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ.....	12
2.9 ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ.....	12-14
2.10 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ.....	14
2.11 ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ.....	14

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ΄

3. ΔΕΛΤΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ.....	15-26
---	--------------

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ΄

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ BUSINESS PLAN.....	27-44
---	--------------

ΕΝΟΤΗΤΑ Α

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

1.1 Ορισμός του επιχειρηματικού σχεδίου

Το επιχειρηματικό σχέδιο αποτελεί μία συνήθη πρακτική που βοηθά τον επιχειρηματία-ιδιοκτήτη μιας επιχείρησης να αποκρυσταλλώσει τις ιδέες και να επικεντρώσει την προσοχή του στην εφαρμογή των κατάλληλων πολιτικών που θα οδηγήσουν στην υλοποίηση των ιδεών αυτών. Το επιχειρηματικό σχέδιο είναι σχετικά απλό στην εκπόνησή του. Κάθε επιχείρηση, είτε πρόκειται για μία μικρή βιοτεχνία, είτε για μία μεγάλη πολυεθνική εταιρεία, έχει την υποχρέωση να καταστρώνει και να εφαρμόζει ένα επιχειρηματικό σχέδιο.

1.2 Η σημασία της κατάρτισης ενός επιχειρηματικού σχεδίου

Το επιχειρηματικό σχέδιο εμπεριέχει όλα τα βήματα που θα πρέπει να κάνει μία επιχείρηση, από την αρχή λειτουργίας της έως και μία μακροπρόθεσμη πρόβλεψη για την πορεία της επιχείρησης τα προσεχή έτη και τις μεταβολές του μακροοικονομικού περιβάλλοντός της. Ένα καλό επιχειρηματικό σχέδιο δίνει έμφαση στα πλεονεκτήματα της επιχείρησης και αναγνωρίζει τις όποιες αδυναμίες υλοποίησης ενός επενδυτικού σχεδίου. Πάνω από όλα όμως δείχνει το πώς θα επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος στόχος και την ανάλυση της μεθόδου επίτευξής του.

1.3 Οι φάσεις ενός επιχειρηματικού σχεδίου όσον αφορά την εσωτερική οργάνωση της εταιρείας.

Ιδιαίτερο ρόλο στην εκπόνηση ενός επιχειρηματικού σχεδίου παίζουν δύο παράμετροι:

- Τι θα παράγει η επιχείρηση
- Πόσο θα παράγει η επιχείρηση

Όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της επιχειρηματικής δράσης ξεκινούν από αυτά τα δύο στοιχεία και προκύπτουν από τις προσωπικές εκτιμήσεις του επιχειρηματία. Ως εκ

τούτου οφείλει κανείς να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός στις εκτιμήσεις του. Οι φάσεις ενός επιχειρηματικού σχεδίου που καλύπτουν το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης είναι οι ακόλουθες:

- **Εκτίμηση του κύκλου εργασιών:** Κύκλος εργασιών είναι το σύνολο των πωλήσεων που πραγματοποιεί η επιχείρηση μέσα σε ένα έτος. Πόση ποσότητα θα αποφασίσει να παράγει μία επιχείρηση καθορίζει και την τιμή (ανά μονάδα προϊόντος) που θα χρεώσει στον καταναλωτή.
- **Ανάλυση του προϊόντος:** απόφαση σχετικά με το τι προϊόν θα παράγει η εταιρεία, ποιες είναι οι αναγκαίες πρώτες ύλες παραγωγής του, ποια είναι η παραγωγική διαδικασία που ακολουθείται μέχρι να λάβει την τελική του μορφή.
- **Ανάλυση των εργασιών εντός της επιχείρησης:** Τι χρειάζεται προκειμένου να μπορέσει η εταιρεία να ξεκινήσει την παραγωγική της διαδικασία, τον απαραίτητο εξοπλισμό, τις αντίστοιχες θέσεις εργασίας, τις ηλεκτρομηχανικές εγκαταστάσεις κτλ.
- **Επιλογή- πρόκριση παραγωγικού εξοπλισμού:** Η εταιρεία θα προμηθεύεται τον απαραίτητο εξοπλισμό με τα παρακάτω κριτήρια
 - Αξιοπιστία
 - Ύπαρξη service και ανταλλακτικών
 - Τιμή και διακανονισμός
- **Εκτίμηση αποθηκευτικών χώρων:** Με βάση το τι και πόσο θα παράγει η επιχείρηση, τη μορφή και τη διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας, εκτιμάται και προσδιορίζεται η ανάγκη σε αποθηκευτικούς χώρους. Ειδικότερα συνεκτιμώνται:
 - Τα αναγκαία αποθέματα πρώτων υλών και ο χρονισμός παραγγελίας – παραλαβής
 - Τα αναγκαία αποθέματα ημικατεργασμένων προϊόντων
 - Οι ιδιαίτερες συνθήκες αποθήκευσης (π.χ ιδιαίτερες συνθήκες ψύξης, υγρασίας, εξαερισμού, κτλ)
 - Οι αναγκαίοι χώροι συσκευαστηρίου

- **Εκτίμηση αναγκών σε οικοπέδα, κτίρια και μεταφορικά μέσα:** Στην περίπτωση που η επιχείρηση αποφασίσει την ανέγερση δικών της κτιριακών εγκαταστάσεων, θα πρέπει να συνυπολογίσει την αγορά ενός οικοπέδου που να καλύπτει τις παρούσες ανάγκες της επιχείρησης, αλλά και για προβλεπόμενες ανάγκες μελλοντικής επεκτάσεως. Όσον αφορά τις κτιριακές εγκαταστάσεις αυτό που θα πρέπει να λάβει υπόψη της η επιχείρηση είναι να εκτιμηθεί αν είναι προτιμότερο να προβεί στην ανέγερση, την αγορά ή την μίσθωση κάποιου ήδη υπάρχοντος κτιρίου. Σε οποιαδήποτε περίπτωση είναι αναγκαία προϋπόθεση το ακίνητο το οποίο θα χρησιμοποιηθεί από την εταιρεία να είναι προσαρμοσμένο στις λειτουργικές απαιτήσεις της. Τέλος, η εκτίμηση των αναγκών για μεταφορικά μέσα είναι συνάρτηση της μορφής του προϊόντος (π.χ ευπαθές ή όχι), της ποσότητας πωλούμενων προϊόντων και το αν συμφέρει να ανατεθούν οι μεταφορές σε μεταφορική εταιρεία.
- **Ιδρυτικά κεφάλαια:** ιδρυτικά κεφάλαια μιας επιχείρησης ορίζουμε το άθροισμα των παγίων κεφαλαίων(κεφάλαια που χρειάζονται για την αγορά οικοπέδων, κτιρίων και εξοπλισμού) και των κεφαλαίων κίνησης (οι χρηματικοί πόροι που χρειάζονται για την αγορά πρώτων υλών, πληρωμή μισθών, λογαριασμούς ΔΕΗ, ΟΤΕ), δηλαδή:

$$\text{ΙΔΡΥΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ} = \text{ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΑΓΙΩΝ} + \text{ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ}$$

Μία επιχείρηση μπορεί να αντλήσει τα κεφάλαια που είναι απαραίτητα για να ξεκινήσει την παραγωγική της διαδικασία από τις ακόλουθες χρηματοδοτικές πηγές:

- ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ (αυτοχρηματοδότηση)
- ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ
- ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ (συνήθως από ιδιωτικές τράπεζες)
- ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΩΝ

1.4 Η επιλογή των στόχων της επιχείρησης

Το Mission Statement μιας επιχείρησης αποτελεί μία σύντομη απεικόνιση που προσδιορίζει το είδος της δραστηριότητας την οποία αναλαμβάνει η επιχείρηση.

Ουσιαστικά, καταδεικνύει τα όρια της επιχείρησης εντός των οποίων θα κινηθεί η επιχείρηση. Οι στόχοι της εταιρείας (mission statement) πρέπει να παρουσιάζουν κάτι το νέο κάτι το διαφορετικό σε σχέση με τους ανταγωνιστές της εταιρείας. Για αυτό και θα πρέπει να επικεντρώνεται στα πλεονεκτήματα που χαρακτηρίζουν το νέο προϊόν που θέλει να προωθήσει στην αγορά, σε σχέση με αυτά των ανταγωνιστών. Το Mission Statement πρέπει να μεταδίδει μία εικόνα, ένα όραμα το οποίο οι εργαζόμενοι της επιχείρησης να μπορούν εύκολα να κατανοήσουν και να εργαστούν για την καλύτερη δυνατή επίτευξή του. Τέλος, θα πρέπει οι στόχοι που τίθενται να μπορούν να ποσοτικοποιηθούν, ώστε να γίνεται κατανοητό αν τελικά επιτεύχθηκαν οι στόχοι.

Παράδειγμα. Ας δούμε πώς ένα ιδιωτικό κέντρο υγείας αναπτύσσει σε μία παράγραφο το δικό του mission statement, αλλά και πως ποσοτικοποιεί τους στόχους τους οποίους θέτει. Έτσι, θα μπορέσουμε να παρακολουθήσουμε πρακτικά πώς πρέπει να ορίζεται ο στόχος μιας επιχείρησης:

«Στόχος της εταιρείας μας είναι να παρέχουμε την καλύτερη δυνατή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στους ασθενείς μας, ανταποκρινόμενοι στην ανάγκη παροχής υψηλής ποιότητας υπηρεσιών επί 24ώρου βάσεως σε οποιαδήποτε περίοδο του έτους. Απώτερος σκοπός μας είναι να βοηθήσουμε με τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες υγείας που προσφέρουμε, στη βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας της πόλης μας. Επιπλέον στόχος της επιχείρησης είναι η αύξηση των καθαρών κερδών κατά 10% ετησίως. Οι υπεύθυνοι διαχείρισης της εταιρείας εκτιμούν ότι η επίτευξη αυτού του στόχου είναι εφικτή μέσω της κατάλληλης διαχείρισης του ενεργητικού θα οδηγήσει σε αύξηση του ρυθμού μεγέθυνσης.»

1.5 Ο προσδιορισμός της θέσεως της επιχείρησης στην αγορά

Μία επιχείρηση εκτός από την κατάσχεση του επιχειρηματικού πλάνου για την οργάνωση της εσωτερικής της λειτουργίας, θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον στο οποίο πρόκειται να λειτουργήσει. Βασικό εργαλείο για να προσδιορίσει η εταιρεία τη θέση της μέσα στα ευρύτερα πλαίσια της οικονομικής αγοράς είναι η «Έρευνα Θέσεως της Εταιρείας», γνωστή ως **SWOT**

Analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). Η SWOT Analysis μας προσδιορίζει τα Πλεονεκτήματα / Μειονεκτήματα και τις Ευκαιρίες / Απειλές που αντιμετωπίζει η επιχείρηση από το ευρύτερο χρηματοοικονομικό περιβάλλον και από τις άλλες επιχειρήσεις του κλάδου.

1.6 Το επιχειρηματικό σχέδιο ως εργαλείο στα χέρια του επιχειρηματία

Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα του επιχειρηματικού σχεδίου είναι ότι προτρέπει τον επιχειρηματία να προσδιορίσει τις κατευθύνσεις που θα ακολουθήσει η επιχείρηση τα επόμενα χρόνια. Βέβαια, είναι παράλογο να υποτεθεί ότι το επιχειρηματικό σχέδιο αποτελεί πανάκεια για όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μία επιχείρηση, οπωσδήποτε όμως βοηθά τη διοικητική μονάδα να είναι κατάλληλα προετοιμασμένη απέναντι στις πιθανές ευκαιρίες ή παγίδες που θα παρουσιαστούν, επειδή υπάρχει μία καλή γνώση τόσο των δυνατοτήτων της επιχείρησης όσο και του κλάδου.

Πολλές φορές η διαδικασία της κατάρτισης ενός επιχειρηματικού σχεδίου είναι χρησιμότερη και από το ίδιο το επιχειρηματικό σχέδιο. Ο λόγος είναι προφανής: Το επιχειρηματικό σχέδιο αποτελεί μία «ακτινογραφία» της επιχείρησης και δίνει τη δυνατότητα στον επιχειρηματία να έχει επίγνωση στο παρόν όλων των δυνατών ενδεχομένων και κινδύνων που πρόκειται να αντιμετωπίσει μελλοντικά η επιχείρηση.

ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ (BUSINESS PLAN)

Ένα επιχειρηματικό σχέδιο διαθέτει κάποια ορισμένη ενδεδειγμένη μορφή ως προς την κατάρτισή του, η οποία ακολουθεί κάποιους γενικούς κανόνες μεθοδολογίας. Κάθε επιχειρηματικό σχέδιο πρέπει μεν να έχει εύρος ώστε να καλύπτει όλα τα εξεταζόμενα αντικείμενα, αλλά ταυτόχρονα θα πρέπει να είναι περιεκτικό ώστε να διατηρεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Στην κατηγορία αυτών που θα το διαβάσουν ανήκουν κρατικοί φορείς που μπορεί μέσω ενός αναπτυξιακού νόμου να χρηματοδοτήσουν μία επένδυση που προβλέπει το επιχειρηματικό σχέδιο ή μια τράπεζα. Συνήθως τα επιχειρηματικά σχέδια καλύπτουν είκοσι (20) σελίδες, χωρίς αυτό να είναι δεσμευτικό.

Παρακάτω θα δούμε το βασικό σκελετό ενός επιχειρηματικού σχεδίου. Θα δούμε δηλαδή τι συνήθως περιέχει ένα επιχειρηματικό σχέδιο.

2.1 ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα περιεχόμενα και η περίληψη δε θα πρέπει να ξεπερνούν τη μία με δύο σελίδες το πολύ. Καλό θα είναι οι σελίδες αυτές να παρουσιάζονται ξεχωριστά από το υπόλοιπο σχέδιο. Θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι τα περιεχόμενα παρουσιάζουν σε τίτλους τα κύρια σημεία που περικλείονται στο επιχειρηματικό σχέδιο. Αρκετές τράπεζες ή επενδυτικές εταιρείες που πρόκειται να χρηματοδοτήσουν προγράμματα επενδύσεων που περιγράφονται στο επιχειρηματικό σχέδιο, ζητούν πρώτα να δουν αυτές τις μία ή δύο σελίδες των περιεχομένων και της περίληψης. Αν τους ενδιαφέρει η επένδυση ζητούν και το υπόλοιπο επιχειρηματικό σχέδιο. Επομένως, η περίληψη και τα περιεχόμενα του επιχειρηματικού σχεδίου θα πρέπει αναλυτικά να παρουσιάζονται όπως παρακάτω:

A) ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

- Επωνυμία Επιχείρησης
- Κλάδος Δραστηριότητας
- Αντικείμενο Εργασιών
- Έτος Ίδρυσης
- Νομική Μορφή Επιχείρησης.

B) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

- Τίτλος του επιχειρηματικού σχεδίου
- Σύντομη περιγραφή του προτεινόμενου επιχειρηματικού σχεδίου

2.2 Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ ΟΠΟΥ ΘΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΘΕΙ.

Το τμήμα αυτό του επιχειρηματικού σχεδίου είναι πολύ σημαντικό διότι παρουσιάζει την εικόνα της επιχείρησης διαχρονικά στα μάτια των υποψήφιων επενδυτών. Στο τμήμα αυτό του επιχειρηματικού σχεδίου περιλαμβάνει:

--- Τον σκοπό & συνοπτική περιγραφή της επιχείρησης και ανάληψης επιχειρηματικής δέσμευσης (περιγραφή του σκοπού, της βασικής ιδέας πάνω στην οποία στηρίζεται η επιχείρηση).

--- Στόχοι της Επιχείρησης (αναφέρονται αναλυτικά και οριοθετούνται οι στόχοι της επιχείρησης, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά).

2.3 ΤΡΟΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ.

Σε αυτή την ενότητα η επιχείρηση αναφέρει τον τρόπο με τον οποίο θα χρηματοδοτήσει την έναρξη της παραγωγικής της διαδικασίας, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα ή πώς προβλέπει να χρηματοδοτήσει μία καινοτομία , που ενδεχομένως έχει βρει και θέλει να αναπτύξει:

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ				
	Έτος 1^ο	Έτος 2^ο	Έτος 3^ο	Σύνολο
Ίδια Κεφάλαια				
Ίδια Κεφάλαια %				
Δάνεια τραπεζών εσωτερικού				
Δάνεια τραπεζών εσωτερικού %				
Επιχορήγηση Δημοσίου				
Επιχορήγηση Δημοσίου %				
Σύνολα				
Σύνολα %				

2.4 ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.

Σε αυτό το σημείο του επιχειρηματικού σχεδίου αναφέρεται η καινοτομία που ενδεχομένως έχει ανακαλυφθεί και που θα οδηγήσει την επιχείρηση να παράγει ένα νέο προϊόν, ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της ή ενσωματώνει υψηλή τεχνολογία ή τεχνογνωσία ή εν τέλει οτιδήποτε νέο που θα δώσει στην επιχείρησή μας ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο. Επίσης θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη μοναδικότητα του προϊόντος που το καθιστά και ανταγωνιστικό στα πλαίσια της αγοράς. Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης μπορεί να δοθεί έμφαση στα ποιοτικά standards, στο χαμηλό κόστος παραγωγής κλπ.

2.5 ΑΓΟΡΑ

Είναι σημαντικό να οριστεί επακριβώς το κομμάτι της αγοράς που η επιχείρηση θα προσπαθήσει να προσελκύσει. Να βρεθεί το «target group» των καταναλωτών στους οποίους στοχεύει. Οι νέες τεχνολογίες και οι ιδιοφυείς ανακαλύψεις πολλές φορές μπορεί να είναι άχρηστες χωρίς την ύπαρξη καταναλωτικού κοινού που θα ενδιαφερθεί για το καινοτόμο προϊόν. Στα πλαίσια του τμήματος αυτού προκύπτει:

--- **Η τμηματοποίηση της Αγοράς** (σε ποιο αγοραστικό κοινό απευθύνεται το προϊόν της εταιρείας και γιατί)

--- **Ανάλυση του τύπου εγκατάστασης** (αιτιολόγηση του τύπου εγκατάστασης της Επιχείρησης, τι πλεονεκτήματα προσδίδει το συγκεκριμένο μέρος που θα επιλεγθεί)

--- **Ανταγωνισμό που έχει να αντιμετωπίσει η εταιρεία από τις άλλες επιχειρήσεις** (αναφέρεται η τρέχουσα κατάσταση, η πιθανή αντίδραση των ανταγωνιστών στην εμφάνιση της δικής μας επιχείρησης και πώς σκοπεύει να τους αντιμετωπίσει, ποιες διαθέσιμες αξιόπιστες πληροφορίες υπάρχουν για το άμεσο μέλλον κτλ)

--- **Χαρακτηριστικά και συνολική εκτίμηση του κλάδου και θέση της επιχείρησης σε αυτόν** (αξιολόγηση του κλάδου και της αγοράς μέσα στην οποία δραστηριοποιείται η εταιρεία και περιγραφή της εξέλιξης που αναμένεται να έχει ο συγκεκριμένος κλάδος τα επόμενα χρόνια).

--- **SWOT ANALYSIS.** Η SWOT Analysis μας προσδιορίζει τα Πλεονεκτήματα / Μειονεκτήματα και τις Ευκαιρίες / Απειλές που αντιμετωπίζει η επιχείρηση από το ευρύτερο χρηματοοικονομικό περιβάλλον και από τις άλλες επιχειρήσεις του κλάδου. Συνήθως παρουσιάζεται σε μορφή πίνακα όπως φαίνεται παρακάτω:

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ		ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	
<ul style="list-style-type: none"> • • • 		<ul style="list-style-type: none"> • • • 	
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ		ΑΠΕΙΛΕΣ	
<ul style="list-style-type: none"> • • • 		<ul style="list-style-type: none"> • • • 	

2.6 ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Σε αυτή την ενότητα περιγράφουμε το προϊόν ή τις υπηρεσίες που θα προσφέρει η επιχείρηση, τα χαρακτηριστικά του προϊόντος και αναλύουμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που πιθανώς να στοιχειοθετούν τη μοναδικότητα του προϊόντος ή της υπηρεσίας. Επίσης σε αυτό το σημείο ορίζεται επίσης η πιθανή γκάμα των προϊόντων που θα προσφέρονται.

2.7 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Σε αυτό το κομμάτι του επιχειρησιακού σχεδίου παρέχονται όλες οι πληροφορίες για το πώς θα τελεστεί η παραγωγική διαδικασία και πως θα λειτουργήσει η γραμμή παραγωγής, ενώ αναφέρονται και τα πιθανά προβλήματα που ενδεχομένως παρουσιαστούν από τη χρήση νέων τεχνολογιών. Πιο αναλυτικά:

--- **Περιγραφή της παραγωγικής διαδικασίας.** Αναφερόμαστε στα στάδια παραγωγής και την οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας ή του τρόπου σχεδιασμού και υλοποίησης της προσφερόμενης υπηρεσίας (εάν πρόκειται για την παροχή υπηρεσιών).

--- **Προμηθευτές.** Αναφέρουμε τους προμηθευτές που έχει εντοπίσει η επιχείρησή μας προκειμένου να προμηθευτεί τις πρώτες ύλες που είναι απαραίτητες για την παραγωγή του προϊόντος της. Επιπλέον αναφέρουμε τη σχέση της επιχείρησής μας με τους προμηθευτές όσον αφορά κάποιους διακανονισμούς που πιθανώς μπορεί να λάβουν χώρα για την αποπληρωμή τους.

--- **Προσωπικό Παραγωγής.** Διατυπώνουμε αναλυτικά τι προσωπικό θα απασχοληθεί για την παραγωγή του νέου προϊόντος, τι ειδικότητας εργατικό προσωπικό χρειάζεται να προσληφθεί, με τι δεξιότητες και το συνολικό αριθμό των ατόμων που θα απασχοληθούν.

--- **Οργανόγραμμα.** Η συνηθέστερη μέθοδος ομαδοποίησης των λειτουργιών που κάθε άτομο αναλαμβάνει μέσα στην επιχείρηση γίνεται με το οργανόγραμμα. Μέσα από αυτό φαίνεται η κάθε κατηγορία λειτουργιών που αναλαμβάνει ο καθένας όπως: η προώθηση των πωλήσεων, η οικονομική διαχείριση, ο υπεύθυνος προσωπικού, οι πωλητές κτλ.

--- **Ανάλυση παραγωγικού εξοπλισμού.** Αν σε αυτό το σημείο τι εξοπλισμός χρειάζεται να αποκτηθεί προκειμένου να ξεκινήσει η παραγωγική διαδικασία.

2.8 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΙΓΜΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

--- **Προσδιορισμός τιμών πώλησης.** Περιγράφουμε την τιμολογιακή πολιτική που προτίθεται να ακολουθήσει η επιχείρηση, τη διαμόρφωση των τιμών της σε σχέση με τον ανταγωνισμό και τους στόχους της για προσέλκυση και ικανοποίηση των πελατών.

--- **Στρατηγική Πωλήσεων και Διανομής.** Συγκεκριμενοποιούμε τους στόχους που έχουμε θέσει για τις πωλήσεις ανά προϊόν της εταιρείας, με ποιο τρόπο διατίθεται να προωθήσει τα προϊόντα στην αγορά, πιθανές συνεργασίες με άλλες παρεμφερείς ή συμπληρωματικές επιχειρήσεις, ως προς το αντικείμενο της δικής μας επιχείρησης. Τέλος, αναφέρουμε πιθανές εξαγωγές του προϊόντος στο εξωτερικό.

--- **Πλάνο Προώθησης και Επικοινωνίας.** Αναφέρουμε πώς σκοπεύει η εταιρεία να προωθήσει το προϊόν της (π.χ διαφήμιση), το χρονοδιάγραμμα και το κόστος της διαφημιστικής καμπάνιας.

2.9 ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

1.1. --- ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

Στοιχεία Κόστους	1^ο έτος	2^ο έτος	3^ο έτος
Εξοπλισμός			
Μισθοδοσία			
Υπηρεσίες τρίτων			
Ενοίκιο			
Διάφορα λειτουργικά έξοδα			
Διαφήμιση			
Ασφάλεια κτιρίου			
Έξοδα μετακινήσεων			
Πάγια έξοδα λειτουργίας			
Μεταφορικά μέσα			
Διάφοροι φόροι			
Χρεωστικοί τόκοι			
Σύνολα			

1.2. ---ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΠΟΣΑ
Υπηρεσίες τρίτων	
Άδεια λειτουργίας	
Ενοίκιο	
Κόστος προσωπικού	
Βελτιωτικά έργα	
Φωτεινή επιγραφή	
Εξοπλισμός	
Μεταφορικά μέσα	
Λοιπός εξοπλισμός (Υ/Τ)	
Ασφάλιση κτιρίου	
Σύνολο	

1.3. ---ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΙ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ

	Έτος 1 ^ο	Έτος 2 ^ο	Έτος 3 ^ο
Δείκτες Αποδοτικότητας			
Δείκτες Ρευστότητας			
Δείκτες Δραστηριότητας			

1.4.

1.5. ---ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ & ΧΡΗΣΕΩΣ

	2004	2005	2006
Κύκλος Εργασιών			
– Κόστος Πωλήσεων			
Μικτό Κέρδος Εκμετάλλευσης			
– Μισθοδοσία			
– Διάφορα έξοδα λειτουργίας			
– Ενοίκια			
– Έξοδα διαφήμισης			
Αποτέλεσμα προ φόρων, τόκων			
– Τόκοι χρεωστικοί			
Καθαρό αποτέλεσμα χρήσεως προ φόρων			
– Φόρος εισοδήματος			
Κέρδη προς Διάθεση			

1.6. --- ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ...

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΠΟΣΑ	ΠΑΘΗΤΙΚΟ	ΠΟΣΑ
Έξοδα εγκατάστασης		ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
		Μετοχικό κεφάλαιο	
		Αποτελέσματα εις Νέον	
ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		Σύνολο ιδίων κεφαλαίων	
Γήπεδα			
Κτίρια			
Μηχανήματα		ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	
Μεταφορικά μέσα		Προμηθευτές	
Έπιπλα και λοιπός Εξοπλισμός		Διάφοροι πιστωτές	
		Τράπεζες	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις			
<i>Πελάτες</i>			
<i>Επισφαλείς Πελάτες</i>		Σύνολο υποχρεώσεων	
Διαθέσιμα			
<i>Ταμείο Καταθέσεις</i>			
<i>Όψεως</i>			
Σύνολο κυκλοφορούντος ενεργητικού			
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	

2.10 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Με βάση τα προηγούμενα στοιχεία αξιολογούμε πως αναμένουμε (πιστεύουμε) να εξελιχθεί η πορεία της επιχείρησης και του νέου προϊόντος (μία παράγραφο).

2.11 ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Σε μία παράγραφο αναφέρουμε συνοπτικά ορισμένα τελικά συμπεράσματα που προκύπτουν από το σύνολο κατάρτισης του επιχειρηματικού σχεδίου.

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ΄

3. ΔΕΛΤΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

1.7. Α. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

1. Επωνυμία Επιχείρησης:

.....

2. Κλάδος Δραστηριότητας:

.....

3. Αντικείμενο εργασιών:

.....

4. Έτος ίδρυσης:

.....

5. Νομική Μορφή Επιχείρησης

.....

1.8.

1.9. Β. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Τίτλος και σύντομη περιγραφή προτεινόμενου επιχειρηματικού σχεδίου

1. ΣΚΟΠΟΣ & ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ (περιγραφή του σκοπού, της βασικής ιδέας και της φάσης που βρίσκεται σήμερα η υλοποίησή της)

--

2. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ (Βασιστείτε σε ποσοτικά στοιχεία)

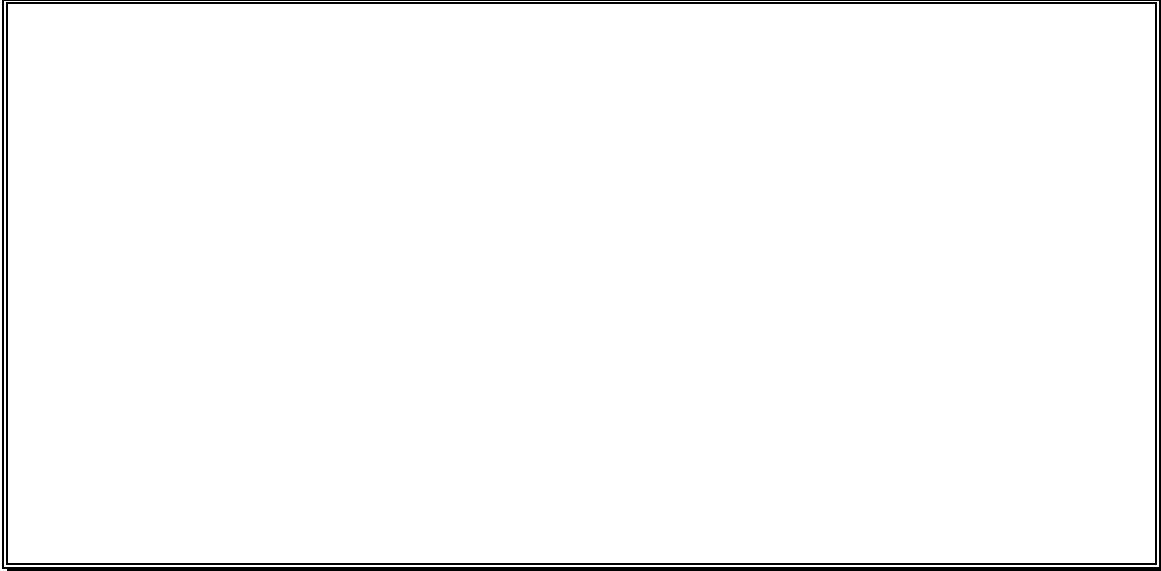
--

3. ΤΡΟΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

1.10. ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

	Έτος 1 ^ο	Έτος 2 ^ο	Έτος 3 ^ο	Σύνολο
Ίδια Κεφάλαια				
%				
Δάνεια τραπεζών εσωτερικού				
%				
Επιχορήγηση δημοσίου				
%				
Σύνολα				
%				

4. ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ (κατά πόσο το σχέδιο περιλαμβάνει καινοτομία στην παραγωγή ή/και άλλες δραστηριότητες της επιχείρησης, ή ενσωματώνει υψηλή τεχνολογία ή τεχνογνωσία ή οτιδήποτε νέο που θα της δώσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα)

5. ΑΓΟΡΑ

5.1 ΤΜΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ (Σε ποιο αγοραστικό κοινό απευθύνεστε και γιατί)

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

--

5.3 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ (αναφέρατε την τρέχουσα κατάσταση, την πιθανή αντίδραση του ανταγωνισμού στην εμφάνιση της δικής σας επιχείρησης, ποιες διαθέσιμες αξιόπιστες πληροφορίες υπάρχουν για το άμεσο μέλλον και αναλύστε με βάση το μοντέλο ανταγωνιστικότητας του Porter)

--

5.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΕ ΑΥΤΟΝ (αξιολόγηση της υπάρχουσας και ενδεχόμενης αγοράς και περιγραφή της αναμενόμενης εξέλιξης σε μέγεθος, αξία ή άλλες τάσεις)

--

2.

3. 5.5 SWOT ANALYSIS

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ

4.

5.

6. 6. ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

6.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ Η/ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ (χαρακτηριστικά προϊόντων που θα προωθηθούν στην αγορά. Γκάμα, πλεονεκτήματα, παρουσίαση, συμπληρωματικότητα)

--

7.

8. 7. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

7.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ (στάδια και οργάνωση της διαδικασίας παραγωγής ή τρόπος σχεδιασμού και υλοποίησης της προσφερόμενης υπηρεσίας)

--

9.

7.2 ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ (Παρουσίαση προμηθευτών, πολιτική αγορών, σχέσεις της επιχείρησης με τους προμηθευτές)

--

7.3 ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (Ανάγκες σε προσωπικό ανά τομέα, δεξιότητες)

--

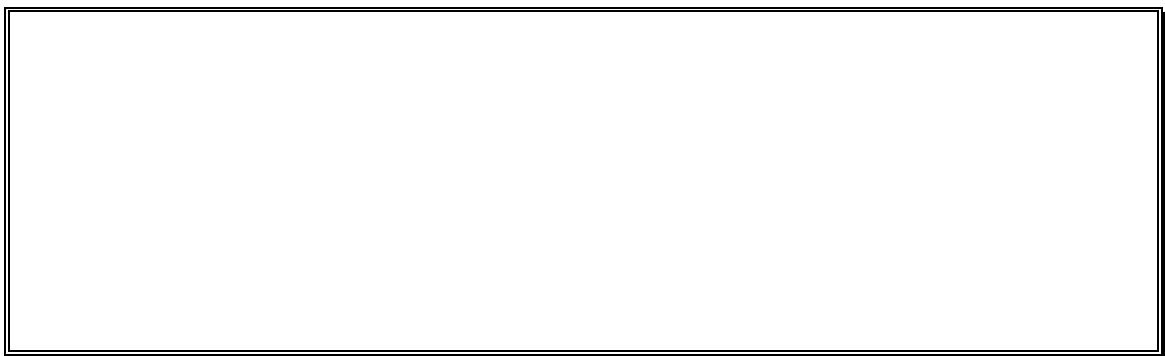

7.4 ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ

(Η συνηθέστερη μέθοδος ομαδοποίησης λειτουργιών είναι η κατά κατηγορία λειτουργιών όπως η προώθηση πωλήσεων, οικονομική διαχείριση και η παραγωγή βλέπε σχήμα παράδειγμα)

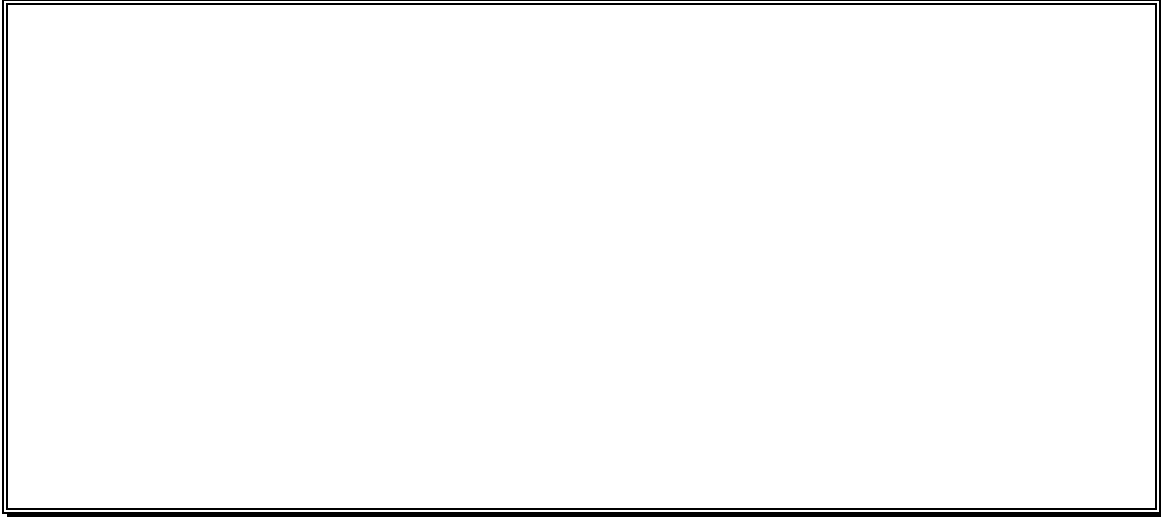

7.5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

8. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΙΓΜΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

8.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΙΜΩΝ ΠΩΛΗΣΗΣ (προσδιορισμός τιμολογιακής πολιτικής, ελαστικότητα τιμών, διακανονισμοί, διαμόρφωση τιμών σε σχέση με τον ανταγωνισμό και τους στόχους για ικανοποίηση των πελατών)

8.2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ (στόχοι πωλήσεων ανά προϊόν και ανά τμήμα αγοράς, επιλογή καναλιών και δικτύων διανομής, συνεργασίες, εξαγωγικοί στόχοι)

8.3 ΠΛΑΝΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (στόχοι πλάνου ανά τμήμα αγοράς, στρατηγική υλοποίησης, χρονοδιάγραμμα, κόστος)

10.

11.

12. **9. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ**

12.1. ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

Στοιχεία Κόστους	1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος
Εξοπλισμός			
Μισθοδοσία			
Υπηρεσίες τρίτων			
Ενοίκιο			
Διάφορα λειτουργικά έξοδα			
Διαφήμιση			
Ασφάλεια κτιρίου			
Έξοδα μετακινήσεων			
Πάγια έξοδα λειτουργίας			
Μεταφορικά μέσα			
Διάφοροι φόροι			
Χρεωστικοί τόκοι			
Σύνολα			

12.2. ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΠΟΣΑ
Υπηρεσίες τρίτων	
Άδεια λειτουργίας	
Ενοίκιο	
Κόστος προσωπικού	
Βελτιωτικά έργα	
Φωτεινή επιγραφή	
Εξοπλισμός	
Μεταφορικά μέσα	
Λοιπός εξοπλισμός (Υ/Τ)	
Ασφάλιση κτιρίου	
Σύνολο	

12.3.

12.4. ΠΙΝΑΚΑΣ 4. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΙ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ

	Έτος 1 ^ο	Έτος 2 ^ο	Έτος 3 ^ο
Δείκτες Αποδοτικότητας			
Δείκτες Ρευστότητας			
Δείκτες Δραστηριότητας			

12.5.

12.6. ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΩΣ

	2004	2005	2006
Κύκλος Εργασιών			
– Κόστος Πωλήσεων			
Μικτό Κέρδος Εκμετάλλευσης			
– Μισθοδοσία			
– Διάφορα έξοδα λειτουργίας			
– Ενοίκια			
– Έξοδα διαφήμισης			
Αποτέλεσμα προ φόρων, τόκων			
– Τόκοι χρεωστικοί			
Καθαρό αποτέλεσμα χρήσεως προ φόρων			
– Φόρος εισοδήματος			
Κέρδη προς Διάθεση			

12.7. ΠΙΝΑΚΑΣ 6. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ...

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΠΟΣΑ	ΠΑΘΗΤΙΚΟ	ΠΟΣΑ
Έξοδα εγκατάστασης		ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
		Μετοχικό κεφάλαιο	
		Αποτελέσματα εις Νέον	
ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		Σύνολο ιδίων κεφαλαίων	
Γήπεδα			
Κτίρια			
Μηχανήματα		ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	
Μεταφορικά μέσα		Προμηθευτές	
Έπιπλα και λοιπός Εξοπλισμός		Διάφοροι πιστωτές	
		Τράπεζες	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις			
<i>Πελάτες</i>			
<i>Επισφαλείς Πελάτες</i>		Σύνολο υποχρεώσεων	
Διαθέσιμα			
<i>Ταμείο Καταθέσεις</i>			
<i>Όψεως</i>			
Σύνολο κυκλοφορούντος ενεργητικού			
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	

10 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ (Βασιστείτε στο πρόγραμμα ταμειακών ροών και στους αριθμοδείκτες)

11. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ
(αξιολόγηση αποτελεσμάτων, βιωσιμότητα, ωριμότητα)

ΜΕΡΟΣ Δ΄ : ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ BUSINESS PLAN

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

1. Επωνυμία Επιχείρησης: " WAVE SPORTS " Ο.Ε.
2. Κλάδος Δραστηριότητας: ΤΟΜΕΑΣ ΚΛΩΣΤΟΎΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΣ
3. Αντικείμενο εργασιών: ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΤΟΙΜΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
4. Έτος ίδρυσης: 2004
5. Νομική Μορφή Επιχείρησης: ΟΜΟΡΡΥΘΜΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

B. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

(Τίτλος και σύντομη περιγραφή προτεινόμενου επιχειρηματικού σχεδίου)

WAVE SPORTS

Το προτεινόμενο επιχειρηματικό σχέδιο με τίτλο WAVE SPORTS πρόκειται για τη δημιουργία μιας επιχείρησης λιανικού εμπορίου ενδυμάτων και αθλητικών αξεσουάρ. Το σχέδιο προβλέπει τη δημιουργία 2 καταστημάτων. Το ένα σε κεντρικό δρόμο της Αθήνας και το άλλο στην περιοχή του Λουτρακίου. Η επιχείρηση προσανατολίζεται στην εμπορία ειδών τα οποία έχουν αιχμή του δόρατος ότι έχει να κάνει με τα extreme sports. Άρα το target group είναι οι ηλικίες από 16 μέχρι και 35 ετών. Βέβαια τα καταστήματα μπορούν να καλύψουν και άτομα μεγαλύτερων ηλικιών που ασχολούνται με τα συγκεκριμένα αθλήματα.

1.ΣΚΟΠΟΣ & ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ

Σκοπός της επιχείρησης WAVE SPORTS είναι η διαχρονική παραμονή της στην κορυφή της ζήτησης για προϊόντα ένδυσης και αξεσουάρ που έχουν σχέση με τα extreme sport. Με στόχο πάντα τη μεγιστοποίηση του κέρδους παράλληλα με την συνεχή προσπάθεια για διεύρυνση του μεριδίου της αγοράς, η επιχείρησή μας στηρίζεται στην προσεκτική και σταδιακή επέκταση(με το άνοιγμα του δεύτερου υποκαταστήματος στην αναπτυσσόμενη περιοχή του Λαυρίου), στην μεθοδευμένη μείωση του κόστους αγοράς των προϊόντων (με την απειθείας εισαγωγή προϊόντων από την Κίνα) και τέλος σε ένα συνεχές και στοχευμένο διαφημιστικό πρόγραμμα (με ενέργειες promotion και επιπλέον εκπτώσεις).

2. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Βασικός στόχος της επιχείρησης για τα πρώτα τρία χρόνια είναι η δημιουργία ενός πελατολογίου ικανού να αποτελέσει μια βάση η οποία θα εγγυάται την βιωσιμότητα της επιχείρησης. Θα πρέπει στη διάρκεια των τριών πρώτων ετών να επιτύχει πωλήσεις επιπέδου τέτοιου που να εμφανίζονται κέρδη τουλάχιστον στο τέλος του τρίτου έτους λειτουργίας. Συγκεκριμένα τα καθαρά κέρδη (μετά φόρων και τόκων) για το κανονικό σενάριο προβλέπονται να είναι 55065 χ.μ. για το πρώτο έτος και 58440 και 61968,75 για το δεύτερο και το τρίτο έτος αντίστοιχα. Ενώ οι συνολικές πωλήσεις είναι 305760 για το πρώτο έτος, 315760 για το δεύτερο και 325000 για το τρίτο.

Στόχος επίσης είναι η απόσβεση της συνολικής επένδυσης το αργότερο μέχρι το τέλος του πέμπτου έτους λειτουργίας.

3. ΤΡΟΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ (μετά τη δημιουργία δεύτερου καταστήματος)

	Έτος 1 ^ο	Έτος 2 ^ο	Έτος 3 ^ο	Σύνολο
Ίδια Κεφάλαια	268983	452141,25	649797,5	1370921,75
%	19,6%	33%	47,43%	100%
Δάνεια τραπεζών εσωτερικού	120000	15000	0	135000
%	89%	11%	0%	100%
Επιχορήγηση δημοσίου	0	0	0	0
%				
Σύνολα	389083	467141,25	649797,5	1506021,75
%	25,8%	31%	43,2%	100%

4. ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η επιχείρηση για να γίνει ανταγωνιστικότερη και να αυξήσει τον τζίρο της, προέβη στις παρακάτω ενέργειες:

Νέες δυνατότητες:

Έπειτα από την έναρξη εργασιών του νέου καταστήματος, η εταιρία είναι σε θέση να απορροφά μεγαλύτερη ποσότητα προϊόντων τα οποία να τα διοχετεύει στην αγορά μέσω των δυο πλέον καταστημάτων της.

Νέες συνεργασίες:

Εκίνησε απευθείας εισαγωγή προϊόντων (αθλητικών ενδυμάτων - αθλητικών υποδημάτων - αθλητικών αξεσουάρ) από την επαρχία τσε τσιανγκ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. παράλληλα απέκτησε και την αποκλειστική αντιπροσωπία των αθλητικών αξεσουάρ "*eagle*" από το εργοστάσιο παραγωγής στην Κίνα.

Τροποποίηση τιμολογιακής πολιτικής:

Με τον τρόπο αυτό κατάφερε να μειώσει στο 1/3 το κόστος αγοράς των προϊόντων. Ενώ θα μπορούσε εύκολα να αυξήσει το ποσοστό μεικτού κέρδους, ακολούθησε επεκτατική πολιτική αύξησης των πωλήσεων στοχεύοντας στην απόκτηση μεγαλύτερου μεριδίου της αγοράς.

Πολιτική Marketing:

Ακολούθως τροποποίησε την πολιτική προώθησης των προϊόντων υιοθετώντας το παρακάτω πρόγραμμα: Με την αγορά οποιουδήποτε προϊόντος δικής μας εισαγωγής, ο πελάτης θα παίρνει δώρο και ένα αξεσουάρ μικρής αξίας του brand "*eagle*".

ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΥΤΟ ΠΕΤΥΧΑΙΝΟΥΜΕ...

- 1)Γενική αύξηση των πωλήσεων

- 2)Αύξηση του ποσοστού των προϊόντων που εισάγει η εταιρεία στις συνολικές πωλήσεις

- 3)Επέκταση μεριδίου αγοράς της επιχείρησης

Στηρίζουμε την επικοινωνιακή πολιτική της εταιρείας στο σλόγκαν... "**ΣΠΑΜΕ ΤΙΣ ΤΙΜΕΣ!!!!**"

Επιπλέον Κόστος:

Το επιπλέον κόστος περιορίζεται στο κόστος ταξιδιού αξίας 4000€ ,διότι έτσι κι αλλιώς τα εισαγόμενα προϊόντα από την Κίνα, θα αγοράζονταν από εγχώριους προμηθευτές μας.

5. ΑΓΟΡΑ

5.1 ΤΜΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Το αγοραστικό κοινό είναι οι ηλικίες από 16 μέχρι και 35 ετών που ασχολούνται με τα extreme sports. Προσανατολιζόμαστε στο συγκεκριμένο target group για τα συγκεκριμένα προϊόντα γιατί σε αυτά δεν υπάρχει ανταγωνισμός από μεγάλες εταιρίες λιανικής πώλησης . Ακόμα όταν κάποιος πάει να αγοράσει ένα προϊόν το οποίο τον συνοδεύει στο extreme sport που κάνει και που έχει μεράκι είναι πιο εύκολο να δαπανήσει μέρος του εισοδήματος του χωρίς να κάνει παζάρι για τις τιμές γιατί έχει στόχο την καλύτερη δυνατή ποιότητα. Τα άτομα που ασχολούνται με τα παραπάνω σπορ έχουν οικονομική άνεση.

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Η επιχείρηση έχει εγκαταστήσει το ένα κατάστημα της σε ένα κεντρικό δρόμο της Αθήνας και το δεύτερο κατάστημα της το εγκατέστησε στην περιοχή του Λουτρακίου. Η επιλογή της ίδρυσης του πρώτου καταστήματος σε κεντρικό και πολυσύχναστο δρόμο της Αθήνας έγινε διότι ο σκοπός της επιχείρησης είναι η άμεση απόκτηση αγοραστικού κοινού μέσω της εμμεσης διαφήμισης λόγω της εμπορικότητας του συγκεκριμένου δρόμου. Επιπλέον ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται λόγω της επεκτατικής πολιτικής προώθησης των προϊόντων μας. Η επιλογή ίδρυσης του δεύτερου καταστήματος στο Λουτρακι έγινε διότι το Λουτρακι χαρακτηρίζεται ως μια ταχεία αναπτυσσόμενη περιοχή στο χώρο των extreme sports, καθώς προτιμάται από πολλούς φαν αυτού του είδους σπορ. Επιπλέον το Λουτρακι χαρακτηρίζεται ως πόλος έλξης των νέων, που αποτελούν και το target group μας λόγω της μικρής χιλιομετρικής απόστασης από την Αθήνα. Τέλος η ήδη υπάρχουσα ειδικών εγκαταστάσεων για αυτά τα σπορ μαζί με την διαφημιστική πολιτική που ακολουθεί ο συγκεκριμένος δήμος μας ώθησε στο να ιδρύσουμε σε εκείνη την περιοχή το δεύτερο υποκατάστημα μας.

5.3 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Πιθανή αντίδραση ανταγωνισμού

Η κατάσταση στον κλάδο των συγκεκριμένων προϊόντων έχει χαρακτηριστικά μικρά ποσοστά κέρδους σε σχέση με τα ποσοστά που ίσχυαν τα προηγούμενα χρόνια (δεκαετία '80). Αυτό γιατί το μεγαλύτερο μέρος από τα συγκεκριμένα προϊόντα είναι πλέον εισαγωγής από Ευρωπαϊκές χώρες με αποτέλεσμα οι καταστηματάρχες να τα αγοράζουν σε αρκετά υψηλές τιμές. Το βασικότερο πλεονέκτημα της επιχείρησής μας είναι ότι με απευθείας εισαγωγές από Κίνα και με σωστή διαχείριση του εμπορεύματος, καταφέρνει να ανεβάσει το μικτό ποσοστό

κέρδους. Η αντίδραση που μπορεί να αναμένει κάποιος από τον ανταγωνιστή είναι να εισάγει και αυτός απευθείας από Κίνα. Αυτό είναι κάτι που δεν μπορούμε να αποτρέψουμε. Όμως το χρονικό διάστημα που θα πάρει σε κάποιον να κάνει τις επαφές του με Κίνα, να βρει το σωστό εργοστάσιο, να προχωρήσει σε παραγωγή και σχεδίαση προϊόντων, και τέλος να τα εισάγει και να τα διαθέσει στην Ελληνική αγορά, είναι τέτοιο που μας επιτρέπει να έχουμε χτίσει ήδη εμείς το όνομα της εταιρείας και των brand που αυτή εισάγει στην Ελληνική αγορά. Ακόμα μέσω του δυναμικού συστήματος marketing και της συνεργασίας μας με τους ομίλους και συλλόγους extreme sport του λεκανοπεδίου, θα είναι αρκετά δύσκολο για κάποιον ανταγωνιστή να καταφέρει να τρυγήσει από το αυτό το δυναμικότερο αγοραστικό κοινό.

Οι διαθέσιμες αξιόπιστες πληροφορίες που υπάρχουν για το άμεσο μέλλον μπορούν να κατηγοριοποιηθούν όπως παρακάτω:

1. Κίνδυνος από νέους ανταγωνιστές

Στην πραγματικότητα η αγορά στην οποία δραστηριοποιείται η επιχείρηση είναι μια δύσκολη αγορά από την άποψη ότι είναι σχεδόν αδύνατος ο αποκλεισμός εισόδου νέων επιχειρήσεων. Όμως η εταιρεία μας, θα ακολουθήσει εκτός από μια επεκτατική τιμολογιακή πολιτική και ένα διαφημιστικό πρόγραμμα ώστε να καθιερωθούν τα brand που εισάγουμε στο χώρο των extreme sports. Η διαφημιστική καμπάνια θα έχει σαν στόχο να χαρακτηριστούν τα προϊόντα μας ως "προϊόντα συνυφασμένα με την ποιότητα και την προσιτή τιμή".

2. Διαπραγματευτική δύναμη πελατών

Επειδή κάθε πελάτης ενός καταστήματος λιανικής πώλησης αγοράζει ένα μικρό μόνο μερίδιο από το σύνολο των προϊόντων, δεν έχει μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη. Οι μόνοι πελάτες που έχουν κάποιου είδους διαπραγματευτική δύναμη είναι οι σύλλογοι που ασχολούνται με τα extreme sports στα μέλη των οποίων χορηγείται επιπλέον έκπτωση.

3. Διαπραγματευτική δύναμη προμηθευτών

"Προμηθευτής" της εταιρείας μας για την μεγαλύτερη γκάμα των προϊόντων μας είναι η ίδια η εταιρία και αυτό γιατί τα εισάγουμε μόνοι μας από την Κίνα. Τα

εργοστάσια κατασκευής των προϊόντων αυτών στην Κίνα μας πουλάνε σε πολύ καλές τιμές από αντίστοιχα της ευρωπαϊκής αγοράς. Όσον αφορά τα προϊόντα από την ευρωπαϊκή αγορά, τα προμηθευόμαστε στις τιμές που αγοράζουν όλα τα καταστήματα λιανικής πώλησης. Αυτό όμως δεν μας ενοχλεί μιας και η προσπάθειά μας είναι να επεκτείνουμε την κατανάλωση των δικών μας brand.

4.Απειλή υποκατάστατων προϊόντων

Η απειλή σίγουρα υπάρχει. όμως δεν μπορεί ο καθένας πουλήσει υποκατάστατα προϊόντα σε χαμηλότερες τιμές εκτός αν κάποιος ανταγωνιστής προσπαθήσει να εισάγει αντίστοιχα προϊόντα από την Κινέζικη αγορά. Σε αυτή την περίπτωση όμως, τα προϊόντα μας λόγω της διαφήμισης θα έχουν κερδίσει είδη ένα μεγάλο μέρος των καταναλωτών και θα έχουν αποκτήσει στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι των ομοειδών προϊόντων.

5.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΕ ΑΥΤΟΝ

Βαθμός ανταγωνισμού υπαρχουσών επιχειρήσεων

Ο γενικότερος κλαδος στον οποιο υπαγεται η επειχηρηση μας ειναι ο κλαδος της λιανικης πωλησης ετοιμων ενδυματων και αθλητικων αξεσουαρ. Ο κλαδος αυτος γνωρισε πολυ μεγαλη ανοδο στη χωρα μας τις δεκατιες '70,'80. Την δεκαετια του '90 οταν αρχισαν να εισερχονται στην αγορα μεγαλες ευρωπαικες επιχειρησεις ξεκινησαν τα προβληματα. Αυτο γιατι το 99,9% του αριθμου των επιχειρησεων του κλαδου επροκειτο για ατομικες επιχειρησεις ή προσωπικες εταιριες, οι οποιες τις περισσοτερες φορες ειχαν καθαρα οικογενειακο χαρακτηρα.Οι επιχειρησεις αυτες δεν γνωριζαν απο μεθοδους marketing, απο συγχρονες επεκτατικες πολιτικες με αποτελεσμα σε λιγα μονο χρονια να χασουν απο τους μεγαλους ευρωπαιους ανταγωνιστες το μεγαλυτερο μερος της πιτας της Ελληνικης αγορας λιανικου εμποριου.

Την τελευταια δεκαετια και ενω μερικες ελληνικες επιχειρησεις εκαναν σημαντικα βηματα εξυγχιρονισμού ορθωνοντας το αναστημα τους στις μεγαλες ευρωπαικες

αλυσίδες, δεν κατέφεραν να επανακτήσουν το χαμένο εδαφός. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των εταιρειών γυναικείων ενδυμάτων "ANNA RISKΑ" και "Online" οι οποίες παρά την επεκτατική τους πολιτική δεν καταφέρνουν να παρουσιάσουν σημαντική κερδοφορία. Και ενώ η συνολική πίτα λιανικού εμπορίου ετοιμών ενδυμάτων μικραίνει χρόνο με το χρόνο λόγω της οικονομικής κρίσης που έχει επηρεάσει το πραγματικό εισόδημα των Ελληνικών νοικοκυριών, εταιρίες- θαύματα όπως η ισπανική πολυεθνική εταιρία ZAPA καταφέρνει να μεγαλώνει το τζίρο της. Η εταιρία μας σε αυτό το δύσκολο ανταγωνιστικό περιβάλλον προτίμησε να ασχοληθεί με ένα συγκεκριμένο είδος ρουχών το οποίο έχει να κάνει με τα extreme sports και στο οποίο δεν είναι ευκόλη η πρόσβαση στις μεγάλες εταιρίες. Κι αυτό γιατί δεν τους συμφερει να ασχοληθούν με την παραγωγή τόσο μικρών ποσοτήτων, διότι τα ρούχα που εμπορευόμαστε εμείς απευθύνονται σε ένα μικρό μέρος του καταναλωτικού κοινού, και εκτός των άλλων για να τα πουλήσει κάποιος πρέπει να είναι γνωστής - πρέπει να κάνει και ο ίδιος surf snowboard ώστε να είναι σε θέση να εξυπηρετήσει τον απαιτητικό καταναλωτή αυτού του είδους. Χρειάζεται δηλαδή προσωπική επαφή με το πελάτη, πράγμα το οποίο καμία μεγάλη πολυεθνική εταιρία δεν μπορεί να προσφέρει.

Η Ελληνική αγορά εμπορίου ετοιμών ενδυμάτων τα τελευταία 10 χρόνια παρουσιάζει μια σχετικά καθοδική τάση στο σύνολο των πωλήσεων. Ειδικότερα οι μικρές επιχειρήσεις κλείνουν ή μια μετά την άλλη και δυστυχώς τα πράγματα δεν αναμένονται να είναι ευχάριστα. Παράλληλα, οι μεγάλες επιχειρήσεις – πολυκαταστημάτων όπως ΜΑΚΡΟ, ΚΑΡΦΟΥΡ, ΑΒ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ έχουν αρχίσει και παίρνουν και αυτές ένα σημαντικό μέρος από την πίτα της αγοράς .

Παρόλα αυτά, η αναμενόμενη εξέλιξη για τα επόμενα 5 χρόνια του συγκεκριμένου κλάδου των προϊόντων που συνδέονται με τα extreme sports για την Ελλάδα είναι κατά την γνώμη μας θετική. Αυτό γιατί με τους ολυμπιακούς αγώνες πιστεύουμε ότι ο Έλληνας θα έρθει πιο κοντά στον αθλητισμό και ιδιαίτερα σε αθλήματα όπως το wind surfing όπου η χώρα μας έχει ιδανικούς προορισμούς για τέτοιου είδους αθλήματα. Αρκεί να θυμηθούμε πόσοι νέοι ξεκίνησαν το μπάσκετ μετά το 1987.

5.5 SWOT ANALYSIS

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- Αύξηση του μεριδίου αγοράς λόγω δικών μας εισαγωγών των προϊόντων που εμπορευομαστε
- Χαμηλότερες τιμές πώλησεως σε σχέση με αυτές του ανταγωνισμού
- Αγορά προϊόντων μέσω Ιντερνετ
- Επεκτατική πολιτική προώθησης των προϊόντων μέσω του δυναμικού μαρκεντινγκ
- Ανελαστική ζήτηση των προϊόντων μας

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- Υψηλές δαπάνες προώθησης των προϊόντων.
- Περιορισμένο καταναλωτικό κοινό για την αγορά των προϊόντων που εμπορευομαστε
- Αδυναμία μεγέθυνσης του target group λόγω του είδους των αγαθών που εμπορευομαστε

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- Προσπάθεια αύξησης του αγοραστικού κοινού μέσω της δημιουργία του νέου καταστήματος.
- Διαήμιση των προϊόντων μας μέσω sites που ασχολούνται τόσο με εξελίξεις στο χώρο του αθλητισμού όσο και με το χώρο των extreme sports.
- Αναμένεται προσέλευση πληθους τουριστών που ασχολούνται με τα extreme sports, και συνεπώς υπάρχει ευκαιρία αύξησης των πωλήσεων και των ενοικιασεων αθλητικού εξοπλισμού.

ΑΠΕΙΛΕΣ

- Εισοδος στον κλάδο νέων επιχειρήσεων.
- Αύξηση συναλλαγματικής ισοτιμίας που επιδρά αρνητικά στις εισαγωγές μας
- Ασταθεια στην οικονομία την χρονική περίοδο έναρξης της επιχείρησης
- Αντιγραφή τόσο των προϊόντων που πουλάμε όσο και της πολιτικής προώθησης που ακολουθούμε

6. ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

6.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ Η/ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

Τα ρουχα τα αξεσουαρ και ο αθλητικός εξοπλισμός είναι διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Στην ουσία η διάρκεια αυτή περιορίζεται με τις αλλαγές που συμβαίνουν κάθε σεζόν στην μόδα. Υπάρχει ένας βαθμός συμπληρωματικότητας όσο αναφορά τα "σκληρά" ρουχα . Κι όταν λέμε "σκληρά" εννοούμε τα ρουχα που έχουν άμεση σχέση με τα extreme αθλήματα. Αυτά τα ρουχα μπορούν να θεωρηθεί ότι έχουν μια σχετική συμπληρωματικότητα με τον αθλητικό εξοπλισμό.

Όσον αφορά την ποιότητα, τόσο για τα "σκληρά" ρούχα όσο και για τον αθλητικό εξοπλισμό η εταιρία μας προσπαθεί να την διατηρήσει σε υψηλό επίπεδο. Αυτό γιατί ο καταναλωτής ειδών π.χ. surf, επειδή ο εξοπλισμός που αγοράζει έχει άμεση σχέση με τον κίνδυνο που διατρέχει στην θάλασσα, απαιτεί να είναι καλής ποιότητας. Επειτα επειδή δεν προβαίνει σε αγορά εξοπλισμού κάθε μήνα παρά σχεδόν μια φορά το χρόνο, είναι διατεθειμένος να διαθέσει ένα αρκετά μεγάλο μέρος του εισοδήματός του. Όμως όσον αφορά τα ρούχα, η εταιρεία μας δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην χαμηλή τιμή.

Όσον αφορά την συσκευασία, δίνουμε μεγάλη βαρύτητα στις τσάντες που θα τοποθετούμε τα προϊόντα και ιδιαίτερα τα ρούχα και τα αξεσουάρ. Αυτό γιατί οι τσάντες είναι άμεση και δυναμική διαφήμιση για το κατάστημά μας. Πάνω σε αυτές θα αναγράφουμε εκτός από την επωνυμία και το λογότυπο της επιχείρησης, και τις προσφορές που θα κάνουμε κατά περιόδους.

Οι υπηρεσίες που θα παρέχουμε στον πελάτη μετά την πώληση, είναι εξειδικευμένο service όσον αφορά τις σανίδες surf και δυνατότητα τροποποίησης των εμπορευμάτων (κόντιμα- στένεμα) για τα ρούχα.

7. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

7.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Όλα τα προϊόντα που εμπορευόμαστε τα αγοράζουμε από την ευρωπαϊκή και την ασιατική αγορά και δεν επεμβαίνουμε σε κανένα στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας.

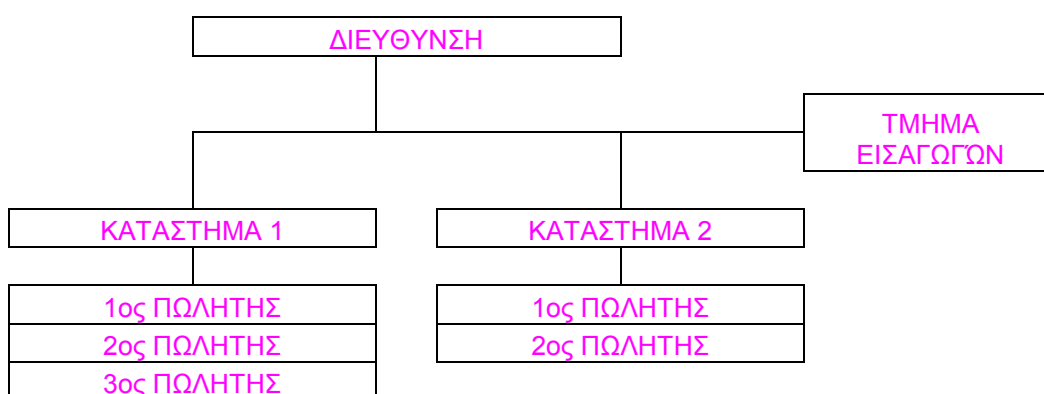
7.2 ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ

Η επιχείρησή μας προμηθεύεται τα ευρωπαϊκά προϊόντα από Έλληνες εισαγωγείς ενώ τα ασιατικά τα εισαγει απευθείας χωρίς την μεσολάβηση κάποιου μεσαζόντα - προμηθευτή. Λόγω αυτού του γεγονότος, η πολιτική αγορών που ακολουθεί διαφέρει ως εξής. Για τους Έλληνες εισαγωγείς, η πληρωμή γίνεται με επιταγές από 3 έως και 6 ΜΗΝΕΣ, ενώ εξαιρέσεις θα γίνονται σε περιπτώσεις μεγάλης έκπτωσης όπου θα πληρωνούμε 1 μήνα μετά την τιμολογήση και παραδοση των εμπορευμάτων. Για τις απευθείας εισαγωγές, η πληρωμή γίνεται μέσω τραπεζής 15 ημέρες μετά την αποπλους των εμπορευμάτων από το κινεζικό λιμάνι. Οι σχέσεις της επιχείρησής με τους Έλληνες εισαγωγείς είναι άριστες διότι η επιχείρησή μας μπορεί να αντικαταστήσει άμεσα και χωρίς επιπλέον κόστος όλα τα ελλατωματικά προϊόντα που παραλαμβάνει. Ωστόσο αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί στις απευθείας εισαγωγές της από την Κίνα, διότι το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί για την αποκατάσταση των ελλατωματικών προϊόντων ανέρχεται σε 3 μήνες περίπου.

7.3 ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Η επιχείρηση ,και στα δυο καταστήματα που διαθέτει απασχολει 4 άτομα το πρώτο έτος ενώ το δεύτερο και τρίτο 5 άτομα. Τα άτομα που έχουμε επιλέξει να εργαστούν στα καταστήματα μας, είναι άτομα νεαρής ηλικίας, με θέληση και ανάγκη για εργασία, με προϋπηρεσία στο χώρο πώλησης ετοιμών ενδυμάτων.

7.4 ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ

8. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΙΓΜΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

8.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΙΜΩΝ ΠΩΛΗΣΗΣ

Λογω του οτι ειμαστε μια νεοεισερχομενη εταιρια στο κλαδο των ενδυματων για extreme sports και για να προσελκυσουμε νεους πελατες στην επιχειρηση μας, εφαρμοζουμε πολιτικη χαμηλης τιμολογησης στα προιοντα μας. Επιπλεον καθως εισαγουμε μονοι μας την πλειονοτητα των προιοντων που εμπορευομαστε, μπορουμε και πετυχαινουμε να εχουμε χαμηλοτερο κοστος αγορας των προιοντων σε σχεση με τους ανταγωνιστες μας,στοχευοντας στο ιδιο ποσοστο κερδους με αυτο που ακολουθουν οι ανταγωνιστες μας αλλα πουλωντας πολυ φθηνότερα. Με αυτο το τροπο επιτυγχανουμε οχι μονο καλυτερες τιμες σε προιοντα ιδιας ποιοτητας με τα προιοντα των ανταγωνιστων αλλα και προσελκουμε πολλους νεους πελατες.

Για οσους ενδιαφερονται αποκλειστικα για προιοντα υψηλης ποιοτητας και εργονομιας ,εχουμε την δυνατοτητα να τους παρεχουμε προϊοντα εισαγωγής από ευρωπαϊκές χώρες τα οποία βέβαια θα τιμολογούνται ανάλογα. Μπαίνοντας λοιπόν ο πελάτης στο κατάστημα θα έχει μεν τη δυνατότητα να αγοράσει και τα ακριβότερα ευρωπαϊκά προϊόντα αλλά λόγω της τιμής, πιστεύουμε ότι σιγά σιγά θα στραφεί και στα προϊόντα εισαγωγής μας.

Σε ειδικές περιπτώσεις πελατών οι οποίοι είναι μέλη αθλητικών ομίλων extreme sport θα τους παρέχουμε μια κάρτα μέλους με την οποία θα απολαμβάνουν επιπλέον έκπτωση από τα καταστήματα της εταιρείας μας όλο το χρόνο. Τέλος, τα καταστήματα της εταιρείας μας δέχονται και πιστωτικές κάρτες.

8.2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

Επειδή είμαστε κατάστημα λιανικής πώλησης, η διανομή των προϊόντων γίνεται απευθείας από τον πελάτη κατα την στιγμή αγοράς του.

Όμως όσον αφορά τη διανομή των προϊόντων "EAGLE" η εταιρεία διαθέτει μεταφορικό μέσο. Ιδιαίτερη εμφαση δινουμε στο on line συστημα παρακολούθησης εμπορευμάτων των δυο καταστημάτων μας το οποίο μας δινει την δυνατοτητα ελαχιστοποίησης του stock. Αν για παράδειγμα, κάποιος πελάτης, ζητήσει μια βερμούδα η οποία δεν υπάρχει στο νούμερό του, ο πωλητής θα έχει την δυνατότητα

να μπει μέσα στο on line σύστημα και να ελεγχξει αν το προϊόν υπάρχει στην αποθήκη του άλλου καταστήματος. Έτσι θα λεί στον πελάτη ότι μπορεί να το βρει στο άλλο κατάστημα ή ότι θα μπορεί να έρθει μέσα σε 2 εργάσιμες ημέρες και να το παραλάβει από το ίδιο κατάστημα. Τέλος στα προϊόντα πώλησης μέσω διαδικτιου, η διανομη θα γίνεται με το σύστημα της αντικαταβολής σε συνεργασία με μια μεταφορική εταιρεία και το μεταφορικό κόστος θα επιβαρύνει τον πελάτη.

8.3 ΠΛΑΝΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Επειδή το κατάστημα ρούχων βρίσκεται σε κεντρικό εμπορικό δρόμο της Αθήνας, το διαφημιστικό πρόγραμμα βασίζεται σε προώθητικές ενέργειες από κοπέλες promoter έξω από το κατάστημα. Κάθε Σάββατο μία promoter βρίσκεται στον κεντρικό εμπορικό δρόμο και μοιράζει κουπόνια επιπλέον έκπτωσης με αγορά συγκεκριμένων προϊόντων. Με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο οι περαστικοί-υποψήφιοι αγοραστές γνωρίζουν το κατάστημα, αλλά προσανατολίζουμε την κατανάλωση σε προϊόντα στα οποία έχουμε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα από τα γειτονικά καταστήματα. Το κόστος του προγράμματος προώθησης ανέρχεται σε 5000€ για το πρώτο έτος και σε 4500€ το δεύτερο και το τρίτο έτος. Ακολουθώντας επεκτατικό πρόγραμμα προώθησης των πωλησεων μας στοχευουμε στην αποκτηση μεγαλύτερου μεριδίου της πιτας της αγοράς. Επιπλέον για να γίνει πιο γνωστή η επιχείρηση μας, η εταιρία επέλεξε για τα 3 πρώτα έτη λειτουργίας της να γίνει χορηγος στο πανελλήνιο προτάθλημα snowboard στα Καλάβρυτα (κόστος χορηγίας 1000 ευρώ το 1ο έτος και από 1500 ευρώ για το δεύτερο και τρίτο έτος αντίστοιχα. Τέλος με την αγορα οποιουδήποτε προιοντος δικης μας εισαγωγής, ο πελατης θα παιρνει δωρο και ενα αξεσουαρ μικρης αξιας του brand "**EAGLE**".

Ακόμα, στα μέλη των ομίλων-συλλόγων που ασχολούνται με τα αθλήματα των extreme sports, θα τους προμηθεύουμε προσωπικές κάρτες επιπλέον έκπτωσης. Τέλος μεγάλη σημασία δίνουμε και στον τρόπο στησίματος των καταστημάτων (φωτισμός – βιτρίνες – τσάντες). Για το λόγο αυτό ενημερωθήκαμε από την έκθεση που πραγματοποιήθηκε στο ΕΚΕΠ-ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ με τίτλο ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ (8-11 Μαΐου) ώστε έχουν τα καταστήματά μας την καλύτερη δυνατή εμφάνιση.

9. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

Στοιχεία Κόστους	1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος
Εξοπλισμός	41500	55250	67550
Μισθοδοσία	44800	59500	63000
Υπηρεσίες τρίτων			
Ενοίκιο	45000	48000	50000
Διάφορα λειτουργικά έξοδα			
Διαφήμιση	6000	6000	6000
Ασφάλεια κτιρίου			
Έξοδα μετακινήσεων			
Πάγια έξοδα λειτουργίας	6000	6000	6000
Μεταφορικά μέσα	14500	14500	14500
Διάφοροι φόροι	49194.9	57713.175	59085.9375
Χρεωστικοί τόκοι	7200	8250	8250
Σύνολα	214194,9	249213,175	274385,9375

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΠΟΣΑ
Υπηρεσίες τρίτων	50000
Άδεια λειτουργίας	
Ενοίκιο	13500
Κόστος προσωπικού	4500
Βελτιωτικά έργα	70000
Φωτεινή επιγραφή	2000
Εξοπλισμός	41500
Μεταφορικά μέσα	14500
Λοιπός εξοπλισμός (Υ/Τ)	3000
Ασφάλιση κτιρίου	1000
Σύνολο	200000

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΙ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ

	Έτος 1 ^ο	Έτος 2 ^ο	Έτος 3 ^ο
Αριθμοδείκτης Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους	0,36	0,35	0,35
Αριθμοδείκτες Ειδικής Ρευστότητας	1,14	2,26	3,49
Αριθμοδείκτης Είσπραξης απαιτήσεων Πουλάμε μόνο λιανική οπότε εισπράτουμε αμέσως μετά την πώληση	-	-	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΩΣ

	2004	2005	2006
Κύκλος Εργασιών	489216	521004	536250
-114 Κόστος Πωλήσεων	97843,2	104200,8	107250
Μικτό Κέρδος Εκμετάλλευσης	391372,8	416803,2	429000
-115 Μισθοδοσία	44800	59500	63000
-116 Διάφορα έξοδα λειτουργίας			
-117 Ενοίκια	45000	48000	50000
-118 Έξοδα διαφήμισης	6000	600	6000
Αποτέλεσμα προ φόρων, τόκων	279172,8	284803,2	292000
-119 Τόκοι χρεωστικοί	7200	8250	8250
Καθαρό αποτέλεσμα χρήσεως προ φόρων	286372,8	293053,2	300250
-120 Φόρος εισοδήματος	107389,8	109894,95	112593,75
Κέρδη προς Διάθεση	178983	183158,25	187656,25

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ...

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΠΟΣΑ	ΠΑΘΗΤΙΚΟ	ΠΟΣΑ
Έξοδα εγκατάστασης	200000	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
		Μετοχικό κεφάλαιο	90000
		Αποτελέσματα εις Νέον	178983
ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		Σύνολο ιδίων κεφαλαίων	268983
Γήπεδα	0		
Κτίρια	0		
Μηχανήματα	2000	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	
Μεταφορικά μέσα	14500	Προμηθευτές	58705,92
Έπιπλα και λοιπός Εξοπλισμός	41500	Διάφοροι πιστωτές	0
		Τράπεζες	120000
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις			
<i>Πελάτες</i>			
<i>Επισφαλείς Πελάτες</i>		Σύνολο υποχρεώσεων	178705,92
Διαθέσιμα			
<i>Ταμείο Καταθέσεις Όψεως</i>	189688,92		
Σύνολο κυκλοφορούντος ενεργητικού			
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	447688,92	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	447688,92

10. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

---Οι αριθμοδείκτης Ειδικής ρευστότητας:
παρουσιάζει σημαντική βελτίωση στην διάρκεια των 3 ετών.

---Ο αριθμοδείκτης ταχύτητας εισπράξεων απαιτήσεων:
δεν ορίζεται λόγω του ότι πουλάμε μετρητοίς.

---Ο αριθμοδείκτης καθαρού περιθωρίου κέρδους:
παραμένει σταθερός.

11. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Τα βασικά χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα του επιχειρηματικού μας σχεδίου είναι :

- 1)Ότι απευθύνεται σε μια αγορά που αδυνατούν να μπουν μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις
- 2)Ότι με τις εισαγωγές από Κίνα έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει επιθετική τιμολογιακή πολιτική και
- 3)Με το πρωτοποριακό πρόγραμμα Marketing επιτυγχάνει να δημιουργήσει γρήγορα ένα δυνατό όνομα στη συγκεκριμένη αγορά.